

P 400(2)

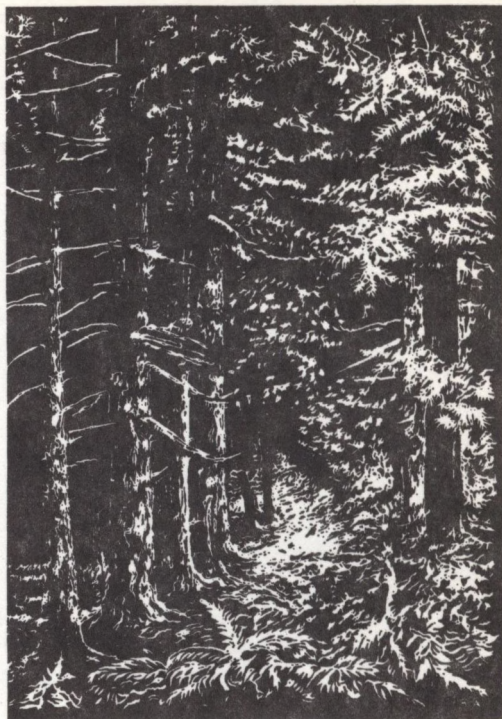
Könyvtáros

'85|8

IK

NYELV-
TUDOMÁNYI
KÖZLÖNY

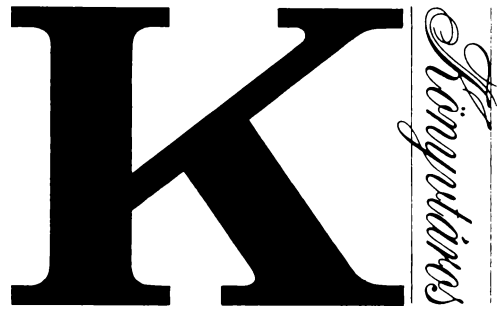
NYELV-
TUDOMÁNYI
KÖZLÖNY

BÁNSÁGI ANDRÁS grafikáiból
(Cikkünket lásd a 492. oldalon)

35. évfolyam, 8. szám
1985. augusztus

TARTALOM

Papp István	Közművelődési könyvtárépítésetünk néhány idő- szerű kérdése	443
Kelecsényi Gábor	„E pályán nem lehet unalmas munkakör”. Beszélge- tés dr. Wix Györgyné vel, az Országos Széchényi Könyvtár ny. osztályvezetőjével (<i>Sorsok és pályák</i>)	451
Kenyéri Kornélia	Kettős olvasók a szakszervezeti és a tanácsi könyvtá- rakban	455
Széphalmi Istvánné	Miért nem jutnak el a felnőttkönyvtárba?	459
Forrásné Török Katalin	Katalogizálás egy szakszervezeti könyvtárban (<i>Mű- helykérdések</i>)	463
	Szerkesztői üzenet	465, 495
KÖNYVTÁRI ÉLET		
Petheő Lászlóné	Információs szolgálat egy megyei könyvtárban	466
Léces Melinda	Könyvtár-népszerűsítés képi eszközökkel	468
Dr. Juhász Imréné	A Kell a jó könyv olvasópályázat és az EVIG könyv- tára	469
Arató Antal	Befejeződött a Kell a jó könyv olvasópályázat	471
A LAPOKBAN OLVASTUK	Délmagyarország	473
HÍREK		474
LÁTÓKÖR		
Molnár Orsolya-Sz. Szabó	Egy lakótelepi fiókkönyvtár és olvasói II. A könyv- választást befolyásoló tényezők	476
László		
Dr. Varga Sándor	Fények is láthatók Komárom megye iskolai könyv- tárügyében! (<i>Visszhang</i>)	483
Pogány György	A magyar zenei bibliográfia kialakulása. Történeti vázlat (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	486
Losonci Miklós	Bánsági András (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	492
Orbán Éva	[A] Tudományos-műszaki információ szakkönyvtá- ra (<i>Könyvtári szakirodalom</i>)	493
SZAKMAI FOLYÓIRATOK-HÁLÓZATI HÍRADÓK		496
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK		501
A lapunk e számában közölt grafikák Bánsági András alkotásai		441

Из содержания

Papp István: Актуальные вопросы строительства массовых библиотек в Венгрии (443);
Кенери Корнелия: Двойные читатели в профсоюзных и массовых библиотеках в комитате Пешт (455);
Сепхальми Иштваннэ: Почему не добираются члены детских библиотек до библиотек для взрослых (459);
Погань Дьёрдь: Сформирование библиографии по музыке в Венгрии. Исторический очерк. (486).

From the contents

István Papp: Actual problems of public library building in Hungary (443);
Kornélia Kenyéri: Readers, who are members in both public and trade-union libraries, in Pest county (455);
Mrs. István Széphalmi: Why don't get children's libraries members into the adult library? (459);
György Pogány: The emergence of Hungarian musical bibliography. A historical outline (486).

Aus dem Inhalt

István Papp: Die aktuellen Fragen des Bibliotheksbaus der allgemeinbildenden Bibliotheken in Ungarn (443);
Kornélia Kenyéri: Doppelleser in den Gewerkschafts- und Rätebibliotheken im Komitat Pest (455);
Frau I. Széphalmi: Warum gelangen die Mitglieder der Kinderbibliotheken nicht in die Bibliotheken der Erwachsenen? (459);
György Pogány: Die Entfaltung der ungarischen Musikbibliographie. Historischer Entwurf (486).

Cikkeink szerzői

Forrásné Török Katalin, a Szegedi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának munkatársa; *Kelecsényi Gábor*, az Országos Széchényi Könyvtár nyugalmazott főmunkatársa; *Kenyéri Kornélia*, a Pest Megyei SZMT Központi Könyvtár igazgatója; *Losonci Miklós*, a Budapesti Tanítóképző Főiskola docense, művészettörténész; *dr. Molnár Orsolya*, a Debreceni Városi Könyvtár Petőfi Emlékkönyvtárának munkatársa; *Orbán Éva*, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Papp István*, az OSZK KMK tudományos főmunkatársa; *Pogány György*, a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének könyvtárosa; *dr. Sz. Szabó László*, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem felnőttnevelési és közművelődési tanszékének docense; *Széphalmi Istvánné*, a szolnoki Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár osztályvezetője; *dr. Varga Sándor*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum osztályvezetője.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Telefon: 451-758, 664-805

Kiadja: a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (857772/09)

Petőfi Nyomda — 85/50056 Kecskemét, 1985

Felelős vezető: Ablaka István igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ½ évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

Közművelődési könyvtárépítészetünk néhány időszerű kérdése

Könyvtári modellek. Hébe-hóba veszem a merészséget és bírálatot írok egy-egy újonnan átadott könyvtárépületről. Megvallom őszintén, az idő teltével egyre mélyebbről kell merítenem merészségem kútjából. Ennek oka pedig az, hogy a könyvtári szolgálatban bekövetkezett és várhatóan bekövetkező változások mértékével és iramával párhuzamosan egyre apad ez a kút. Ezért aztán bírálataim szövegében szaporodnak a *talánok*, az *igy-is-lehetek*, a *mi-lenne-hak*, egyáltalán a feltételes módban megfogalmazott kijelentések.

Minden tisztességes bírálat aranyfedezete ugyanis az, hogy a bíráló olyan szakmai mércét alkalmazzon, amely már kiállta a gyakorlat próbáját, azaz olyan könyvtárakhoz mérje az újat, amelyek már bebizonyították működőképességüket. Egy-egy könyvtárépület természetesen nem minden vonatkozásában lehet mérce: vannak kiválóan sikerült megoldásai, vannak kérdések, és vannak, amelyeknek egyedüli „érdemük”, hogy elrettentő példaként szolgálnak. Így tulajdonképpen egy eszmei könyvtárhoz, egy egészséges állatorvosi lóhoz viszonyít a bíráló, olyan lóhoz, amelyik minden tagját más-más épületből kapta. Ezt a lovat hívjuk *modellnek*.

A modell elemei a hazai és a külföldi könyvtári gyakorlat tapasztalatain, a hazai és a külföldi szakirodalom elméleti megfontolásain alapulnak, s szerencsés esetben szerves egészé állnak össze. Egyetlen bökkenője van ennek a modellnek: mint gondolati konstrukció, nagyon is nagy készséget mutat a változásra. Mindig naprakész akar lenni. Mindig a legkorszerűbb vonásokat akarja felmutatni. Be akarja építeni magába a legújabb könyvtári vívmányokat. Követi nemcsak a könyvtárügyi fejlődés alapvető irányzatait, lényegi változásait, átalakulásait, de a divatokat is. Még a legmegbízhatóbb modell is gyorsabban változik, mint ahogyan a könyvtárépületek elkészülnek. Így

áll elő az a helyzet, hogy a bíráló már nem ahhoz a modellhez viszonyít, amelynek alapján a könyvtár építési programja összeállt, hanem ahhoz, amelyet éppen érvényesnek tart. Csoválható-e, hogy fanyalog, hogy kifogásol, s alig akarja meglátni a tartós értékeket hordozó jó vonásokat?

Mert nem szabad elfelednünk: a modell fő szerepe mégsem az, hogy a bírálat mércéje legyen, hanem hogy segítsen megfogalmazni az új épületek könyvtári *tartalmát*, s ezzel hozzájáruljon, hogy a könyvtári tevékenységeket és szolgáltatásokat, a használókat és a könyvtárosokat, az állományokat és a berendezéseket befogadó terek a feladatuknak megfelelő építészeti formát nyerjenek, s az előbbieket között ténylegesen létező összefüggések az építészeti rendszerben visszatükröződjenek. Ebből következik az is, hogy a könyvtáros dolga a modell kimunkálása, neki kell megmondania, milyen könyvtáreszményt kíván megvalósítani, milyen fő célokat tűz könyvtára elé, milyen és mekkora állománnyal mely használói kört akar kiszolgálni, milyen folyamatok fognak lejátszódni könyvtárában stb. Ezt a tartalmat, könyvtárosi gondolatot az építész önti formába, de a tartalom és a forma jól ismert dialektikája értelmében a forma is visszahat a tartalomra. S akkor sem mondunk újat, amikor a formalizmus veszélyeitől óvunk: ha egy önmagában szép, de tartalmat nem hordozó, sőt a tartalomnak ellentmondó formai elem elragadja az építészt és megbízóját, a könyvtárost, akkor mesterségbeli, művészi kudarc éri az előbbit és üzemeltetési keservek az utóbbit.

A hazai közművelődési könyvtárak különböző nagyságrendjeire is különféle modellek alakultak ki, s változtak – természetük szerint – az idők folyamán. A beruházások számára megfogalmazott szakmai programok e modelleken alapultak, s egy-egy változatukat jelentik. A hatvanas években sűrűbben, a hetvene-

sekben ritkábban (ma ismét mintha ütemesebben) elkészülő új épületek jó alkalmat adtak a modellek továbbfejlesztésére. Így az esetlegeségek mellett kezd kikristályosodni néhány olyan általános érvényűnek tekinthető elem, amely kiállta mind a gyakorlat, mind pedig az elmélet próbáját. Mi, könyvtárosok azonban nem csukhatjuk be szemünket azok előtt a változások előtt, amelyek már most, öt, tíz vagy húsz év múlva végbemennek, illetve várhatóan végbe fognak menni állományunkban, technológiánkban, használóink szokásaiban és igényeiben, szolgáltatásainkban, de szűkebb és tágabb környezetünkben is. Ez pedig, sajnos, azt jelenti, hogy modelljeinket újra és újra felül kell vizsgálnunk, módosítanunk, még akkor is, ha ez a kritikus elbizonytalanodását eredményezi.

Változások a könyvtárhasználatban. Gondolkodunk-e eleget azon, miképpen fogja használni mai könyvtárainkat a jövő század olvasója? Mária érzékelnék bizonyos változásokat a könyvtárhasználatban. Ezek gazdasági, kulturális, társadalmi okokra vezethetők vissza; a telekommunikációs és a számítástechnika várható rohamos és forradalmi fejlődésénélunk egyelőre még nem érezteti hatását, legalábbis ami a könyvtárhasználatot illeti. Azt látjuk, hogy a könyvtárak legszorgalmasabb használói jelenleg az *életre felkészülő* generációk. Azt is látjuk, hogy a munkaképes korosztályok csak szerény mértékben veszik igénybe a könyvtárakat. A könyvtárosok általában nem azért panaszkodnak, hogy nem tudják leültetni olvasóikat, hanem hogy nem tudják elhelyezni a könyveket és az egyéb dokumentumokat. Folytatódik-e ez az irányzat, vagy a társadalmi erők hatására megváltozik-e a jelenlegi helyzet? A jövőben jobban rászorul-e az állampolgár a könyvtárra, mint ma? A helybenhasználók túlnyomó többsége továbbra is tanuló, diák, esti és levelező hallgató lesz – no meg nyugdíjas –, vagy pedig számíthatunk a derékhadra is? Nem inkább arra kellene felkészülnünk, hogy kevesebben veszik igénybe a könyvtárat a helyszínen; inkább a dokumentumokat kölcsönzik ki, s csak rövid időre ugranak be egy-egy információért, vagy csupán a telefonkagylót emelik fel? Tény az, hogy a könyvtár az információs, az oktatási és a szórakoztatási kínálat széles mezőnyében versenyez, s ha nem tud vonzó és vonzóan csomagolt áruval megjelenni, egyszerűen lemarad. Durvábban szólva: fölöslegessé válik. A könyvtárba fog-e menni a második gazdaságban tevékenykedő állam-

polgár információért, vagy ha az első gazdaságban kielégítő jövedelemhez jutott, a könyvtárban fogja-e eltölteni felszabaduló idejét?

Mindeddig ezekre a néha nyomasztó kérdésekre egyetlen varázsszót tudunk válaszul: flexibilitás! Ha nem sejtettük, milyen lesz olvasótáborunk összetétele, hát legyen módosítható az olvasói tér aránya a felnőtt- és a gyermekkönyvtár között; ha nem tudtuk, mennyi kötet akarunk szabadpolcra kihelyezni, s hány olvasót egyidejűleg leültetni, hát legyen lehetőség ezt a későbbiek során tetszőlegesen megállapítani; ha nem tudtuk, hány kötet szükséges a kölcsönzési és hány a helybenhasználati igények kielégítésére, hát lehessen utóbb felosztani a teret e két állományrész között; ha nem tudtuk eldönteni, hogy a könyvtárosi munkahelyeket az olvasói térbe akarjuk-e beolvasztani, vagy attól elkülönítve kialakítani, hát legyenek szerelhetők a falak, hogy majd áthelyezhessük őket.

A flexibilitás túlértékelése voltaképpen a felősségtől való menekülés, s a könyvtári modell tisztázatlanságának a jele. Nem akarom a mosdóvízzel együtt a gyereket is kiönteni, ezért azt mondom, hogy a flexibilitás követelményét bizonyos határok között továbbra is fenn kell tartanunk; elsősorban az olvasói övezetek arányainak egymás javára-kárára való módosíthatóságának érdekében. Ám a könyvtár egész épületére nézve feltétlen követelményként fenntartani nem volna helyes. Minden valószínűség szerint a jövőben három övezetben kell gondolkodnunk: először a nyilvános szolgálatot, másodsor az irodákat, a műhelyeket és a szociális helyiségeket, harmadszor a raktárakat befogadó terek övezetében. Joggal mondhatják, ez a felosztás kísértetiesen hasonlít a jó öreg *Panizzi* múlt századbeli koncepciójára (vagy a római nemzeti könyvtár e századbeli, nem valami ragyogóan sikerült épületére), de talán mégsem ugyanaz: ha szervesen, a funkcionális kapcsolatokat mentén sikerül csatlakoztatni egy jól „összeállt” épületen belül e három övezetet, elkerülhető merev elkülönülésük. Ami pedig az olvasó, a könyvtáros és az állomány azonos térben való elhelyezkedésének modern s immár időtálló értéknek bizonyult követelményeit illeti, az az olvasói terekben a szükséges és hasznos léptékben megvalósítható. Ugyanis a használó nem valamennyi könyvtárossal akar közvetlenül kommunikálni, hanem csak azokkal, akik őt információval kiszolgálják, s kiderült, hogy a túlméretezett szabadpolcos állományok nem se-

gítik, hanem inkább gátolják a közvetlen tájékozódást az irodalomban.

A kényelmes könyvtár. Az abszolút flexibilitás helyett tehát értelemszerű flexibilitást ajánlhatunk, s egy új varázsszót: kényelem. Szeretném azonban remélni, hogy ezzel a szóval több szerencsénk lesz, mint a flexibilitással. Az e jelszó által kifejezett cél az emberek, a használók szellemi, lelki és testi igényeinek megfelelő, humánus könyvtári környezet kialakítása. Csakis az ilyen követelmények szerint formált könyvtárnak lesz esélye arra, hogy az imént említett versenyben megállja a helyét.

Eddig mintha féltünk volna a kényelem szótól, vagy talán eszünkbe sem jutott a könyvtárral, a könyvtári szolgáltatásokkal kapcsolatban. Olyan asszociációs sort kelt ugyanis bennünk, ami bizony nem egyezik a könyvtárat a tudomány szentélyének, munkaszobának, a szellemi tevékenység színterének tekintő szigorú képzetekkel. Pedig azt hiszem, hogy az ember jó fizikai közérzete, kényelme előfeltétele szellemi tevékenységének.

A kényelem fogalmának a lehető legszélesebb értelmet adom. Beleértem a könyvtár nyitvatartási idejének megállapítását s a szabadpolcra kihelyezett állományok összetételét és elrendezését, hiszen egyikkel is, másikkal is a használat komfortját szolgáljuk. De vezérlő szempontunknak kell lennie a könyvtári épület térrendszerének kialakításakor is. Ezért kívánjuk, sőt követeljük, hogy az olvasószolgálati terek – legalábbis közülük azok, amelyek a legforgalmasabb szolgáltatásokat fogadják be – a földszintre kerüljenek. Ezért ismételnék fáradhatatlanul, hogy a fizikailag hátrányos

helyzetű személyekre, a mozgássérültekre, a nehezen mozgókra, az idősekre való tekintettel kell a tereket, a terek összefüggéseit, a közlekedő útvonalakat, a bútorzatot megtervezni. Persze, nemcsak rájuk kell tekintettel lenni. Az a benyomásom, hogy például könyvtáraink bútorzatának megtervezésekor a kényelem szempontja nem szerepel előkelő helyen. Azt várjuk, hogy a használók hosszabb időt töltsenek el a könyvtárban, mégis olyan székeket adunk alájuk, amelyeken negyedóra után már kinszenvedés ülni. Takarékoskodunk a karfával, pedig olvasáskor bizony jólesik a könyököt megtámasztani, a székekben hátradőlni. Gyakran még a fotelok is inkább a szemet gyönyörködtetik – ha gyönyörködtetik – formájukkal, s nem a pihenést szolgálják. Nem vesszük tudomásul az emberek pszichikai igényeit, s nem igyekszünk kisebb, meghittebb olvasói övezeteket kialakítani, pedig arra már a kocsmárosok is rájöttek, hogy a vendég nem szeret kint a placon ülni, hanem a védett sarkokat keresi; talán nem csak azért, hogy elkerülje a röpdőső késeket és üvegeket. A kényelem kategóriájába tartoznak olyan kérdések is, mint a forgalmi útvonalak célszerű megtervezése, a zajos, a zümmögő és a csöndes övezetek sorrendbe állítása és elhatárolása, a környezet esztétikailag vonzó megformálása. Egyáltalán: nem elegendő, hogy a könyvtár olyan szolgáltatásokat nyújt, amelyek odahaza nem állnak rendelkezésre, ezenfelül az otthon kényelmét is nyújtania kell.

A fiatalok könyvtára. Az otthon kényelmét, hangulatát a gyerekeknek is nyújtsa a könyvtár! A közművelődési könyvtár a társadalom valamennyi korosztálya előtt nyitva áll, s láttuk, a fiatalok arányszámukat messze meghaladó mértékben élnek is a könyvtárhasználat lehetőségeivel. Sok kollégámmal együtt mégis azon a nézeten vagyok, hogy a gyerekek nem kapják meg a nagyobb használati és igénybevételi részesedésük jogán őket megillető hányadot a könyvtár személyzetéből, dokumentumaiból s tereiből. Még mindig él az elkülönített gyermekrészleg eszménye, még mindig találkozunk azzal a jelszóval: felnőttek jobbra, gyerekek balra, s nem tört be még könyvtárainkba az a világszerte jelentkező törekvés, hogy minden módon meg kell könnyíteni a családok közös könyvtárhasználatát.

Kétségtelen, hogy a gyerekek több mozgása, hangosabb beszélde, egész viselkedése zavarja a felnőtteket, főként az elmélyülten olvasókat. Ezen a gondon azonban nem áthatolhatatlan

falak emelésével kell segíteni, hanem a belső tér megfelelő kialakításával, a szolgáltatások zajostól csendesig való elrendezésével, jó akusztikával és világos közlekedési útvonalakkal. Mindazokon felül, amelyek sajátosan az ő igényeiket elégítik ki, a gyerekek számára használhatóvá kell tenni a könyvtár valamenyinyi szolgáltatását. Arra kell azonban törekedni, hogy ne tiltó és parancsoló táblákkal, a könyvtáros erőszakos beavatkozásával és előírásaival irányítsuk a gyerekeket (s tegyük hozzá: a felnőtteket sem), hanem az épületen belül az egyes szolgáltatások vonzzák magukhoz az irántuk érdeklődő használókat, legyenek azok fiatalok vagy idősebbek.

Jó megoldásnak tűnik, ha a gyermekrészleg csöndes övezete csatlakozik a könyvtár audiovizuális részlegéhez, s hasonlóképpen lehetőleg szintbeli, közvetlen kapcsolat van a gyermekrészleg és a nagyobb könyvtárak azon sajátos övezete között, amelyet általános részlegnek, csoportosítva elhelyezett állománynak vagy közeli övezetnek hívunk. Mindegy, hogy minek, lényege az, hogy a „valami olvasnivalóért” betérő használónak kisebb, áttekinthetőbb és szupermarketszerűen tárlt kínálatot nyújtson.

Ha végigpillantunk gyermekrészlegeinken, nem szerezhetünk valami szívvidító benyomást. Azt már említettem, hogy kicsik. Ezen azonban lehet segíteni: újra fel kell osztani a világot. Mint ahogyan segíteni kellene azon a két hangulati végleten is, amelyek általában jellemzik e részlegeket. Az egyik végletet a komor, tanteremszerű gyermekrészlegek képviselik, a másikat pedig a csiricsaré gügyögők. Nem szabad ugyanolyan bútorokat rakni a gyermekrészlegbe, mint a felnőttekébe, csak egy kicsivel kisebbeket; nem szabad ugyanolyan elrendezést, belsőépítészeti megoldásokat alkalmazni! A gyerek nemcsak tanul a könyvtárban, nemcsak itt oldja meg házi feladatait, de gyönyörűséggel olvas is, játszik, fest, esetleg barkácsol, beszélget, báboz, mesét hallgat stb. Erre a változatos tevékenységsorra kell alkalmassá tennünk a gyermekrészlegeket és berendezésüket. Azt hiszem, már ma is sokkal színesebb és érdekesebb bútorzatot lehetne összeállítani a készen kapható elemekből, mint amilyennel találkozunk a gyermekrészlegek többségében. Pedig nem is gondolok olyan „extravaganciákra”, mint a güterslohi könyvtár olvasókosarai, egy másik könyvtár olvasóvonata, egy harmadik könyvtár olvasóstrai. Itthon már egy kitömött krokodiltól is jókedv-

re derülök, ha gyerekek hancúroznak rajta.

Valahol egy igen jó tanácsot olvastam: térdeljünk le, s úgy nézzünk körül, mielőtt a gyermekrészleg berendezéséhez fognánk. Így kerül látószögünk a gyerekszem magasságába, így érzékelhetjük igazán a bútorzat arányait, a térrészek összefüggéseit.

Más kategória a kamaszoké. Hozzájuk már nekünk kell lábujjhegyre állnunk, s akkor is kérdéses, ugyanazt a világot látjuk-e, amit ők. Sok évvel ezelőtt élénk viták folytak, vajon szükség van-e a gyermekrészleg és a felnőtt részleg között külön ifjúsági részlegre is. Azóta eldőlt a kérdés: nincs. De hogy nincs szükség egy zugra a könyvtáron belül, egy „bandázóra”, ahol a kamaszok találkozhatnak, ahol tagjaikat a nekik kényelmes nyakatekert pózokban elrendezhetik, ahol egyszerre videózhatnak, zenét hallgathatnak és magazinokat lapozgathatnak, sőt beszélgethetnek és randevúzhatnak, azt nem hiszem. Kár volna őket a gyerekek vagy a felnőttek közé keverni, mert ezzel szinte előre beprogramoznánk a súrlódások, összeütközések alkalmait. Egyébként számolhatunk e megoldás esetén is veszélyes fejleményekkel – erre intenek a külföldi tapasztalatok –, de vállalnunk kell a kockázatot. Egyébként, mint ismeretes, a kamaszban több személy él egymás mellett: az egyik kalandos történeteket akar olvasni, s ez a gyermekrészleget keresi fel, a másik számítógéppel bütyköl, s ezért valamelyik szakrészlegbe fárad el, a harmadik komolyan tanulmányozza a jazz irodalmát, ezért semmiképp sem kerüli el a zenei részleget.

A hangos-képes könyvtár. Zenei részleget mondtam, s egyáltalán nem vagyok bizonyos abban, hogy helyesen. Abból a tényből következően, hogy könyvtárainkban egyre nagyobb tömegben jelentkeznek az audiovizuális dokumentumok, újra és élesebben vetődik fel a régi kérdés: külön részlegbe helyezzzük-e az összes ilyesfajta információhordozót, függetlenül attól, mi az információ tartalma, vagy pedig zenei részleget, esetleg zenei és képzőművészeti részleget szervezzünk, ahová csak az idevágó dokumentumok kerülnek, függetlenül külső formájuktól, egyébként pedig a hangos-képes dokumentumok tartalmuk szerint megoszlanak a különféle részlegek között.

Korántsem látszik még a kibontakozás egyedül üdvözítő útja. Annyi azonban bizonyos, hogy a valamikor tizenöt éve – amikor még kevesebbet tudtunk, mint most – kifejlesztett megoldás túlhaladottnak bizonyult. A külön, falakkal leválasztott térben berendezett zenei

részleg, pláne közepes könyvtárakban, nem életképes. Mint ahogy sürgősen mutatkozott az a könyvtárosi túlbiztosítás is, hogy valamennyi olvasóhelyet drót fűzzön a stúdióhoz. A kis, de még a közepes (városi) könyvtárakban is minden valószínűség szerint a központi, a könyvtáros által kezelt hangos-képes berendezéseket a kombinált ellenőrzési-tájékoztató pultba kell beépíteni, s csak a nagy, megyei könyvtárakban lesz szükség külön stúdiópultra. Az egész részleg falakkal való leválasztása helyett sokkal célszerűbb egy valóban jól szigetelt audiovizuális terem kialakítása kisebb csoportok számára. Hasonlóképpen szigetelt kutatófülkék is kellenek, amelyekben az olvasó maga kezeli a dokumentumok használatához szükséges berendezéseket. Valószínűleg csökken a központi stúdió jelentősége is, vagy másként: sokkal több berendezést fognak maguk az olvasók kezelni; tehát ennek megfelelően kell felszerelni munkahelyeiket. A stúdió központi berendezéseket tartalmazó pultját semmiképpen sem szabad az olvasói tértől falal vagy üvegfallal elválasztani, mint ahogy eddig sok könyvtárunkban történt; más kérdés, hogy a hangos-képes dokumentumok kezelésére, másolatok, programok készítésére elkülönített könyvtárosi munkahelyre van szükség.

Lehetséges, hogy kompromisszum felé haladunk: zenei és képzőművészeti részlegeket hozunk létre, de ezekben a részlegekben tároljuk azokat a hangos-képes dokumentumokat is, amelyek egyéb információtartalmakat hordoznak.

A jelek szerint a könyvtár ezen szolgáltatása iránt igen nagy társadalmi igény nyilvánul

meg. Ezért is célszerű minél szervezesebben beépíteni e részleget a könyvtár térrendszerébe, szoros összefüggésben a gyermekrészleggel és az általános részleggel, lehetőleg közel a bejáratához és lehetőleg a földszinten. A hangos-képes részlegben együtt jelentkezik a tanulmányi, az információszerzési és a szórakozási célú könyvtárhasználat, s ráadásul a különféle korosztályok képviselői révén. Ezért a hangzó és a képszolgáltatásoknak nem szabad megállniuk a részleg „földrajzi” határainál, hanem meg kell jelenniük a gyermekrészleg különböző egységeiben (mesekuckó, gyerekfoglalkoztató, egyéni és csoportos zenehallgatás az olvasóhelyeken stb.) és az általános részleghez tartozó magazinolvasóban, kávézóban. Ugyanakkor magában az audiovizuális részlegben a különféle célú használatnak megfelelő olvasói helyeket kell kialakítani. Már említettük az igényes használat kutatófülkéit. Ajánlatos az egyszerűbb, de jó vizuális szigetelést nyújtó „carrel”-ek bőkezűbb alkalmazása a szokásos olvasótermi asztalok mellett. De igen fontos, és éppen erről feledkeznek meg könyvtáraink, hogy ha esztétikai élmény szerzése vagy pusztán szellemi felüdülés céljából zenét hallgatnak az emberek, nem szívesen ülnek munkaasztal mellé. S pontosan ilyen munkaasztalokhoz ültetjük őket kényelmes fotelok helyett, amilyenekbe otthon is ülnének.

Az elektronikus könyvtár. Az audiovizuális könyvtár mellett napjainkban egyre többet hallunk az elektronikus könyvtárról is. Már nemcsak arról van szó, hogy a könyvtár katalógusait váltja fel a számítógép, s távoli adatbázisokkal tart terminálok révén online kapcsolatot, hanem maguk a dokumentumok is számítógéppel kezelhető-olvasható adathordozókon jelennek meg, s a különféle telekommunikációs csatornák révén válnak hozzáférhetővé. Bizonyosra vehetjük, hogy ez a fejlődés előbb-utóbb eléri a közművelődési könyvtárakat is. Nincs is semmi baj, ha – mondjuk – kétszáz évvel előre képzeljük magunkat az időben: nagyon jól le tudnánk írni a majdani könyvtárat. A baj ott van, hogy nekünk itt és most kell könyvtárat építenünk, s egyelőre az elkövetkező húsz-harminc év fejleményeire kell felkészülnünk. Nem alakíthatjuk ki most az ellenőrzési pontot úgy, hogy számítógépes kölcsönzési nyilvántartást tételezzünk fel, amikor nagyon is bizonytalan, mikor szerezhetünk be ilyen berendezést. Bármennyire hajtogatjuk is, hogy a cédulakatalógus elavult, fenn kell tartanunk a részére számos négyzetmétert, sőt még gya-

rapodására is gondolnunk kell, mert ki tudja, mikor állíthatjuk be az első, katalógusmunkára alkalmas számítógépet, mikor jutunk hozzá a hazai könyvtermés számítógéppel olvasható bibliográfiai adataihoz. Aligha tehetünk mást, mint hogy két vasat tartunk a tűzben: olyan könyvtárat tervezünk, amely a hagyományos eljárások szerint működik, de a térrendszer, még inkább az épület szerkezete, kábelezése, elektromos felszerelése a későbbiek során lehetővé teszi az elektronikus és a távközlési berendezések sűrű telepítését.

Az energiatakarékos könyvtár. Ha az elektronikus könyvtár nálunk egyelőre még a jövő zenéje is, az energiatakarékos könyvtárnak viszont már a tegnap zenéjének kellene lennie. Sajnos, ma sem szól még ez a zene. Inkább az egyszeri, a beruházási költségeken takarékoskodunk, semmint a folyamatos, hosszú időre szóló, s állandóan emelkedő működési, fenntartási költségeken. Gyorsan követtük azt a divatot, amely nagy üvegfelületeket, hatalmas traktusmelységeket, költséges épületgépészetet írt elő, de vajon követjük-e hasonló lelkesedéssel azt a törekvést, amely a természetes energia messzemenő hasznosítására irányul? Számolnunk kell azzal, hogy a külső falak vastagabbak lesznek, kisebbek az ablakok és keskenyebbek a traktusok. Vajon hogyan hat mindez a könyvtár térszerkezetére? Nem fog-e az épület flexibilitása a kívánatos szint alá süllyedni? Véleményem szerint a mi nagy közművelődési könyvtáraink, a megyei könyvtárak nagyságrendje (5–7 ezer négyzetméter) háromszintes kompakt épületek esetén, a belső udvarok szerencsés alkalmazásával még azon a határon van, amelyen belül lehetséges az értelemszerű flexibilitás megtartása.

Az energiatakarékos könyvtár szempontjából is előnyös, ha a raktári övezetet külön egységként kezeljük. Hiszen egészen más klímabeli követelmények érvényesek azokra a helyiségekre, ahol olvasók is tartózkodnak, mint azokra, amelyekben csak dokumentumok vannak elhelyezve. Az előbbiek számára 20 °C-os (légkondicionálás esetén 22 °C) hőmérséklet és 40–45 százalékos relatív nedvességtartalom kívánatos, míg az utóbbiakban jóval alacsonyabb hőmérséklet – egészen 10 °C-ig – és 45–50, sőt 65 százalékos relatív nedvességtartalom szükséges.

A természetes, a napenergiára építő könyvtárban kisebb – és inkább egy-egy övezetre korlátozódó – szerepe lesz a légkondicionálásnak, s a levegőcserét is lehetőség szerint költ-

séges gépek nélkül fogják megoldani. Viszont a növényzetre mind az épület környezetében, mind a falakon belül a pusztá díszítésen túl funkcióbeli szerep is hárul a kívánatos klíma megteremtésében és fenntartásában.

A könyvtár esztétikája. Az imént dekorációt említettem, s ezen semmiképpen sem esztétikai kategóriát értek. A könyvtár esztétikuma több a díszítésnél. Fő forrása a funkcióknak, a tartalomnak megfelelő térrendszer, a világos, áttekinthető alaprajz, a bútorzat betelepítési rendje, a bútorok kényelme és tiszta formája, a használat kényelme és célszerűsége. Ezen az esztétikai értéken csak ront a külsőleges dekoráció, az öncélú díszítgetés. Sajnos, aránylag kevés könyvtárunkban találjuk meg mindeme tényezők harmóniáját. Van, ahol azért nem, mert már az épület tervezésekor sem sikerült megteremteni a tartalom és a forma egységét, máshol kevés volt a pénz és a berendezésen kellett spórolni, ismét máshol viszont sok volt a pénz, s pöffeszkedő és célszerűtlen bútorokat vásároltak. Itt a belsőépítész nem vette a fáradságot, hogy „megtanulja a könyvtárat”, ott a könyvtáros képzelte magát belsőépítésznek. Itt kopár, sivár és rideg a könyvtár, ott agyondíszített; a tekintet sehol sem tud megpihenni a sok inger miatt. Igazából csak részeredményeket tudunk felmutatni, egy-egy sikerült kisebb-nagyobb könyvtárat, egy-egy sarkot, egy-egy övezetet, ám az ország átlaggal semmi okunk büszkélkedni. Néha eljátszom azzal a gondolattal, hogy egy könyvtárosokból, építészekből, belsőépítészekből álló kis munkacsoport járja végig az ország könyvtárait, s ha mást nem, legalább egy részletes javaslatot adjon a könyvtárbelső újraformálására. Mert ennek a vállalkozásnak is a könyvtárosi szakmai koncepció revízióján kellene alapulnia, s az építész partnerek ennek az eszmének találnák meg a külső megjelenési formáját. Minden valószínűség szerint olyan kérdések feltevésével kellene kezdeni a revíziót, hogy kik használják a könyvtárat, mikor használják, mennyi időt töltenek benne, mit csinálnak ott-tartózkodásuk alatt, áttekinthető-e a bútorzat elrendezése, logikus rendben követik-e egymást a különféle szolgáltatásokat, állományrészeket befogadó terek és bútorok, nincs-e túl sok könyv szabadpolcon, elég kényelmesek-e a bútorok, nem zavarják-e egymást a különböző tevékenységeket folytató használók, logikus-e a forgalmi utak vonalvezetése, nincs-e zsúfoltság stb. Ezekre a kérdésekre pedig a könyvtáros szakembernek kell

választ adnia, a válaszai alapján kezdhet csak munkához az építész.

A könyvtár esztétikuma és használati értéke nem egymást kizáró, hanem egymást feltételező fogalmak. Nem akarok a funkcionalizmus utóvédharcosának szerepében feltűnni, de azt vallom, hogy az építészet esztétikai értékei nem jöhetnek létre a könyvtári tartalom rovására. Nem érzem illetékesnek magam könyvtárépületeink külső megjelenésének bírálatára. Óvatosan csak annyit merek mondani, hogy olyanok, mint a magyar építészet átlaga. Tükrözik az építészeti stílusáramlatokat, az építési technológia változásait. Azt hiszem, a jövőben sem lesz ez másképp. Egytől azonban továbbra is félek: egy-egy külső formai elem károsan befolyásolja a tartalom megfogalmazását, s a látszat oltárán könnyen feláldozódhat a mindennapok szükséglete.

Régi épület – új könyvtár. Új, könyvtári célra emelt épület esetében különösen fájdalmas a tartalom és a forma meghasonlása. Az ember nagyobb készséget mutat a kompromisszumokra, ha régi, korábban más célokat szolgáló épület könyvtárrá alakítására kerül sor. Közművelődési könyvtáraink túlnyomó többsége ilyen épületben működik, s várhatóan továbbra is számolnunk kell azzal, hogy az új építkezések számát meghaladja az átalakítások száma. Ez nem valami hazai sajátosság. Gazdag nyugat-európai országokban is egyre több régi épületben helyeznek el könyvtárat, s legalábbis a fényképes beszámolókból és az alaprajzokból ítélve, nem is rossz eredménnyel. Míg korábban, még tíz éve is mindenhol inkább új épületek emelésére törekedtek, most polgárjogot nyert az átalakítás is. Ehhez természetesen olyan tényezők együtthatása kellett, mint a gazdasági fellendülés visszaesése, az általános takarékoskodás szükségessége, de a régi értékek megmentésére való törekvés térnyerése, valamint néhány igen jól sikerült átalakítás bizonyító ereje is.

Jól mutatja az irányvonal megváltozását, hogy a Könyvtáros Egyesületek és Intézmények Nemzetközi Szövetsége (IFLA) könyvtárépítési és berendezési szekciója idei szemináriumának – amelyet Budapesten és Békéscsabán rendezett meg – témája éppen az volt, miképpen lehet régi épületeket könyvtárakká átalakítani. A világ minden szegletéből érkeztek résztvevők, s ez a kérdés időszerűségét és általános jellegét bizonyítja. A téma és a hely megválasztásához talán némiképp hozzájárult az a beszámoló is, amely az e téren elért ma-

gyar eredményekről egy nemzetközi kiadványban megjelent. Mindenki tisztában van az adaptálás hátrányaival és előnyeivel; ezekkel nem kívánok most foglalkozni. Inkább arra szeretnék rámutatni, hogy tünőben van az az enyhe lelkiismeret-furdalás, amellyel mi, könyvtárosok eddig belevágtunk egy-egy uraságtól levetett épület magunkra szabásába. Viszont tartani kell attól, hogy a sikeren felbuzdulva most már válogatás és alapos mérlegelés nélkül fogunk kapni és elfogadni (*mint a hatvanas években a zsinagógák könyvtárrá alakításának divatja idején – a szerk.*) régi épületeket. Pedig minden egyes alkalommal alaposan meg kell vizsgálni a felajánlott épületet, valóban alkalmas-e minden szempontból az adott könyvtár befogadására. Ilyen szempont egyebek között az, hogy az épület szerkezete és a könyvtár funkciórendszere nincs-e egymással kibékíthetetlen ellentmondásban; az épület jelenlegi nagyságrendje, illetve bővíthető mi-volta összhangban áll-e a könyvtár állományával, szolgáltatásaival, tevékenységével; hol helyezkedik el az épület a településen belül (általában e tekintetben jelentkezik a legkevesebb nehézség, mivel a könyvtárnak többnyire volt középületeket ajánlanak fel, s ezek a központban, forgalmas helyen állnak); milyen az épület állaga, nem kerül-e többre a leves, mint a hús; nincsenek-e a műemlékvédelmi felügyeletnek olyan előírásai, amelyek lehetetlenné teszik a könyvtári célú átalakítást; milyen különös értékei vannak az épületnek a könyvtári használat szempontjából stb.

A régi épületek könyvtárrá alakítása kapcsán még egy érdekes összefüggésre szeretnék rámutatni. Az, amit korábban mondtam az energiatakarékos könyvtárról, mintha pontosan ráillenek a jól megalkotott és megformált régi épületekre; valójában sok régi építészeti eljárás, megoldás újjászületésének vagyunk tanúi. S a kényelmesség és az otthonosság követelményeit is gyakran szinte könnyebben lehet teljesíteni egy régi épületben, mint egy újban. De félreértés ne essék: az adaptálás mindig kompromisszumokat követel, s van egy határ, amelyen túl nem szabad menni a kompromisszumok megkötésében. A szakmai tartalmat leghívebben mégiscsak egy új épület képes kifejezni. Csak tudnám feledni új könyvtárépületeink sok, kisebb-nagyobb hibáját!

Közös tető alatt. Különösen érzékenyen érintenek bennünket azok a hibák, amelyek abból erednek, hogy a könyvtárat más intézménnyel közös fedél alá helyezték. Az ilyen

esetekben ugyanis úgy érezzük, hogy nem mi tehetünk róluk. Ugyancsak nem magyar sajátosság, hogy együtt épül könyvtár és iskola, könyvtár és művelődési otthon, könyvtár és más kulturális vagy egyéb intézmény. De úgy tűnik, hogy ezt a világszerte felbukkanó divatjelenséget idehaza a szokottnál is nagyobb buzgalommal utánozták egyesek, a buzgalomból – ugyancsak megszokott módon – túlzások következtek, s a gondolat ésszerű magját is sokszor kérdéssé tették. Egy íróasztal mellett kifundált, a valóságban kellően ki nem próbált eszme után futva népszerűsítették olyan nagyszámú könyvtárakat is szimbólizsra, sőt integrációra, amelyeknek természetes létét, működését veszélyeztette ez a megoldás. Olyan összegekből kívánták két vagy több intézmény beruházási gondjait megoldani, amelyek itt is, ott is hűsbavágó csökkentéseket „eredményeztek”. Ráadásul az új, magát magasabbrendűnek, mindent átfogónak tekintő eszme szempontjából a könyvtár másodlagos jelentőségűvé vált, alárendelt szerepet játszott a működési elképzelésekben, s így az épületben is. Az jutott neki, ami maradt. Ha a könyvtár funkciói csorbultak emiatt, ha működése nehezebbé vált, hát annyi baj legyen, fő az eszme. De nem részletezem ezeket a fájó ügyeket, megtettem már másutt. Inkább az ilyen kombinált épületekkel kapcsolatos könyvtárosi álláspontot szeretném rögzíteni.

Nem eleve tiltakozunk ellenük. Általában a kisebb településeken, városnegyedekben a helyi körülményektől függően nagyon is elképzelhető, sőt ajánlatos lehet, hogy a közösséget és az iskolát ugyanaz a könyvtár szolgálja, az iskola épületén belül. De ez a könyvtár legyen a földszinten, és ebbe a könyvtárba az utcáról közvetlenül is be lehessen lépni, továbbá ez a könyvtár képes legyen a sajátosan iskolai és a sajátosan közművelődési feladatok, teendők végzésére is. Ugyanezek a követelmények érvényesek, ha úgynevezett általános művelődési központtal épül együtt a könyvtár, bár a szerves kapcsolatok megteremtésének nehézségei e bonyolultabb feladatrendszerű intézmény esetében fokozódnak. Művelődési otthonnal is elfér közös tető alatt a könyvtár, feltéve, ha kielégítő méretű alapterülethez jut, ha az utcáról közvetlenül és a művelődési otthon felől egyaránt megközelíthető, ha a földszintre kerül, ha térszerkezetét a könyvtári funkciók határozzák meg, s nem a művelődési otthon tereihöz való igazodás. Nagyobb, városi könyvtárak esetében már célszerűbb önálló

épületben gondolkodni, akkor is, ha közös beruházásban valósítják meg a művelődési központot és a könyvtárat.

Természetesen más közösségi intézményekkel együtt is épülhetnek könyvtárak. Dániában például nagy divat a városházak és a könyvtárat együtt elhelyezni. Az ottani tapasztalatok igen jók. Bármilyen intézmény legyen is azonban a könyvtár partnere, egy a fontos: világos, minden részletében tisztázott szakmai működési elképzelésnek kell megelőznie az építész tervező munkáját. A könyvtárnak is, a társintézménynek is pontosan kell tudnia, mit akar csinálni, milyen összefüggésrendszer szerint végzi munkáját, s milyen tartalmi-üzemelési kapcsolatok fűzik őt a másikkhoz; csakis így várhatják el, hogy a terv és a megvalósult épület jó formája lesz a tartalomnak.

A könyvtáros és az építész dolga. Persze ez a követelmény akkor is érvényes, ha kizárólag könyvtári célokat szolgáló új épületet emelünk; sőt ha régi épületet alakítunk könyvtárrá, akkor is. S itt visszaérkeztem a bevezetőben emlegetett modellhez. A modellhez, amely általános formában írja le egy bizonyos típusú, nagyszámú és funkciórendszerű könyvtár elemeit, ezek egymással való üzemelési és térbeli összefüggéseit, működését. Ezt a modellt fordítja le az adott könyvtár jellemzőire a könyvtáros, amikor elkészíti az építész számára szakmai programját.

Másfelől az építész kötelessége, hogy „megtanulja” azt a könyvtárat, amelyet a szakmai program leír, s a könyvtárossal, a működtetővel való folyamatos konzultációk során kifejlessze a könyvtár épületburkát és belső környezetét.

Ez a követelmény természetesen közhely, s olyannyira elcsépeledt, hogy alig mertem leírni. Ami mégis rávitt: egyrészt azok a rossz példák, amelyek a kívánatos együttműködés elmulasztásából eredtek, másrészt azok a jó példák, amelyek éppen ebből az együttműködésből fakadtak. A könyvtáros és az építész partneri viszonya, közös felelőssége nyilvánvaló. Mentsem meg az isten bennünket a könyvtáros felkészületlenségét eláruló, zűrzavaros szakmai programoktól és az építész szakmai fölényességét, önkényességét leleplező, a tartalommal ellentétben álló tervektől.

A megváltás útja csak egy lehet: az egymás szakmája iránti tisztelet s az erők egyesítése a közös cél érdekében.

Papp István

„E pályán nem lehet unalmas munkakör”

Beszélgetés dr. Wix Györgynével, az Országos Széchényi Könyvtár ny. osztályvezetőjével

Dr. Wix Györgyné 1926. április 29-én született Budapesten. 1944-ben érettségizett, s különböző egyéb munkaterületi próbálkozások után 1949 szeptemberében került az Országos Könyvtári Központba. A budapesti tudományegyetem levelező tagozatán magyar szakos diplomát szerzett, közben az OKK-ban, illetve utódintézményében, a Népkönyvtári Központban, majd az Országos Műszaki Könyvtárban dolgozott mint könyvtáros. 1957. jún. 1-től nyugdíjazásáig az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa volt. Munkaterülete mindig az állományépítéssel függött össze: 1962-ig a könyvelosztónál, ezután a gyarapítási osztályon előbb osztályvezető-helyettesként, 1976-tól pedig osztályvezetőként tevékenykedett.

– *Idestova fél évszázada már, hogy mint kezdő egyetemistát, egyik könyvtárunkban szakmai kérdéssel Seregély Emilhez utasítottak. Még ma is taníthatnák a színiakadémián azt a bárgyú arckifejezést, amellyel a hölgyre néztem, aki biztosított róla, hogy ő az, akit keresek: Seregély Emmi. De abban az időben még azt tartottuk természetesnek, hogy komoly szakmai eligazítást csakis férfiak adhatnak. Persze, akkoriban is voltak kiváló női könyvtárosok, de „a szakma elnőiesedése” később kezdődött, gondolom, éppen pályakezdő korában. Bizonyára tud erről érdekes adalékokkal szolgálni.*

– 1949-ben kerültem „könyvtári berkekbe”, olyan munkakörbe, amit mindig is nők töltöttek be: a kiváló nyelvészprofesszor, *Telegdi Zsigmond* mellett lettem titkárnő, aki akkor az Országos Könyvtári Központ, az OKK elnökének tisztét töltötte be. Az idő tájt valóban még fele-fele arányban voltak ott a két nem képviselői. S hogy a „nőuralom” még mennyire a távoli jövő zenéje volt, arra ékes bizonyíték, hogy midőn az ötvenes évek elején egy alkalommal az OKK-ba a vezetői utánpótlás szempontjából számításba jövő fiatalokat dele-

gáltak a könyvtárak, ez a társaság egytől egyig férfiakból állt. Amikor pedig egy váratlan fordulat következtében átvedlettem könyvtáros-tanonccá – ugyanis beválasztottak a szakszervezeti bizottságba, és akkori főnököm, a puritán és jóságos *Zalai Zoltán* összeférhetetlennek ítélte, hogy egy SZB-tag az igazgató közvetlen alárendeltje legyen –, olyan osztályra kerültem, ahol kifejezetten „férfiuralom” volt. De ezek a férfiak olyan szakmai kiválóságok voltak, mint *Kőhalmi Béla* (ő volt az osztály vezetője), *Fitz József*, továbbá *Komjáthy Miklós*, a kiváló történész, *Ferenczy Géza*, a nem kevésbé kiváló nyelvész, s köztük kezdte mutogatni orosz-lankörmeit *Borsa Gedeon* és *Dörnyei Sándor* is. A kisebbségben levő női nem egyáltalán nem vette rossz néven ezt a férfiuralmat, pedig közöttük is voltak, akiktől lehetett tanulni, mint például *Hajdúné Malán Magdától* vagy *Ürögdi Györgynétől*. Nyugodtan állíthatom, hogy ebben a társaságban jobb hangulat – mai szóhasználatlaltal: munkahelyi légkör – uralkodott, mint mostanában a teljesen női közösségekben. Viszont kétségtelen, hogy míg a férfiak a nagyvonalú tervezést és

szervezést részesítették előnyben, azt az aprólékos, nagy pontosságot és kitartó szorgalmat igénylő munkát, amelyet a könyvtári munkakörök többsége megkívánt – és meg is kíván –, a nők jobban végzik, s megtalálják benne a munka örömet.

– Amit ezekről a kezdeti évekről elmondott, azt sugallja, hogy szerencsés körülmények segítették a könyvtárosi pálya megkedveléséhez.

– Valóban minden a legszebben indult. Szakmailag és emberileg egyaránt kiváló példaképek és tanítómesterek közé kerültem, akik sohasem fukarkodtak szellemi kincseikkel, s továbbadták a fiataloknak azt, amit szakmai útravalónak szántak. Nem utolsósorban a könyvtárosi hivatásnak azt az erkölcsi „alapállítását”, amely szerint e pályán nem lehet unalmas munkakör. Minden területen a kutatást szolgáljuk, a művelődést segítjük. Abban az időben még nem volt divat a bármilyen áron való „önmegvalósítás”. A könyvtáros mindenkori erkölcsi kötelezettsége azoknak a szolgálata, akiknek önmegvalósítása a nemzet számára fontos, illetve azok segítése, akik műveltségük elmélyítésére szorulnak.

Az Országos Könyvtári Központ megszűntével jogutódja, a Népkönyvtári Központ munkatársa lettem, s itt az állami tulajdonba került könyvek szétoztásának szervezésében vettem részt. Az igazgat beállva igen kis részt, mert a munka olajozott menetének kidolgozásában *Borsa Gedeonnak* volt oroszlárnésze.

– Ebből nőtt ki később az OSZK könyvelosztó osztálya. Tehát mint könyvtáros kezdettől fogva a *Széchenyi Könyvtár* kötelékében dolgozott.

– Némi megszakítással, mert a Népkönyvtári Központ feloszlása után három évre az Országos Műszaki Könyvtárba kerültem. A környezet kellemes volt, a munkakör azonban még az én felfogásom mellett sem túlságosan szíverítő: a bejelentett fordítások katalógusát kellett gondoznom. Így azután nem sokat töprengtem, amikor 1957-ben az OSZK-ba hívtak. Addigi igazgatóm, *Jánszky Lajos* megkérdezte ugyan, hogy nem sajnálom-e ott hagyni az OMK gyönyörű új épületét, de én büszkén válaszoltam, hogy pár éven belül az OSZK még gyönyörűbb épületbe költözik. Az időpontot illetően, mint tudjuk, némileg derűlátó voltam, de választásom minden más tekintetben szerencsésnek bizonyult: mindig szép munkaköröm és – ami igen fontos – kedves kollégáim, valamint olyan felejtethetetlenül jó főnökeim voltak, mint *Horváth Viktor*, majd később *Birkás Endre*.

– Említette, hogy az OSZK új épületének pár éven belül történő megnyitását illetően kissé optimista volt. De az épület végül, ha nagy késéssel is, elkészült. Most hadd tegyem fel így a kérdést: nem volt-e kissé optimista az épület funkcióját illetően is? Úgy érzi, hogy a nemzeti könyvtári feladatok megoldására alkalmas létesítménybe költözött az OSZK?

– Egyáltalán nem érzem azt, hogy a reprezentatív új épület hosszú távon alkalmas volna könyvtári feladatok megoldására. Kezdvé a raktári férőhelyek véges voltával és folytatva a műemlék-épület természetéből adódó kilométeres kocogásokra kényszerítő folyosókkal még számtalan olyan szerencsétlen adottságát említhetném az épületnek, amit nem sikerült kiküszöbölni. De e tekintetben nem is lehettem optimista. Kényszerhelyzet volt, amikor az OSZK akkori vezetősége elfogadta a várbeli épületet, s mindannyian tudtuk, hogy az új otthon „szép lehet, de okos nem.” Mindenesetre úgy érzem, hogy ehhez képest egészen jó lett az elhelyezésünk. Hogy a raktárak a tervezett ötven évnél jóval hamarabb betelnek majd, abban az építkezés elhúzódása a ludas.

– Pályáján nyilván nagy segítségére volt a nyelvekben való jártassága: angol, francia, német, latin, nem is akármilyen fokon, s mellé bizonyos alapfokú tájékozottság a szláv nyelvekben. Nem gondolt arra, hogy e nagy nyelvismeretét hasznosabb módon értékesítse?

– Úgy érzem, eléggé hasznos hajtóan értékesítettem. Több, mint két évtizedig, 1962-től nyugdíjba menetelemig, 1983-ig én feleltem a nemzeti könyvtár külföldi dokumentumokkal történő gyarapításáért, s él bennem az a nem titkolt remény, hogy aki az OSZK raktárában végigné az „én időszakom” jelzettartományain, kevés könyvnel fogja megkérdezni, hogy ezt ugyan mi a csodának szereztek be. Ezzel kapcsolatban nem mulaszthatom el megemlíteni *Pajkossy György* nevét. 1962-ben ő hívott át a könyvelosztóból a gyarapítási osztályra. A külföldi gyarapítással kapcsolatos „tudományom” az ő mindig szigorú kritikájának és magas színvonalú követelményeinek, kimagasló szakmai irányításának következménye. Mindig lámpaláz fogott el, amikor bemutattam a vételre javasolt külföldi művek jegyzékét, vagy amikor átnéztük a feldolgozásra indítandó külföldi anyagot. De a problémák megbeszélése során mindig tanultam valamit, aminek később hasznát láttam. Az ő példája nyomán alakult ki az a meggyőződés, hogy az igazán jó főnök, aki személyi kérdésekben hu-

mánus, a szakmaiakban pedig ragaszkodik az általa felállított magas mércéhez. Egyet azonban hozzátennék: a jó szó is nagyon fontos, a dicséret éppen úgy építhet, mint a bírálat.

– *Mindebből úgy látszik, hogy a könyvtári munkák közül a gyarapítás állt legközelebb szívéhez.*

– Hosszú ideig inkább az olvasószolgálat vonzott. Úgy éreztem, hogy a csodált Köhalmi Béla és Fitz József alapelvének és követelményének, amely szerint a könyvtárosnak addig kell kutatnia, amíg az olvasó által feltett kérdésre a segítő választ meg nem találja, ott lehet legjobban megfelelni.

– *Tetszett nekem a jelző: segítő válasz. Napjaink könyvtártörténetének e két nagy alakjával én már csak mint nyugdíjas „szaktanácsadókkal” találkoztam. Mindkettőjüket a nagy tudásból következő szellemi alázat jellemezte.*

– Ha e kifejezést megtisztítjuk méltatlanul ráakódott lekicsinylő értelmétől, valóban bátran említhetjük mindkettőjük szép emberi tulajdonságaként, mert eljutottak arra a fokra, amelyen már belátható a tudás végessége is, tehát elkerülhetők az „én még ezt is tudom” és a „te még ezt sem tudod”-féle gyermekeségek. És ha már szó esik kettejükről – sajnos, általában kevésszer emlegetjük őket –, akkor azt is hadd mondjam el, hogy nemcsak emberi tartást, a kérdés megfogalmazása szerint a széles körű szakmai tudásból fakadó „szellemi alázatot” tanulhattak tőlük a fiatalok, hanem

kollegialitást is: kedvesebb, szebb kapcsolatot, mint ahogy ők ketten egymással, a fiatal szakmabeliekkel és másokkal társalogtak, nehéz elképzelni.

– *Visszatérve a pályamódosításhoz: végül mégis a gyarapítás mellett döntött.*

– Igen, és csaknem harminc évi állomány-építési munkám során be is igazolódott számomra, hogy ez a könyvtári feladatkörök legszínesebbike. Legalábbis a nemzeti könyvtárban. Megismerhettem az egész hazai könyvtermést azon frissiben, ahogyan megjelent. Ez persze nem mindig jelent különleges örömet, főleg ha az egyre szaporodó presztizs-kiadványokra gondolok, amelyeket öndokumentációként publikálnak vállalatok, szövetkezetek és hadd ne folytassam, kik és mik. Ehhez jött a külföldi gyarapítás: tulajdonképpen áttekintésem volt az egész világ könyvtermése felett. Ezenfelül a retrospektív beszerzés során át kellett nézmem a hazai és a külföldi antikvár és aukciós katalógusokat is, és szinte természetesen alakult ki bennem az az érzés, hogy egyike vagyok azoknak, akik akarva-akaratlan megismerték a világ könyvpiacát.

Igaz, hogy ehhez ki kellett alakítani magamban azt a képességet, hogy olyan érdeklődéssel olvassam a katalógusokat és a bibliográfiákat, mint mások a krimi vagy a divatlapokat. Kialakult az az ösztönöm is, hogy vadásznak érezzem magam, aki kutatásával eddig ismeretlen trófeák megszerzésére törekszik konok szívóssággal.

Magát (aki egy időben ugyancsak külföldi gyarapító volt) idézve: „Minden antikvárkatalógus olyan, mint a lekváros bukta; igen sok tésztát kell megenni ahhoz, hogy egy picike lekvárhoz juthassunk”. Ez kétségtelenül így van egy olyan nagy múltú, nagy előzményekkel rendelkező és gazdag állományú intézmény esetében, mint a miénk, ám a gyarapításra kijelölt, de az állományban már meglevőnek talált tételek is nyújthatják a jól végzett munka örömét: bebizonyítottuk, hogy az elődök útját folytatjuk.

Mindezeknél érdekesebb az aukciók izgalma: miénk lesz-e az a tétel, amelyre megbízást adtunk, és mennyiért? Pályám során „vásároltam” corvinát és ismeretlen régi magyar nyomtatványt, *Bessenyeinek* Magyarországon eddig ismeretlen folyóiratát, *Liszt-kéziratokat* és folytathatnám a sort. Egy bizonyos: a jól sikerült beszerzés mindig sokkal boldogabbá tett, mintha magamnak vettem volna, mondjuk, egy bundát.

– *A berni városi könyvtárban van egy Joannes Dünz eszetjével készült 17. századi kép. Hét férfi látható ezen – mindegyik külseje, megjelenése tekintélyt sugároz, noha szemmel láthatólag fiatalok is vannak közöttük –, s gondterhelt magatartásukból kivüláglík, hogy valamilyen nagyon fontos, esetleg évszázadokra kiható döntés előtt állnak. A kép címe pedig: „Összeült a könyvtárbizottság, hogy új könyvek vásárlásáról tanácskozzon”. E festmény emléke felidézi bennem a Maga megfogalmazását: „A könyvtári szerzeményezés az anonim halhatatlanság.”*

– Nem csodálom, hogy a berni urak gondterheltek voltak. Az állományépítés felelősséggel jár. A rendelkezésre álló összeget úgy kell beosztani – ha sok van belőle, úgy kell elkölteni –, hogy a könyvtárba annak gyűjtőkörébe vágó, tehát az olvasók által keresett könyvek kerüljenek, s hogy ezek megfelelő tudományos színvonalat képviseljenek. Az „állományépítés” kifejezés arra utal, hogy a könyvtári állomány épületnek fogható fel. Alapjait az elődök hosszú sora rakta le, nekünk pedig úgy kell továbbépítenünk, hogy statikailag is, esztétikailag is megállja a helyét. Kötelempéldányok, külföldi klasszikusok esetében ez nem okoz gondot, s vannak könnyen felismerhető értékű idegen nyelvű „alapszabványok” is. Akad azonban problémákat okozó csoport is, hiszen honnan érezhetné meg a gyarapító, hogy egy adott mű tartalmánál, esetleg módszerénél fogva hatalmas tudományos vagy irodalmi visszhangra fog találni, s ezért okvetlenül be kell szereznie. Külföldi könyvtárosok tartalmi elbírálás alapján válogathatnak, hiszen a helyi könyvkereskedőktől megkapják a világ legfontosabb kiadóinak szinte valamennyi publikációját, de mi, magyar gyarapítók csak a gyakorlatra, a kiadók nyújtotta tájékoztatásra támaszkodhatunk, ha egy-egy új szerző neve bukkan fel. A recenzíók csak nagy késéssel igazítanak el, akár csak a kutatók, illetve az olvasók jelzései. Olykor jölesnek, ha ez utóbbiak nemcsak a hiányokat kifogásolnák, hanem a meglévő eredményeket is örömmel üdvözlőnek. Mi gyarapítók névtelenek vagyunk, s még ha nem volnánk is azok, munkánkat tulajdonképpen csak az utókor tudja majd igazán elbírálni ilyesfajta megjegyzésekkel: „Minek ez a sok ócska vacak a raktárban.” Vagy: „Igazán jól válogatott állomány, amelyből alig kell elavultat kiiktatni.”

„Nem állományt kell apasztani – mondogatta Pajkossy György –, hanem megfontolni, hogy mit szerzünk be!” Azt hiszem, ez a lehető

legfontosabb gyarapítási alapelv, s tán emiatt oly gondterhelt a berni beszerzési bizottság ábrázata.

– Többször hangsúlyozta már a névtelenséget, amivel egyébként most még más szempontból is kapcsolatba került, hiszen egy 18. századi anonim-lexikon összeállításán fáradozik.

– Való igaz, bár ebben nem az vonzott, hogy kétszeresen is névtelen legyek. Különbem sem szép tőlem a névtelenség túlzott hangsúlyozása, hiszen úgy érzem, hogy a Szabó Ervin-emlékérem, amelyet kaptam, arra utal: a legnévtelenebb munkakört is el lehet ismerni.

Ami az anonim-lexikont illeti: mintegy húsz éve gyűjtöm a névtelenül megjelent magyar és magyar vonatkozású művek szerzőire vonatkozó adatokat. A kutatást azért korlátoztam a 18. századra, mert ez volt nálunk az anonimítás fénykora, előbb a szerzők szerzetesi mivolta, majd a hazai cenzúra- és politikai körülmények következtében. Most, hogy nyugdíjba kerültem, remélem, hogy az összegyűlt 5–6 ezer címet rendbetéve a kollégáknak és a kutatóknak egyaránt hasznos lexikon meg is jelenhet. Egyelőre – szerencsére – nagymamái és egyéb családi kötelezettségeim nem teszik lehetővé, hogy teljes időmben nekiessek a cédu-lahalomnak: megmarad élvezetes és érdekes otthoni kikapcsolódásnak, amellyel a ritka pihenőórákban jutalmazhatom meg magam.

– *Hosszú ideig egy szamottevő deviza-lehetőségekkel rendelkező könyvtár külföldi beszerzéseit irányította. Mik voltak a szempontok, amelyek saját könyvtárának építésében vezették?*

– Fogalmazhatok úgy is, hogy elsősorban anyagi szempontok, de úgy is, hogy a tudathasadás lehetséges elkerülése. Ugyanis amíg a könyvtárban azt mondhattam egy 100 ezer forintos, a szerzők által szignált Kassák vagy Vasarely-albumra, hogy vegyük meg, mert igazán megéri, addig háromszor meg kellett gondolnom, hogy saját könyvtáramban egy 100 forintos könyvet megvegyek-e.

Egyébként tartottam magam ahhoz a szerzeményezői, könyvtáresetikai alapszabályhoz, hogy a könyvtári és az otthoni „gyűjtőkör” nem eshet egybe, valamint ahhoz a magam alkotta elvhez, hogy ellen kell állni az antikváriumok csábításának. Egy műfaj azért van, amelynek nem tudok ellenállni: ha nem is következetesen, de az anyagi lehetőségeim szabta határok között gyűjtöm a hazai memoárirodalmat.

Kelecsényi Gábor

Kettős olvasók a szakszervezeti és a tanácsi könyvtárakban

A Pest megyében végzett szakfelügyeleti vizsgálatok során gyakorta halljuk a községi könyvtárakban, hogy az aktív keresőképes lakosság elsősorban a munkahelyi könyvtárakat veszi igénybe. A szakszervezeti könyvtárakban viszont azt tapasztaljuk, hogy igen kevés a könyvtárközi kölcsönzések száma, a könyvtárosok indokolása szerint azért, mert az olvasók a lépcsőzetesen kiépített könyvtári rendszer magasabb szolgáltató pontjaihoz, egységeihez könnyen és közvetlenül hozzáférnek. Ezt a véleményt még a könyvtári szolgáltatások legalsó lépcsőjének, végpontjának tekinthető letéti II. típusú könyvtárakban tevékenykedő könyvtárosok is gyakran hangoztatják. Az ilyen feltételezések indítottak arra, hogy utánanézzek: valóban jelentős mértékű-e az olvasók átvándorlása bizonyos igényszint fölött a magasabb színvonalú szolgáltatóhelyeknek tekintett tanácsi könyvtárakba? A vizsgáldás helyszínéül különféle adottságú munkahelyi könyvtárakat választottam, olyanokat, amelyek talán a Pest megyére jellemző sajátosságaik mellett országos típusként is szerepelhetnek.

Már az első nekifutásra le kellett mondanom arról, hogy a Budapestet övező településgyűrű

bejáró dolgozóinak lehetséges kettős olvasási gyakorlatát megfigyeljem. Szociológus legyen ugyanis a talpán, aki utána tud annak járni, hogy mely falvakból név szerint kik és milyen üzemekbe járnak el a megyéből! (Pest megye területéről 180 ezer dolgozó jár be budapesti munkahelyre.) A körülbelül 50 ezer megyén belüli ingázó megfigyelése sem kecsegtetett különösebb eredménnyel, ismervén azt a tényt, hogy az olvasók nagyobb távolságot már csak igen erős késztetésre küzdenek le egy-egy könyv megszerzéséért. Mindössze két kérdést tudtam tehát megfogalmazni: Milyen mértékben és mely okokból fordul elő, hogy azok a dolgozók, akiknek módjukban áll a munkahelyükön könyvtárt igénybevenni, kikerülnek azt? És: Milyen arányú lehet a két úgynevezett „párhuzamos könyvtári rendszer” együttes igénybevétele?

Feltételeztem, hogy két közművelődési könyvtár együttes használata esetében az egyiknek mindenképpen a könyvtári szolgáltatások szélesebb vagy speciálisabb kínálatát kell nyújtania, s ez logikusan a napi munkában töltött idő helyszínétől távolabbi lehet.

A vizsgáldás – amit csak jobb kifejezés hiányában merek annak nevezni – minden esetben az üzemi könyvtárból indult ki. A munkahelyek többségében ugyanis rendelkezésre állnak az adatok: mely lakóhelyről hányan és kik dolgoznak ott. Ugyanezt már nehezebb az olvasókról megállapítani, mivel a szakszervezeti könyvtárak többségében a lakóhelyet nem tüntetik fel az olvasói törzslapokon. Ahol mégis sikerült kideríteni, ott már csak a névsorokat kell egyeztetni a lakóhelyi – tehát a feltételezett továbblépés helye szerinti – olvasók névsoraival. Ügyszerető kollégák segítségével 5 ezernél több olvasó nevet tartalmazó listát hasonlítottunk így össze két-két könyvtár nyilvántartásaiban.

Az értékelésben szereplő munkahelyek könyvtári ellátottságának adatai:

Kohászati Gyárépítő Vállalat, Tápiószele. A község egyetlen számottevő ipari munkahelye, modern technológiával. A dolgozók 80 százaléka fizikai munkás; fiatal szakembergárda dolgozik itt. A 800 dolgozó 60 százaléka helybéli lakos. A gyár könyvtára letéti I. típusú, tehát a szakszervezeti ellátórendszer része. A könyvtár 1981-ben alakult, egyetlen főhivatású könyvtáros kezeli, a gyárkapun kívül található, a teljes műszakidő alatt és a műszak utáni távozás idején is igénybevehető. Műszaki szakkönyveit szintén letétbe kapja. A kettős olvasás feltételezett helye, a községi könyvtár körülbelül azonos könyvtári szolgáltatási szinten működik, azzal az előnnyel, hogy könyvvásztéka jóval szélesebb (KGYV: 2500 kötet, községi könyvtár: 18 ezer kötet), és gyűjteménye szervezettebb.

Csepel Autógyár, Szigetszentmiklós. Pest megye legnagyobb létszámú (6 ezer fő) üzeme az agglomerációs övezetben. A dolgozók 50 százaléka Budapesten és a két – a gyárat a kerítésig körülölelő – településen (Szigetszentmiklós és Szigethalom) lakik, a másik fele távolabbi községekből utazik ide. A két község lakóinak egy része is utazással jut el munkahelyére. A szigetszentmiklói törzsgyár több gyáregységből áll, nagy területen fekszik. Könyvtári ellátásáról ezért gyáregységi fiókkönyvtárakból és a gyári központi könyvtárból álló rendszer gondoskodik. A központi könyvtár a gyárkapun kívül levő művelődési házban található; húsz éve alakult, gyűjteménye mind mennyiségileg, mind szerveztségében majdnem eléri egy „B”-típusú tanácsi könyvtár szintjét. Könyvállománya 58 ezer kötet (ennek egyharmada található a fiókkönyvtárakban), 100-nál több periodikumra fizet elő, 750 darabból álló hanglezem-gyűjteménye van. A gyári központi könyvtárról fontos tudni, hogy ez egyben a szigetszentmiklói régió legnagyobb nyilvános könyvtára is. 3800 olvasójából 1500 szigetszentmiklói vagy szigetihalmi lakos. Az üzem dolgozóinak 34 százaléka olvasója a munkahelyi könyvtáraknak, mégpedig 2040-en a gyárterületen levő fiókkönyvtárakban, 1160-an pedig a központi könyvtárban. Itt a kettős olvasást a fiókkönyvtárak olvasói számára a központi gyári könyvtár igénybevétele teszi lehetővé. A szigetszentmiklói és a szigetihalmi községi könyvtárak nem vetélkedhetnek a Csepel Autógyár központi könyvtárának szolgáltatásaival.

Egyesült Izzó, Vác. Nagy munkahagyományokkal rendelkező 1500 fős vasas üzem, tá-

volsága a városi könyvtártól pár száz méter. A dolgozók fele váci lakos. Könyvtára 12 ezer kötetes önálló könyvtár, főhivatású könyvtárossal, aki teljes munkaidőben a dolgozók rendelkezésére áll. Kettős funkciójú könyvtár (közművelődési és szakkönyvtár együtt), sőt könyvárusítással is foglalkozik, így a gyár teljesen központosított „könyves” helye. Érdemes megemlíteni, hogy a könyvtárvezető több évtizede dolgozik itt, ismer minden dolgozót.

A kettős olvasók felderítésére az alábbi módszert követtük: A könyvtárak megközelíthetőségét szem előtt tartva először kiszűrtük az olvasók közül a távolabbról bejáró – utazáshoz kötött – dolgozókat. Nyilvánvalónak tűnt, hogy Tápiószelel és Vácon a tanácsi könyvtár igénybevételére elsősorban a helyben lakóknak van lehetőségük. Különleges helyzete miatt a Csepel Autógyárban kiválasztottuk az egyik legnagyobb létszámú gyáregységet: a Járműgyárat (1282 fő), ahol egy letéti I. típusnak megfelelő nagyságú fiókkönyvtár van. Az itteni dolgozók továbblépését vizsgáltuk a színvonalasabb könyvtár – a Csepel Autógyár központi könyvtára – felé. E központi könyvtárban csak a gyári dolgozók jelenlétét vettük figyelembe. Szigetszentmiklós és Szigethalom tanácsi könyvtáraiból a továbblépés fordított irányú, tehát az üzemi központi könyvtár felé tarthat. Meg kell jegyezni, hogy a Szigetszentmiklóson lakó autógyári dolgozók a magasabb képzettségű rétegekből kerülnek ki, Szigethalom viszont főleg munkások laknak. Az utóbbi helyen csak pár éve vált nyilvánossá az iskolai könyvtár, itt a Csepel Autógyárban dolgozó olvasót nem is találtunk.

A bejáró dolgozók és a könyvtár telephelyén lakók olvasói megoszlásáról az első táblázat ad képet. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy valamennyi üzemi könyvtár ellátási területén a könyvtárral ellátott dolgozók közül egységesen körülbelül 50 százalék a bejáró.

A bejáró dolgozók közül legnagyobb az olvasók aránya abban a két könyvtárban, amely közvetlenül a munkahelyen található, tehát utánajárást nem igényel (Egyesült Izzó, a Csepel Autógyár Járműgyára). A gyárkapun kívül levő könyvtáraknál már jóval kevesebb bejáró dolgozó jelentkezik olvasóként. Mivel a bejárók lakóterületén viszont csak azonos, esetenként rosszabbul ellátott községi könyvtárak vannak, mint a munkahelyen, kettős olvasókat keresni munkahelyi könyvtár és községi könyvtár között felesleges. A Csepel Autógyár központi könyvtárában a bejáró olvasók nagy

1. sz. táblázat

Üzemek	Olvasók					
	a könyvtár telephelyén lakók		bejáró dolgozó		összesen	az ellátott dolgozók közül
	szám szerint	százalékban	szám szerint	százalékban	szám szerint	százalékban
Egyesült Izzó, Vác	298	64	166	36	464	37,2
KGYV, Tápiószele	114	73	43	27	157	19,5
CSA Központi Könyvtár	317	65	172	35	489	36,1*
CSA Járműgyár	244	53	217	47	461	35,9

* A fiókkönyvtárakkal együtt

aránya a magasabb színvonalú szolgáltatásoknak, a bővebb választéknak tulajdonítható. És nem utolsósorban annak az olvasói szemléletnek, hogy ez mégiscsak a munkahely könyvtára.

Ezek után már csak azokat az olvasókat figyeltük, akik a vizsgált könyvtárak telephelyén laknak, vagy a magasabb szintű szolgáltatást nyújtó könyvtárt elérhetik. Feltételezve, hogy a kettős olvasás a magasabb szintű szolgáltatási hely felé irányul, az alapszintű szolgáltatáshelyen olvasókból indultunk ki. Szolgáltatási végpontnak tekintettük a Csepel Autógyár Járműgyárában levő fiókkönyvtárt, a szigetszentmiklósi községi könyvtárt, a KGYV és a váci Egyesült Izzó könyvtárt. Magasabb szintű könyvtári szolgáltatóhelynek

a Csepel Autógyár központi könyvtárt, a tápiószelei községi könyvtárt és a váci városi könyvtárt.

A vizsgált 1254 olvasó közül az alapszintű szolgáltatóhelyen 81,7 és a magasabb szintűn 21,7 százalék fordult meg.

A könyvtárak és a szintek szerinti részletezést a második táblázat tartalmazza.

A második táblázat adatsora önmagáért beszél. A munkahelyi könyvtárral azonos helyen lakó dolgozók csaknem teljes számban csupán egyetlen közművelődési könyvtárt vesznek igénybe, mégpedig döntő többségben a könyvtári szolgáltatórendszer végpontján elhelyezkedő, számukra legkönnyebben megközelíthető könyvtárt. Ez lehet az igényeket szinte teljesen kielégítő könyvtár is, mint a váci Egyesült

2. sz. táblázat

Üzemek	Olvasók						
	csak az alapszintű könyvtárban		csak a magasabb szintű könyvtárban		mindkét helyen		együtt
	szám szerint	százalékban	szám szerint	százalékban	szám szerint	százalékban	szám szerint
Egyesült Izzó, Vác	527	95,3	14	2,5	12	2,2	553
KGYV Tápiószele	102	75,6	21	15,6	12	8,8	135
CSA Járműgyár	345	93,5	8	2,2	16	4,3	369
Szigetszentmiklósi Községi Könyvtár	8	4,1	186	94,4	3	1,5	197
	982		229		43		1254

Izzó könyvtára. Meglepő, hogy ahol elérhető közelségben nagyon jó körülmények között levő, „B”-típusú könyvtár van, a gyári dolgozók ott sem veszik olyan mértékben igénybe, ahogy az a könyvtárosok álmaiban szerepel. Az adatsor nem igazolja a feltételezést, hogy a két közművelődési könyvtári hálózatban a magasabb szolgáltatóhely felé irányuló „kettős olvasás”, „párhuzamos könyvtárhasználat” volna. A megfigyelt 1254 olvasó esetében csak 43 kettős olvasása igazolódott be, ami mindössze 3,4 százalék, tehát elenyésző.

Úgy vélem, hogy a vidéki dolgozók könyvtárhasználatához a Pest megyei példa csak adalék, de talán jellemző, különösen a tápiószeliei és a váci adatsor. A Csepel Autógyár két adatsora arra utal, hogy az olvasók még a saját vállalatuk által fenntartott, magasabb szintű szolgáltatást nyújtó könyvtárat sem keresik fel, ha ezt csak szabad idejükben tehetik meg. Megjegyzem, hogy az egyszerre több közművelődési könyvtárt használók köre a fővárosban esetleg másként alakulhat, illetve olyan vidéki városban is, ahol központi helyen „A”-típusú könyvtár működik.

Érdekességként említem még, hogy Vácán megnéztünk két olyan könyvtárt is, ahol a munkahelyen és a lakóhelyen is csak néhány lépés távolságra azonos fenntartású közművelődési könyvtár volt. A váci Dunai Cement- és Mészművek üzem, illetve munkásszállójának könyvtáráról van szó. E két helyen egyetlen olvasó sem használja mindkét elérhető könyvtárt.

A „felfedezett” 43 kettős olvasó iskolázottsági és foglalkozási réteghez tartozás szerint legalább szakmunkás, többségük továbbtanul vagy komoly önművelést folytat. Fizikai munkát általában nem végeznek. A beszélgetésekből az is kiderült, hogy a magasabb szolgáltatási szintű könyvtár felkeresésének legtöbbször a tanulás az indoka, elsősorban társadalomtudományi irodalmat és folyóiratokat keresnek. Mások, főleg a nők azért keresik fel a tanácsi könyvtárat is, hogy szülői feladatuknak jobban megfeleljenek, itt ugyanis a pedagógiai irodalom teljesebb. Vonzó lehetett még a magasabb szintű könyvtár esti nyitvatartása, a váci városi könyvtár esetében annak újdonság volta, csendje, légköre.

A két könyvtárat is látogatók arról nem tettek említést, hogy referenz-kérdéseikkel fordultak volna a könyvtárhoz, vagy hangosképes dokumentumokat használtak. A kizárólag magasabb szintű könyvtárt használók az

igényesebb olvasók köréből kerülnek ki, ez különösen a Csepel Autógyár központi könyvtárának esetében igaz. A megkérdezettek közül senki sem használt még fővárosi közművelődési könyvtárt, holott sem Vác, sem Szigetszentmiklós nincs Budapesttől elérhetetlen távolságban. A néhány megkérdezett műszaki értelmiségi kettős olvasó a gyárban találja meg a munkájához szükséges szakirodalmat, a fővárosi országos feladatkörű szakkönyvtárakat nem is ismeri.

Az egy üzemen belüli termelési szakkönyvtárak és a közművelődési könyvtárak közötti kettős könyvtárhasználatot adatszerűen nem volt módom vizsgálni. A többéves tapasztalatok azt mutatják, hogy a „termelési eszköz”-ként használt üzemi szakkönyvtárak igénybevitelét maguk az olvasók sem tekintik könyvtárhasználatnak. A kutatást-fejlesztést szolgáló munkahelyi szakkönyvtárak és a helyi közművelődési könyvtár kettős igénybevétele csak akkor fordul elő, ha a közművelődési könyvtár nem szolgáltatási „végállomás”, hanem a maga területén legalább a szakkönyvtárral azonos rangú. Egyébként valószínű, hogy a vállalati szakkönyvtárak használói között sokkal több olyan olvasót lehetne találni, aki a magasabb szintű tanácsi könyvtárt is használja.

Számunkra, munkahelyi közművelődési könyvtárakkal foglalkozók számára azonban még e szűk körű megfigyelés is szolgálhat tanulságokkal. Tudomásul kell vennünk, hogy ha az üzemmél azonos földrajzi helyen van is magasabb szintű, „B”-típusú könyvtár, akkor sem számíthatunk arra, hogy a helyben lakók az üzemben ki nem elégített igényeikkel továbblépjenek és a tanácsi könyvtárt felkeresik. Súlyosabb a helyzet a bejáró dolgozók esetében, arra kell tehát törekednünk, hogy a sok bejáró dolgozót foglalkoztató üzemek könyvtárait „szolgáltatási végpont”-ból a második szolgáltatási lépcsőn levő könyvtárra fejlesszük.

Lehetséges, hogy sok elhallgatott olvasói igény marad a munkahelyi könyvtárakban kielégítetlen. Vajon eléggé népszerűsítjük-e a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségét ahhoz, hogy tudatosuljon: a végponton is meg kell kapnia mindent az olvasónak, amit kíván. Megteszünk-e mi, könyvtárosok mindent azért, hogy az aktív dolgozók által legjobban igénybevert munkahelyi könyvtárakba „felülről” is eljuthasson mindenfajta könyvtári szolgáltatás?

Kenyéri Kornélia

Miért nem jutnak el a felnőttkönyvtárba?

Hogyan befolyásolja a gyermekkönyvtári tagság a későbbi könyvtárhasználati igények kialakulását, fenntartását? Folyamatos-e az egyszer már könyvtári hatókörbe került olvasók vonzódása a könyvtárhoz? Igényt tartanak-e a felnőttkönyvtár szolgáltatásaira a gyermekből serdülővé váló volt gyermekkönyvtári olvasók? – tettük fel a kérdéseket, és vizsgálódáshoz kezdtünk a Szolnoki Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárból kimaradt olvasók törzslapjainak felhasználásával. E törzslapokat, ha kimaradtak is az olvasók, a gyermekkönyvtár mindaddig megőrzi, amíg olvasója életkora szerint át nem kerülhet a felnőttek könyvtárába.

Vizsgálati anyagunk azt mutatja, hogy a gyermekkönyvtári tagságát meg nem újító, volt gyermekkönyvtári olvasók 48,6 százaléka átiratkozott a felnőttkönyvtárba. Ebből arra lehetne következtetni, hogy a volt gyermekkönyvtári olvasóknak csaknem a fele (csak a fele!) tehát maradandó élményt kapott gyermekkönyvtári tagsága idején, és ez továbbra is a könyvtárhoz kapcsolja, mivel természetes szükségletévé vált az olvasás, a könyvtári környezet. Ha azonban az átiratkozottak foglalkozás szerinti megoszlását vizsgáljuk, már nem lehetünk ennyire derűlátók, mivel 94,7 százaléuk, tehát döntő többségük tanuló, akik tanulmányaik folytatásának megkönnyítése végett, elsősorban a kötelező irodalom olvasása céljából – különösebb belső késztetés nélkül – iratkoznak át a felnőtttrészlegbe.

Az átiratkozott tanulók megoszlása iskolatípusok szerint a következő: gimnáziumi tanuló 54,4 százalék; szakközépiskolás 31,3; szakmunkástanuló 8,5; általános iskolai tanuló 4,9 és felsőfokú képzésben részesülő 8,9 százalék.

Ez utóbbi csoport képtelenségnek tűnik. Hogyan válhat valaki gyermekkönyvtári olvasóból azonnal felsőfokú képzésben részesülő átiratkozott olvasóvá? De a dolog mégsem té-

vedés, ugyanis több esetben előfordul, hogy a gyermekkönyvtári olvasók nem iratkoznak át a felnőttkönyvtárba, hanem a megszokott környezetet keresik, évekig oda fordulnak kérésekkel! (A gyermekkönyvtárosok „átkérik” a számukra szükséges műveket.) De előfordul a párhuzamos tagság is, az tehát, hogy a gyermekkönyvtári olvasó már a felnőttkönyvtárnak is tagja.

Fontos adat számunkra, hogy az átiratkozottak könyvtári tagsága, néhány kivételtől eltekintve, folyamatos. Az olvasók többsége évki-hagyás nélkül iratkozott át a felnőttkönyvtárba. Úgy tűnik, hogy ezek az olvasók hosszabb időn keresztül meg is maradnak a könyvtár látogatói között. E feltevés bizonyítása azonban már egy újabb felmérés tárgya lehetne.

A felmérés

De miért nem maradt olvasó a volt gyermekkönyvtári tagoknak több mint a fele? A gyermekkönyvtárból a felnőttkönyvtárba át nem iratkozottak törzslapjainak felhasználásával, véletlenszerű mintavétel alapján, 300-at kerestünk meg levelünkkel, amelyben visszahívtuk a címzetteket olvasóink soraiba, s egyben érdeklődtünk elmaradásuk okairól. A levélhez kérdőívet és válaszborítékot mellékelünk, amelynek szövege így szól:

„Kedves – volt – Olvasónk!

Sajnálattal tapasztaljuk, hogy míg gyermekkönyvtárunknak éveken keresztül rendszeres olvasója volt, most, amikor életkora szerint már a felnőttek könyvtárát vehetné igénybe, elmaradt látogatóink sorából.

Szeretettel hívjuk és várjuk, legyen ismét olvasónk! Ha azonban nem kívánja, vagy nem tudja szolgáltatásainkat igénybe venni, kérjük, szíveskedjék a mellékelt válaszlapon aláhúzással megjelölni, hogy milyen okok akadályozzák Önt a könyvtárhasználatban, így várjuk vissza

a lapot, melyen válaszával egy felmérés eredményes megvalósítását segíti. Köszönjük.

A Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár olvasószolgálat

Miért nem veszi igénybe Ön könyvtárunk szolgáltatásait? Messze esik lakóhelyétől? Munkahelyének időbeosztása nem teszi ezt lehetővé? Már befejezte tanulmányait, és nincs szüksége a kötelező, illetve a kiegészítő irodalomra? Nem találja meg az érdeklődési körének megfelelő irodalmat? A könyvtár nyitvatartási rendje nem megfelelő? Nem hívták fel figyelmét a gyermekkönyvtárban a felnőtt részleg szolgáltatásaira? Nem ismeri a felnőtt részleg szolgáltatásait? Nincs ideje olvasni? Saját könyvtára kielégíti az igényeit? Nem érzi szükségét most az olvasásnak? Egészségi állapota nem teszi lehetővé könyvtárunk látogatását? Egyéb ... Jelenleg: tanul, dolgozik, fizikai munkát végez, adminisztratív dolgozó, vezető beosztású, szakalkalmazott, egyéb.

Köszönjük szíves válaszát."

A megkérdezettek több mint 44 százaléka, 133 volt olvasó küldte vissza a kérdőívet. Eből 3 válasz nem volt értékelhető. A címváltozások és a pontatlan postai munka következtében 33 olvasótól „A címzett ismeretlen” jellel érkezett vissza levelünk, ez 11 százaléka a megkérdezetteknek. Az értékelhető 130 válaszból 174 választ adott kérdéseinkre. Ezekből világosan kiderül, hogy sok esetben nem volt egyetlen, pontosan meghatározható oka a távolmaradásnak. Az összetett okok elemzésére a későbbiekben térünk ki. A megnevezett okok között első helyen áll – a választ adók 18,96 százaléka jelölte meg – a „nincs időm olvasni”.

Időhiány

Sajnos, az időhiány, amit más hasonló vizsgálatok is hangsúlyoznak, olyan ok, amivel számolnunk kell. Még lehangolóbb ez a tény, ha emlékeztetünk arra, hogy felmérésünkben fiatal korosztályról, 82,8 százalékban középfokú tanintézetben továbbtanuló fiatalokról van szó. Ha már ebben a korban kikerül a könyvtár vonzásköréből a fiatal, féltő, hogy nehezen válik ismét könyvtárhasználóvá.

A „nincs időm olvasni” válasszal élők egy része további magyarázatot is adott, illetve az „egyéb” rovatban sorolta fel okait. Néhány idézet a megjegyzésekből: „A sok tanulnivaló

miatt nincs időm könyvtárba járni”, „A gimnáziumban olyan sok a tanulnivaló, hogy olvasásra kevesebb idő jut”, „Vizsgára készülök”, „Iskola, tanulás, sport”, „Iskola, tanulás, énekkar”, „Iskola, szakkör”, „Rengeteg a KISZ-munka”, „A tanulás miatt nincs időm”, „Csak a kötelező olvasmányokat tudom elolvasni”.

A válaszok megfogalmazása is elgondolkodtató. Annyira túlterheltek a tanulók, hogy ebben az időszakban az olvasásra – ami a „foglalkozásukhoz”: a tanuláshoz, az ismeretszerzéshez, a logikus gondolkodásra neveléshez stb. nélkülözhetetlen volna – nem marad idejük? Még azoknak sem, akik ennek szükségét éreznék?!

Talán az oktatási reform segít majd ezen a korántsem megnyugtató helyzeten. Néhányan azt közölték, hogy tanulnak és dolgoznak egyszerre, illetve fizikai munka mellett tanulnak. Ebben az esetben érthetőbb a távolmaradás a könyvtárból, hiszen a szellemi megterhelés mellett a fizikai erőnlét, fáradtság mértéke is meghatározó lehet.

A választ adók 17,2 százaléka dolgozó fiatal. Közülük 66,6 százalék végző fizikai munkát, 8,3 százalékuk adminisztratív dolgozó, szakalkalmazott 20,9 százalék, egyéb foglalkozású 4,2 százalék.

A válaszok gyakoriságát tekintve a távolmaradási okok között a második helyen áll a „Munkahelyem időbeosztása nem teszi ezt lehetővé” indoklás. A válaszok 18,5 százaléka jelöli meg ezt az okot. Itt meg kell jegyeznünk, hogy a válaszok egyharmadában munkahelynek nevezték az iskolát is. Ez is magyarázat a viszonylag magas arányra, mely egyben kiegészíti az előző kérdéskörnek a tanulással kap-

csolatos időhiányra való hivatkozását. Ez a válasz-gyakoriság rámutat a munkahelyi, illetve a lakóhelyi könyvtárnak, azaz – a fogalmat kibővítve – a lakóhelyhez közel eső könyvtári egységnek nélkülözhetetlen voltára.

Arról nincs adatunk, hogy ha volna megfelelő munkahelyi, illetve a lakóhelyhez elfogadható távolságra levő könyvtár, mennyivel többen vennék igénybe a könyvtári szolgáltatásokat. Egyébként a megnevezett okok között sorrendben az 5. helyen áll a lakóhelynek a könyvtártól való távolsága. Jól működő és megfelelő sűrűségben telepített fiókhálózattal feltehetően csökkenthető lenne a távolmaradási okok között 13,3 százalékban szereplő arány. A hálózatok együttműködése, az anyagi lehetőségek ilyen célból történő „összevonása” előtérbe kell hogy kerüljön, tehát változatlanul a megoldandó feladatok között kell számotartanunk.

Az is jelzi a munkahelyi könyvtárak szükségességét, hogy a válaszok 1,2 százalékában hivatkoznak a munkahelyi könyvtár használatára. Más – meg nem nevezett – könyvtárba jár 1,1 százalék, iskolai könyvtárba pedig 3,4 százalék. Ez az arány akkor is nagyon alacsony, ha a fiatal olvasó saját könyvtárában megtalálja legalább a kötelező, illetve az ajánlott olvasmányokat. Ez a feltételezés nem valószínűtlen, mivel a harmadik leggyakoribb ok a távolma-

radásra – 15,5 százalékos arányban – az, hogy a saját könyvtár kielégíti a fiatal igényeit.

Ha összegezzük a más könyvtárak szolgáltatásainak igénybevételét, s hozzászámítjuk a saját könyvtár használatát is, ugyancsak alacsony értéket kapunk. A választ adók csak 21,2 százalékának van ilyen könyvtárhasználati lehetősége – ezért nem látogatja a megyei könyvtárt. De hol marad a további 78,8 százalék? Válaszadóink e csoportja nemcsak a mi könyvtárunkat nem látogatja, hanem más könyvtárat sem, saját könyvtári lehetőségeire pedig nem hivatkozik.

A tájékoztatás szerepe és egyéb okok

Meglehetősen „előkelő” helyet foglal el – a megnevezett okok sorában a negyedik – a „nem ismerem a könyvtár szolgáltatásait” válaszcsoporthoz (14,3 százalék). Ez ugyancsak elgondolkodtató, mert ha a távolmaradásnak ez az oka, akkor megszüntetése nem megoldhatatlan feladat számunkra. A propagandánkat kell megjavítani, folyamatosan, naponként kell szolgáltatásainkat ajánlani, tájékoztatást nyújtva könyvtári lehetőségeink valamennyi formájáról. Ugyanez a következtetés vonható le a „nem hívták fel figyelmét a gyermekkönyvtárban a felnőtt részleg szolgáltatásaira?” kérdésre adott válaszokból, amelyek rangsorban a 6. helyen állnak (11,5 százalék).

Az esetek 77,3 százalékában a két utóbbi kérdésre párhuzamosan válaszoltak a megkérdezettek, fontos tehát, hogy már gyermekkönyvtári tagságuk idején tudomást szerezzenek a gyerekek a felnőttkönyvtár szolgáltatásairól. E tájékoztatásnak különféle módjait, formáit kell alkalmazni: egyéni beszélgetések, ajánlások; már a VIII. osztályos korban a felnőtt részlegbe átvetető csoportos foglalkozások, osztálylátogatások; írásos tájékoztatók, feliratok, esetenként képes és hangzó anyagok felhasználása stb.

Könyvtárunk visszahívó levelek kiküldésével is többször próbálkozott, a gyermekkönyvtárból kimaradt olvasók törzslapjainak felhasználásával. Ennek is köszönhető, hogy a volt gyermekkönyvtári olvasók mintegy fele átiratkozott a felnőtt részlegbe. Az eredmények javítása érdekében feltehetően hasznosabb a módszerek együttes alkalmazása, mint az eddigi gyakorlat, egy-egy módszer alkalomszerű felhasználása.

A válaszok 3,4 százaléka a nyitvatartási időt

jelöli meg a kimaradás okául. Természetesen ez sem hanyagolható el: arra hívja fel a figyelmet, hogy bizonyos időközönként meg kell ismételní az olvasók megkérdezését, kiegészítve az állandó olvasók folyamatosan feljegyzett észrevételeivel.

Jelenlegi nyitvatartásunk is a felméréssel megismert olvasói igényekhez igazodik, meglehetősen tág lehetőséget nyújt a hét minden napján szolgáltatásaink igénybevételére. Úgy tűnik azonban, hogy mégis javításra szorul, bár mindenkinek aligha tehetünk a kedvére.

A megkérdezettek 2,3 százaléka (sorban a 8. helyen) jelzi, nem találja meg könyvtárunkban az érdeklődési körének megfelelő irodalmat. Feladatunk tehát a jelenleg is nagyon körültekintő gyarapítás mellett a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségének határozottabb felkinálása.

A további kérdésekre egy-egy visszajelzés érkezett, „Már befejeztem tanulmányaimat”, „Nem érzem szükségét most az olvasásnak” és egyéb okok. A szöveges megjegyzések, kiegészítések sorából azonban érdemes néhányat szó szerint kiemelni: „Házasság!”, „Elvesztettem az olvasójegyet”, „Amióta dolgozom, nincs időm, bár szívesen mennék”, „Kollégiumban lakom, nem mehetek, amikor akarok”, „Szakmai gyakorlat”, „A sok társadalmi munka akadályoz”, „A kihozott könyvet nincs időm visszavinni határidőre”, „Sokat vagyok vidéken, csak hét végén járok haza”, „Csak alkalmszerűen van szükségem a könyvtár szolgáltatásaira”, „Az iskolai könyvtár kielégíti igényeimet”, „Szüleim munkahelyi könyvtárát veszem igénybe”, „Felkeltette érdeklődésemet a felmérés a könyvtár iránt”.

Többen megköszönték levelünket, úgy érezvén, hogy könyvtárunk törődik velük, számontartja, kutatja elmaradásuk okát. Ez is bizonyítja a pszichológiai tényező fontosságát a könyvtáros munkájában.

Mit tehetünk?

Az elmondottakat összegezve most már tényként is elfogadhatjuk, amit eddig csak éreztünk, hogy igen sok, könyvtári munkánktól csak részben függő tényező befolyásolja, alakítja a könyvtárhasználati igényeket, szokásokat, de a szolgáltatások igénybevételét is. Nem lehetünk elégedettek az átiratkozások mértékével sem. A távolmaradás rajtunk kívülálló okain végül is nem elég csupán keseregünk. Minden egyes olvasó megnyeréséért,

megtartásáért keményen meg kell dolgozni.

Fiatal olvasóink megtartását, új olvasók megnyerését is szolgálja bibliográfiai és kiadói tevékenységünk. Olyan ajánló bibliográfiákat készítünk, amelyek olvasói igényekre épülnek. Fiatal olvasóink szeretik és keresik például a *Történelmünk fordulói* című kiadványunkat, amely színvonalas, olvasmányos, a kort jól jellemző műveket kínál. A Szigligeti Színház műsorához kapcsolódó ajánló bibliográfiánk a mű és a szerző bemutatásával járulnak hozzá az érdeklődés felkeltéséhez, fenntartásához. Osztálylátogatások alkalmával ezeket a kiadványokat a könyvtári tájékoztatóval együtt kézbe adjuk. Az új beiratkozókat hasonlóképpen ellátjuk kiadványainkkal, és természetesen szóbeli tájékoztatást is nyújtunk szolgáltatásainkról.

Próbálkozunk az országos tanulmányi versenyekre való felkészítés egyéni és csoportos formáival is. Egymásra épülő foglalkozások keretében könyv- és könyvtárhasználatra tanítjuk a fiatalokat. Olvasmányaikat figyelemmel kísérjük, és ajánlásainkkal próbáljuk irányítani olvasmányválasztásaikat.

A fiatalok esetében a szóbeli kapcsolat igen nagy megtartó erő. A beszélgetések nem csupán a keresett műre, az ajánlott irodalommal kapcsolatos kérdésekre korlátozódnak, hanem egyéb gondjaik, élményeik stb. meghallgatására, tanácsadásra is.

Rendezvényeink (író-olvasó találkozók, szabadegyetemi előadások, rendhagyó órák) nagyobb része a fiatalokhoz szól. Igyekszünk az őket legjobban érdeklő témákat (szex, fantasztikus irodalom, jóga, rock-zene stb.) feldolgozni. Különös gondot fordítunk a hátrányos helyzetű fiatalok ellátására. Házhoz visszük a könyvet, igényeik szerint a „hangos könyvet” is.

Mindezek mellett alapfeladatunk marad megkeresni a huszadik század végének új igényeit is kielégítő formákat, szolgáltatási lehetőségeket, amelyekkel vonzóbbá, még nyitottabbá, otthonosabbá, modernebbé, információkban gazdagabbá tehetjük könyvtárainkat.

Végül azt tervezzük, hogy néhány év elteltével ismét megvizsgáljuk, miként változott az átiratkozás mértéke, milyen tartósan maradtak könyvtárhasználók a volt gyermekkönyvtári olvasók, mennyiben változott a könyvtárhasználatra készítő társadalmi környezet, tudunk-e olyan új, jobb megoldásokat találni, amelyek segítségével kedvező hatás, változás érhető el.

Széphalmi Istvánné

Katalogizálás egy szakszervezeti könyvtárban

Kezdettől fogva figyelemmel kísérem a *Mi van a katalógusokkal?* cím alatt megjelenő, évek óta folyó véleménycserét. Nem az új szabványok bevezetésével kapcsolatos helyeslő és elutasító állásfoglalásokkal kívánok vitatkozni, csak egy kisebb könyvtár katalogizálási gyakorlatát mutatom be abban a reményben, hogy ezzel talán segítséget nyújthatok a miénkhez hasonló helyzetben levő könyvtáraknak.

Tapasztalatom szerint a szakszervezeti könyvtárosok idejének nagy részét az olvasószervezés, a jelenlegi olvasók megtartása, a rendezvények előkészítése és lebonyolítása tölti ki. Komoly népművelői tevékenység folyik ezekben a könyvtárakban, a mindennapi belső munkákra azonban sok helyen kevesebb figyelem jut, s közülük is, úgy vélem, a katalógus-építés okozza talán a legfőbb nehézséget. Az új szabványok bevezetésével súlyosbodott a helyzet, mert a könyvtárosnak egyedül kell megbirkóznia a többletmunkával; segítségre ezen a területen nem számíthat. Másrészt – ezt tárgyilagosan el kell ismernünk – mégis hasznos ez a katalógusaink szerkesztési elveinek át gondolására ösztönző kényszer.

A Szegei Textilművek szakszervezeti könyvtára, amelynek katalógusairól a továbbiakban szó lesz, 12 500 kötetes. A könyveken kívül egy éve *hangzó dokumentumokat* (hanglemez, hangkazetta) is vásárolhat. Számuk jelenleg 135. Harmadik éve jár harmincféle *folyóirat* is, ezeket nem köttetjük be. A *térképek* száma is kicsi, mindössze 50 darab.

1983 januárjában (akkor kerültem ide) kapta meg a könyvtár jelenlegi helyét. Előtte majdnem két évig zárva volt. Mivel az átvételkor át kellett leltározni az egész könyvállományt, az indulás nem sokban különbözött egy új könyvtár megnyitásától. Mindebből könnyen lehet következtetni a katalógusok állapotára.

1983-ig készült ugyan egy betűrendes katalógus a könyvekről, a katalogizálás azonban nem volt folyamatos és tervszerű, emiatt a katalógus az állományban csak egy töredékét tükrözi. A cédulák számából arra következtetünk, hogy a könyveknek körülbelül 30 százaléka van feldolgozva, de egy próbaegyeztetés során kiderült, hogy a helyzet rosszabb: az évek során kiselejtezett könyvek céduláit nem emelték ki, a duplumokról viszont egyszer van, másszor nincs cédula. A Könyvtárellátótól rendelt könyvekkel kapott katalóguscédulákat rendezték ugyan, de a könyvesboltból közvetlenül vásárolt műveket nem katalogizálták, és azt már nem lehet megállapítani (a régi állomány-nyilvántartások nem rögzítették), hogy az egyes könyveket honnan szerezték be.

E katalógus mellett felállítottam egy, az új szabványok szerint szerkesztett, az előzőtől teljesen független katalógust az 1983. január 1-től érkezett könyvekről.

Jelenleg tehát a könyvtárban a következő katalógusok találhatóak: *Az 1983 előtt beszerzett könyvekről*: 1. betűrendes katalógus (*leírás*: a régi szabványok szerint, *besorolás*: az első szerző és a cím szerint); a besorolási adatok nincsenek egységesítve, ugyanazon szerzők

névváltozataik szerint szerepelnek a katalógusban; a második szerzőről, az egyéb közreműködőkről, testületi szerzőkről nincs cédula; rendezettségéről nem, csak „előrendezettségéről” lehet beszélni; a *feldolgozott dokumentumok köre*: az állomány 20–25 százaléka). 2. leltárkönyvek (mivel az átleltározás tematikusan és betűrendben történt, ezek kötetkatalógusként használhatók). Katalógusok az 1983. január 1. után beszerzett könyvekről: 1. betűrendes katalógus (*leírás*: az új szabványok szerint; *besorolás*: az új szabványoknak megfelelő egységesített besorolási adatok szerint; cédula található az első három szerzőnél, szerkesztőnél, testületi szerzőnél, címnél; megfelelő utalozás; *rendezettség*: szoros betűrend; a *feldolgozott dokumentumok köre*: 1983 óta teljes). 2. tárgyszó-katalógus.

Katalógusépítés

Az 1983. január 1. után beszerzett könyvek száma 1600. Ezek katalogizálása teljes, keresésük több szempontból is lehetséges. A régebbi anyagról a legpontosabb tájékoztatást a leltárkönyvek nyújtják, amelyek azonban természetesen belső használatra készültek.

Az új szabványok miatt most minden könyvtárban el kell dönteni: mi legyen a régi katalógusokkal? Nálunk kétszer is meggondolandó, érdemes-e a régi katalógust felhasználni, hiszen egyáltalán nem teljes. Megéri-e a ráfordított munkát? Cédulasokszorosításra nincs lehetőség, ezért minden kész katalóguscédula időmegtakarítás: ennyivel is kevesebbet kell gépelni. Érdemes tehát a régi katalógust, hiányosságai ellenére is, beépíteni.

A *Varga Ildikó* által ismertetett katalógustovábbépítési módozatok közül (*Könyvtáros*, 1984/5. sz.) tehát az újjáépítést választottuk: az új cédulából új katalógus készül, és a régít folyamatosan át kell szerkeszteni és be kell osztani az újba.

A könyvek beszerzésének jelenleg is két módját alkalmazzuk: egyrészt a Könyvtárellátótól, másrészt könyvesboltból vásárolunk. A könyvesboltból beszerzett könyvek katalogizálását, éppúgy, mint az 1983 előtt vásároltakét, magam végzem. A feldolgozás egységessége csak úgy érhető el, ha az *Új Könyvek*ével megegyező bibliográfiai tételeket készítünk. A feldolgozás megkezdése előtt tehát rögzítenem kell a központilag készült bibliográfiai tételek elemzése alapján a bibliográfiai leírás

adattartalmát, és a bibliográfiai leírás besorolási adataira vonatkozó szabályokat. Dönteni kell a betűrendbe sorolás és a leíró katalógus szerkesztési szabályairól, és a döntéseket írásban kell rögzíteni.

A továbbiakban azt a munkafolyamatot szeretném ismertetni, amelynek során a két katalógusból az új szabványok alapján szerkesztett *egységes* katalógus jön létre, amely a teljes könyvállományt tükrözi. A feldolgozandó dokumentumok körét ezzel már ki is jelöltem: a hangzó dokumentumok és a térképek, kis számuk miatt, még katalógus nélkül is áttekinthetők.

A katalógusokon tehát a következő műveleteket kell végrehajtani az újjáépítés érdekében: Az 1983 előtt beszerzett könyvekről készült rendezetlen, csonka katalógust először szoros betűrend szerint kell rendezni, hogy az egy műhöz tartozó cédulák egymás mellé kerüljenek; majd a leltárkönyvek segítségével meg kell állapítani, megvan-e a katalógusban szereplő dokumentum a könyvtárban. A hiányzó céduláit ki kell emelni, a meglévők esetében megállapítani a szükséges cédulák számát, és a bal alsó sarokban ezt feltüntetni. Ha ugyanaból a könyvből több példány van, az első katalóguscédula jobb felső sarkába felírni valamennyi példány leltári számát. E műveletek eredményeként létrejön a régi szabványok szerinti, rendezett, részleges leíró katalógus, amelyet előkészítetek az új (1983-tól épülő) katalógusba való beosztásra. A munka során először a cédulákon szereplő besorolási adatokat kijavítom az új szabványoknak megfelelően, majd előállítom az új betűrendes és tárgyszó-katalógushoz szükséges számú cédulát. Végül elkészítem a szükséges utalókat, és betűrendben haladva beosztom a régi cédulaanyagot az új katalógusba.

Az új szabványok szerint szerkesztett leíró és tárgyszó-katalógus kialakításának menete általában a következő: a bibliográfiai leírások elkészítése; tárgyszavazás; a besorolási adatok megválasztása; a szükséges cédulák számának megállapítása; katalóguscédula-sokszorosítás; a cédulák kijelölése (a kiemelt besorolási adat rendszavának aláhúzása, a második besorolási adat megjelölése); a cédulák szoros betűrendezése és beosztása a katalógusokba. A Könyvtárellátótól kapott könyvek esetében természetesen nincs szükség a bibliográfiai leírásra, a besorolási adatok kialakítására, a tárgyszavazásra és a sokszorosításra.

Egy feladat maradt hátra: a katalógus teljes-

sé tétele. Először összehasonlítom az új szabványok szerint készített katalógust a leltárkönyvekkel, és megállapítom, mely művek maradtak feldolgozatlanok. Ezeket betűrendben haladva feldolgozom az előző bekezdésben leírt módon, majd megjelölöm a duplumokat a cédulán, elkészítem a szükséges utalókat, és a leltárkönyv „Megjegyzés” rovatában rögzítem, hogy a könyv katalogizálása megtörtént.

A leírt munkafolyamatok eredményeként elkészül a teljes könyvállományt feltáró, az új szabványoknak megfelelő betűrendes katalógus.

Mennyi idő alatt végezhető el?

Az utolsó, legizgalmasabb kérdés: mennyi idő alatt lehet elvégezni ezt a munkát? A következőkben közölt teljesítmények megvalósításának feltétele, hogy a feldolgozó könyvtáros készségi szinten ismerje az új szabványokat, legalább féléves gyakorlata legyen alkalmazásukban, és tudjon valamennyire gépelni. Az új szabványok bevezetése ellen tiltakozókat is szeretném megnyugtatni, mert az egyes rész-munkák időszükségletét kétféleképpen mértem: a régi szabványok szerint készítve a leírásokat és ezekkel végezve a rendezést, beosztást, illetve az új szabványok szerint készítve a leírásokat, és ezeknek megfelelően rendezve, beosztva a katalóguscédulákat. *A kétféle módszerrel kapott időeredményeket nem kell külön feltüntetnem, mert azonosak!*

Csak a nagyobb és pontosabban mérhető munkaszakaszok időigényét közlöm, mert például az egy dokumentumhoz szükséges cédulák számát a gyakorlott könyvtáros néhány másodperc alatt megállapítja. A tárgyszavazás,

szakozás külön elemzést igényel, ettől most eltekintek.

Egy könyvtáros napi négyórás munkáját vettem alapul: körülbelül ez az az idő, amely alatt a mért teljesítmények elérhetők. Öt nap tehát húsz óra katalogizálást jelent.

A könyvtár katalogizálási munkájának tervezésekor érdemes lemérni a feldolgozó és a katalógusszerkesztő teljesítményét, és ennek alapján számítani ki a munka elvégzéséhez szükséges időt. Természetesen ez a teljesítmény függ a könyvállomány összetételétől is: attól, hogy szép- vagy szakirodalmat, magyar vagy idegen nyelvű könyveket kell-e feldolgozni. Az itt közölt adatok a magyar és az idegen nyelvű szépirodalom feldolgozásához szükséges időt mutatják.

Bibliográfiai főtétel elkészítése: 1 könyv – kb. 6 perc; ezer könyv – kb. hatezer perc (100 óra, 25 nap).

Katalóguscédula-sokszorosítás (írógéppel, egyszerre két cédulát készítve, könyvenként átlagosan öt cédulával számolva): 60 cédula – kb. 60 perc; ötezer cédula – kb. ötezer perc (83 óra, 21 nap – ezer könyvhöz).

Cédulák kijelölése: ötezer cédula – kb. 750 perc (12 óra, 3 nap).

Rendezés (szoros betűrendbe): 600 cédula – kb. 60 perc; ötezer cédula – kb. 500 perc (8 óra, 2 nap).

Beosztás a katalógusba: 400 cédula – kb. 60 perc; ötezer cédula – kb. 750 perc (12 óra, 3 nap).

Tehát ezer kötet katalogizálásához 215 óra, azaz 54 nap kell. Ilyen teljesítmény mellett egy év alatt (egy évre negyvennégy, ötnapos munkahetet számolva) körülbelül négyezer kötet könyv katalogizálása végezhető el.

Forrásné Török Katalin

Szerkesztői üzenet

Dr. Pásztor Emil főiskolai docens, Eger: Köszönjük közlését, amelyben felhívja a figyelmet a *Könyvtáros* 1985. áprilisi számának 223. oldalán levő, dr. Sáfrán Györgyi irodalomtörténeész haláláról szóló híradásunk pontatlan adatára: „Rozvány Erzsébet ugyanis – akiről Sáfrán Györgyi könyvet is írt – Arany Jánosnak nem unokája volt, hanem tanítványa.

(Lásd: Arany János és Rozvány Erzsébet. Akadémiai Kiadó, 1960.)” – írja hozzánk intézett soraiban. A hibát azért is ki kell javítanunk, mert – úgy látszik – még a szakörökben is elterjedt tévedésről van szó. Mi ugyanis a hibás adatot dr. Sáfrán Györgyi utolsó munkahelyétől, az Akadémiai Könyvtártól kaptuk.

Információs szolgálat egy megyei könyvtárban

Keveset beszélünk mostanában a nagy köz-művelődési könyvtárakban kialakított klub-övezetekről, pedig ezek szerepében helyenként nagy jelentőségű változások tapasztalhatók. Ide sorolnám a Miskolci Megyei Könyvtárban 1982 januárjában bevezetett új szolgáltatásunkat is, amely szerves része az olvasószolgálati munkának.

A megyei könyvtár, hogy a felmerülő olvasói igényeket jobban kielégíthesse, s egyben megoldja a klubövezetben elhelyezett folyóiratok felügyeletét, ott információs szolgálatot szervezett. Ennek feladatkörét csak nagy vonalakban határozták meg, hogy rugalmasan követni tudja az újabb igényeket, s a gyakorlat alapján legyen lehetőség a szolgáltatás körének bővítésére.

A szolgálat teendői a következők: 1. A könyvtár használatával kapcsolatos technikai felvilágosítás (cím, telefonszám, a nyitvatartási idő, a kölcsönzés módja stb.); 2. felvilágosítás a városban levő művelődési intézményekről és azok szolgáltatásairól; 3. tájékoztatás a kulturális rendezvényekről, ezek helyéről és idejéről.

Ezt az alaptevékenységként meghatározott feladatkört azonnal kibővítették a közélettel kapcsolatos információs szolgáltatással: a városi vezetők neve, a tanácsok fogadóórái mellett az ország legfelső vezetésében bekövetkező változások, személycserék követése és naprakész nyilvántartása is feladat lett. Lényegesen bővült az övezet folyóirat-állománya: körülbelül 200-féle lap található itt, az országban megjelenő valamennyi számottevő folyóirat, a miskolci periodikumok, beleértve az üzemi lapokat is, s a könyvtárba járó divatlapokat szintén itt helyeztük el. Sor került továbbá egy jól válogatott kézikönyvtár elhelyezésére, amelyet a napi munka során nagyon jól hasznosítunk: egyaránt szolgálja a helyben olvasók és a telefonon vagy személyesen érdeklődők igényeit.

Különösen jó ötletnek bizonyult a szótárak itteni elhelyezése, mert ezek a külföldi lapok olvasását a nyitvatartás egész ideje alatt segítik.

Nagyon jó, hogy ez a részleg reggeltől estig nyitva tart (8 órától 19.30-ig), mert nagy a reggeli forgalom, és amíg a könyvtár többi részlege zárva van, az olvasók kellemes körülmények között, hasznosan tölthetik el az időt. Az intézmény egyetlen színes televíziókészülékét szintén itt helyeztük el, s igen nagy a sikere. Nemcsak a környéken lakók és dolgozók jönnek be megnézni egy-egy érdekes műsort, hanem azok az olvasók is leszaladnak egy kis időre, akik komoly munkába merülve a csak helyben olvasható művek miatt tartózkodnak itt. A látogatók száma a következőképpen alakult: 1982: 17 407; 1983: 20 090; 1984: 23 155.

A drágább folyóiratokat szekrényekben helyeztük el, jól látható módon, de úgy, hogy a védelmüket is biztosítani tudjuk. Ezeket a szolgálatot teljesítő könyvtáros külön kérésre adja át az olvasónak. A használat mértékének és egyes folyóiratok keresettségének, illetve népszerűségének megállapításához feljegyeztük kölcsönzésüket: 1982-ben 3324; 1983-ban: 3978; 1984-ben: 4313 volt a kölcsönzők száma. Ezek az adatok tájékoztató jellegűek. A növekedés (a látogatók száma) sokkal nagyobb arányú, mint az a számadatokból első pillantásra látszik. 1984. június 25-től október 1-ig ugyanis az épület villamos hálózatának átépítése miatt a könyvtár zárva volt, az információs szolgálat is csak csökkentett nyitvatartási időben működött. Így nyilvánvaló, hogy a nyári hónapokban kisebb volt az igénybevétele. Ez akkor szembevetendő, ha negyedéves bontásban nézzük a látogatók számát: I. negyedév: 6255; II. negyedév: 6289; III. negyedév: 2811; IV. negyedév: 7800.

A számadatok azt jelzik, hogy a hatezer fölötti átlag tekinthető általánosnak. A nyári for-

galom nemcsak a villanszerelési munkálatok miatt kicsi, hanem a nyitvatartási idő rövidsége sem tette lehetővé, hogy az „esti” olvasók is felkeressék az intézményt.

A látogatók jól elkülöníthető módon három csoportra oszthatók. Az első csoportba azok sorolhatók, akik alkalmilag térnek be és könyvtártechnikai kérdésekre, kulturális és más rendezvények helyére, idejére vonatkozólag kérnek választ, valamilyen meghatározott, vagyis azonnali választ igénylő kérdésben kérik segítségünket. Ide sorolom azokat is, akik másolatni szeretnének, de nem könyvtári dokumentumokról. Hihetetlenül megnövekedett az igény az állampolgári és a magánügyek (adásvételi szerződés, meghívólevél, iskolai bizonyítványok stb.) dokumentumainak másolására. E mindennaposá vált igény kielégítésének komolyan keressük a módszerét. A második csoportba azok tartoznak, akik alig várják a könyvtár kapunyitását, hogy azonnal kézbe vehessék a klubövezetbe járó napilapokat. Ők azok, akik nem tekintik teljes értékűnek a napot, ha be nem „szaladhatnak” olvasni, noha ez például Perecsről 8–9 kilométernyi út megtételével jár. Az ilyenek tábora elég nagy.

A harmadik csoport tagjainak „ünnepi ruhás elfoglaltság”, hogy itt olvassák el az irodalmi

lapokat, a külföldi társasági lapokat, tehát nem a gyors tájékozódás igénye vezeti őket. Ebbe a csoportba sorolhatók azok a látogatók is, akik a divat alakulását szinte teljesen intézményünk folyóirat-állományából tájékozódva követik. Nemcsak a szabásminták gyakori másolását sorolnám ide, hanem azt is, hogy egyre gyakrabban keresnek horgolási és kötési mintákat. Azt, hogy divat a kézimunka, eddig is tudtuk, de hogy már ennyien tudják: a könyvtártól ezen a területen is segítséget kaphatnak, azt nem gondoltuk. Az információs szolgálat helyiségébe járó lapok száma viszont kevés a megnövekedett igények kielégítésére. A látogatók között sokan vannak olyanok, akikből talán soha nem lesz könyvolvasó. Kérdés, hogy a könyvtár tud-e, és akar-e velük foglalkozni? Ez újfajta feladat vállalását jelentené.

Igen nagy mértékben növekszik az információs szolgálat igénybevétele pályázatok, vetélkedők s a népszerű folyóiratok által hirdetett rejtvények megoldása kapcsán. Nem ritka, hogy az illetékes szaktájékoztatók figyelmét idejében fel tudjuk hívni az ismétlődő kérdésekre. A kérdések megválaszolásának módja időközben úgy változott, hogy minden olyan esetben, amikor egy kérdés nyilvánvalóan valamelyik szaktájékoztatóhoz tartozik, hozzá irányítjuk az olvasót. Ez hozzájárult a kapcsolatok erősítéséhez, helyükre kerültek az eddig bizonytalanul meghatározott vagy nem pontosan elhatárolt feladatkörök. Mindig nagyon vigyázunk azonban arra, hogy a fölösleges járkálástól megkíméljük az olvasót, így kérését akkor is teljesítjük, ha nem a mi feladatunk, ám valahonnan tévedésből már hozzánk irányították az érdeklődőt.

Fontos volna a külső és a belső információk megszerzésének javítása. A külső rendezvények közül általában ritkán érdeklődnek azok felől, amelyek a *Miskolci Műsor* révén pontosan követhetők, azokról ellenben, amelyek ebben nem szerepelnek, gyakrabban kérnek felvilágosítást. Ezért nagyon jó lenne bevezetni, hogy a könyvtár dolgozói közül bárki, aki tudomást szerez egy rendezvényről, azonnal értesítse az információs szolgálatot. Erre jó módszer lehetne a naptárba tett bejegyzés. Egyszerű dolog, s ha az információs szolgálat munkáját azzal is segítené a följegyzést tevő könyvtáros, hogy aláírja bejegyzését, lehetővé válnék a bővebb információkérés, tudnánk, hogy pontosabb felvilágosításért kihez fordulhatunk.

A helyszínen feltett és a telefonon érkezett

kérdések száma csaknem azonos. A kérdéstípusok rendkívül változatosak. Vezetnek a könyvtárhasználattal kapcsolatosak, ezeket a városban levő kulturális események iránti érdeklődés követi, kiegészítve a sporteseményekre vonatkozó információkérésekkel. Vételkedők és tanulmányi versenyek alkalmával nagyon megnövekszik a forgalom. A vételkedők kérdéseit csak a legkritább esetben válaszoljuk meg, de mindig behívjuk az érdeklődőt és pontosan megmondjuk, hol nézhet utána a válaszoknak.

Tipikus kérdések a „*ki írta? ki építette? mikor? milyen stílusban?*” stb. Nem ritka az olyan kérdés sem, amely idegen szavak magyar megfelelőjét tudakolja.

Az utazási irodák prospektusai mindig megtalálhatók a klubvezetben, és a különféle rendezvényekről készült szórólapokat is ide tesszük ki. Árúsítunk könyvtári kiadványokat, pontosabban szólva a könyvtárunkban készült kiadványokat is. Ezt a szolgáltatásunkat kibővítjük a társintézmények (múzeum, levéltár) kiadványainak árúsításával.

1985-ben új szolgáltatások bevezetését határoztuk el. Ezek közül kettő részben vagy telje-

sen megvalósult: jogsegélyszolgálat a nyugdíjasoknak; fordítói napok szervezése. A már megvalósult jogsegélyszolgálat heti egy alkalommal csütörtökön 9-től 12 óráig áll a nyugdíjas érdeklődők és természetesen a könyvtárosok rendelkezésére. Valós szükségletet elégít ki, ezt bizonyítja, hogy igen hamar megnőtt azok száma, akik igénybe veszik. A fordítással más a helyzet. A könyvtár idegen nyelvet ismerő dolgozói kérésre mindig szívesen állnak az igénylők rendelkezésére, de a forma, amelyben e szolgálat működne, még nincs teljesen kidolgozva. A későbbiekben bevezetendő új szolgáltatásokkal ugyanez a helyzet. Egy bizonyos: a közhasznú információk körét lényegesen bővíteni kívánjuk, s ezzel egyidőben tudatosítani is fogjuk az olvasók és a számítástechnika felhasználók körében.

Azt hiszem, a leírtakból világosan látszik, hogy a szolgálat működésében csak a változás állandó. Ez a továbbiakban is így marad, mert feladatát csak akkor tudja teljesíteni, ha rugalmasan alkalmazkodik a változó igényekhez.

Petheő Lászlóné

a Miskolci Megyei Könyvtár munkatársa

Könyvtár-népszerűsítés képi eszközökkel

Mi tagadás, a közművelődési könyvtárak még nem jelentkeztek a közvélemény figyelmét magukra irányító, lényegüket kifejező, tevékenységükre jellemző egységes és modern képi megjelenítési formákkal. A központi megvalósítás még várat magára, néhány könyvtár azonban maga vagy hálózata részére már kidolgozott olyan képi megjelenítési formákat (többnyire az intézményre utaló jelképeket, emblémákat), amelyek a könyvtár létére figyelmeztetnek, egyben népszerűsítését is szolgálják. Ám, különösen az önálló hálózatok esetében, számos további lehetőség adódhat a továbbfejlesztésre, alkalmazásra.

Elsőként meg kell tervezni-terveztetni a könyvtár sajátos emblémáját, amely jól tervezett grafikai jelképrendszer. Összetevői: egy könnyen rajzolható jel, ami egyszerű geometriai formára vezethető vissza; a hozzá kapcsolódó, szép vonalvezetésű, vele harmonizáló

írásforma; továbbá egy lehetőleg meghittséget árasztó meleg szín. Ezek kombinálásával a könyvtár közérthető, egyszerű, esztétikus jelképet, emblémát alkothat magának, illetve magáról. Ügyelnie kell azonban arra, hogy újszerű és érdekes, figyelemfelkeltő legyen. Az emblémát gyakorlott grafikus tervezze meg, akinek figyelmét fel kell hívni a városra vagy tájegységre utaló, már meglévő képi megjelenítési formákra (címer, műemlékek, épületek stb.), hogy ezeket felhasználhassa.

Következő lépésként a már megtervezett és elkészült könyvtári emblémát az intézménynek alkalmaznia kell, nem feledkezvén meg arról, hogy a könyvtári jelkép egyben a könyvtár képe is. Feladata, hogy szemléltője az intézményre emlékeztesse. Ez csak akkor érhető el, ha a jelkép, embléma rákerül minden könyvtári vagy a könyvtárral kapcsolatos kiad-

ványra. Természetesen alkalmazhatók az embléma változatai is.

Felhasználásukra az adminisztrációs, ügyviteli nyomtatványokon, a könyvtári munka eszközein és kiadványain, illetve a reklám- és propagandakiadványokon, eszközökön nyílik lehetőség.

Sem a levélpapír, sem a boríték nem tekinthető hagyományos reklámeszköznek, ám a könyvtárról az első képet sok esetben ezek adják. Érdemes tehát gondosan megtervezni a „cégjegyes” levélpapírt, borítékot és értesítő levelezőlapot. A könyvtári emblémát ezeken is alkalmazni kell.

Az sem közömbös, hogy a könyvtárban a mindennapi munkában használt eszközök, szórólapok, ismertetőik milyenek. Egy-egy szép névjegy, olvasótermi kérőlap, egyedi olvasójegy mind-mind jó benyomást tesz az olvasókra. A használati eszközökön is alkalmazni kell a könyvtári emblémát! Ha az olvasó minden könyvtári vonatkozású kiadványon, apró tárgyon ezt látja, jól szervezett és jól működő intézmény képét alakítja ki magában.

A legnagyobb hatást a kifejezetten reklám vagy propaganda céljára készült kiadványok érhetik el. Természetesen ezeken is alkalmazni kell a könyvtári emblémát. A propagandakiadványokat az általános propagandaeszközök és a meghatározott célt szolgáló kiadványok fajtái alkotják. Az utóbbiakon elhelyezhető a könyvtári embléma valamely változata. A propaganda-

eszközök közül a legfontosabb a plakát. Ennek színvilága lehetőleg egyezzen meg, de legalábbis harmonizáljon az emblémáéval, s csak a lényeges információk szerepeljenek rajta. Fontos propagandaeszköz lehet a könyvjelző is. Ezt több változatban érdemes elkészíteni. Az egyik oldalán szerepelhet a hasznos információ (például a nyitvatartás ideje), a másikon grafika, fénykép vagy jelmondat. A gyermekek számára készült kiadványokra valamilyen állatfigura választható jelképek. Célszerű tervezetni állatfigurával díszített órarendet, könyvjelzőt, szöveg nélküli plakátot stb. A gyerekek szeretnek színeztetni, kivágatokat ragasztani, esetleg ezt a szokásukat is kihasználhatja a könyvtáros. A gyerekek körében igen kedvelt a matrica. Ezen is az állatfigura képe szerepeljen egy jelmondattal. Úgy készüljön, hogy a gyerekek táskára, füzetre tudják ragasztani. A megajándékozott gyerekek a felragasztott matricával reklámozzák a könyvtárat.

A könyvtár kedveskedhet olvasóinak kártyanaptárral is, amelyet év elején az olvasójegy megújításakor nyújt át nekik. Ennek egyik oldalán lehet a könyvtári embléma, a másikon a naptár és alatta a nyitvatartási idő. Jó reklámeszköz a feliratos műanyagstatyor is.

Léces Melinda

az Országos Széchényi Könyvtár,
Könyvtártudományi és Módszertani Központ
munkatársa

A Kell a jó könyv olvasópályázat és az EVIG könyvtára

Könyvtárunk, az Egyesült Villamosgépgyár (EVIG) Művelődési Központ szakszervezeti könyvtára is részt vett az orosz-szovjet irodalom népszerűsítését szolgáló országos pályázaton és vetélkedőn. Hazánk felszabadulásának 40. évfordulója tiszteletére programtervet állítottunk össze, ennek egyik része volt a szereplés az olvasópályázaton. 1984 februárjában hirdettük meg dolgozóinknak: felhívást tettünk közzé a *Villamosgép* című üzemi lapban, a művelődési központ műsorfüzetében és az *Új könyveinkből ajánlunk* című, rendszeresen megjelenő tájékoztatónkban. A szocialista és

az e címért küzdő brigádok művelődési vállalásaihoz javasoltuk a pályázaton való részvételt. A vállalat dekorációs részlegével plakátokat készítettünk, melyeket az üzemrészekben helyeztünk el.

A kitöltött jelentkezési lapokat összegyűjtöttük, felmértük könyvanyagunkat és megállapítottuk, hogy melyik műből hány példányt kell beszereznünk. A megjelenés sorrendjében megvásároltuk, illetve könyvtárközi kölcsönzéssel megszereztük a könyveket. Az azonnal nem teljesíthető kívánságokat előjegyzésbe vettük, majd a beérkezésről értesítettük az ol-

vasót. Az olvasói tasakokban szincsíkkal jelöltük a részvételt és a lejáratí határidőt. Munkánkat segítette a Magyar–Szovjet Baráti Társaság helyi tagcsoportja, a vállalati szakszervezeti bizottság és a KISZ-bizottság is.

1984. március 29-én irodalmi műsort tartottunk a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésével közös szervezésben. *Bakcsi György* irodalomtörténész és a közreműködő színművészek, előadóművészek – *Medgyesi Mária, Dévai Nagy Kamilla, Szokolay Ottó, Dunai Tamás, Pelsőczy László* – színvonalas, szép műsort adtak, amelyben *Puskin, Ajtmatov, Ilf-Petrov, Dosztojevszkij* műveiből hallottunk részleteket, s *Dévai Nagy Kamilla* előadta *Szimonov* Várj reám című megzenésített versét. Befejezésül a népszerű énekes-házaspár – *Dévai Nagy Kamilla és Pelsőczy László* – orosz népdalokat énekelt orosz, illetve magyar nyelven.

A műsort teadélutánnál kötöttük egybe. A vállalatunknál dolgozó szovjet műszaki munkatársak behozták szamovárjaikat, ők készítették az eredeti orosz teát, melyet népviseletben szolgáltak fel. A rendezvényen 120-an vettek részt. Segített a vállalati munkásellátási osztály is: fedezte az edények kölcsönzési díját.

Állandó kapcsolatot tartottunk a pályázókkal, és a még hiányzó könyveket pótoltuk. Több alkalommal kiállításon is bemutattuk a könyveket, a könyvtárban pedig külön polcon tartottuk őket. 114-en teljesítették a pályázati feltételeket, és négy műelemzés is készült.

1984 márciusában két csapatot nevezünk be a vetélkedőbe. A 3 fős csapatok az elődöntőben sikeresen szerepeltek és továbbjutottak. A budapesti döntőben – amely október 17-én volt – két csapat képviselte vállalatunk színeit. Mindkét csapat bejutott a területi döntőbe, első, illetve negyedik helyezést értek el.

Vállalatunk dolgozói és a társadalmi szervek élénk figyelemmel kísérték a csapatok szereplését. A gazdasági vezetés is igyekezett segítséget nyújtani, például az egyik csapattag hivatalos külföldi kiküldetésben volt, s lehetővé tették számára a hazajövetelt, hogy részt vehessen a vetélkedőn.

1985. április 19-én került sor az országos döntőre, ahol csapatunk szoros küzdelemben megszerezte az első helyet. Tagjai külföldi jutalomutat, valamint vállalatunktól erre az időre jutalomszabadságot kaptak. A csapat villamosmérnökökből állt, akik szeretik az irodalmat, a zenét, a művészeteket. Nagy örömről szolgál, hogy noha műszakiak, a humán terüle-

teken is ennyire járatosak. Felelős beosztásuk mellett szinte minden szabadidejüket olvasással töltötték. A csapat egyik nőtagja veszélyeztetett terhes volt, de ez alatt is rendszeresen tanult, társai a kórházba hordták be a felkészüléshez szükséges irodalmat. Az országos döntő napjának délelőttjén adták volna ki a kisbabát a kórházból, de az asszony engedélyt kért a főorvostól: „Előbb megnyerem a vetélkedőt, aztán hazaviszem a kisbabát” – ahogy erre délután sor is került.

A döntőt *Endrei Judit* tv-bemondó vezette, rendkívül kedvesen, szellemesen. Az országos sorsoláson nem kedvezett a szerencse pályázóinknak, de sok szép élménnyel gazdagodtak.

Versenyzőinknek igyekeztünk a lehető legnagyobb segítséget nyújtani. Nemcsak könyvtárunk olvasóterme állt rendelkezésükre, de tanulmányköteteket, cikkeket, kritikákat is gyűjtöttünk, bibliográfiát állítottunk össze számukra. A hiányzó könyvek megszerzéséhez a Vasas Központi Könyvtártól, az FSZEK X. ker. főkönyvtárától és a Csepel Művek könyvtárától kaptunk segítséget.

Sajnos, gondjaink is voltak a pályázattal kapcsolatban: késve kaptuk meg a felhívást és

a pályázati füzeteket, a versenyzőkhöz későn jutottak el a meghívók, elmaradt a beígért tv-felvétel. A rendező szervek azt ígérték, hogy Székesfehérvár felszabadulásának napján a Videotonban lesz a vetélkedő, amelyet a televízió is közvetít. Felkérésre a csapatok kis bemutatózó beszédekert írtak, sajnáljuk, hogy végül mégsem mondhatták el.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadványát jól lehetett használni, az MSZBT és a Hazafias Népfrent e témával foglalkozó munkatársait többször megkerestük, mindvégig készségesen segítettek.

A döntőn, amelyre a csodálatosan szép XXII. kerületi Művelődési Központban került sor, a csapatok, valamint a II., III. és IV. helyezést elért csapatokat felkészítő könyvtárak méltó elismerésben részesültek. Talán nem szerénytelenség részünkről, ha elmondjuk, hogy legalább egy oklevél vagy néhány elismerő szó jól esett volna a mi könyvtárunknak is. De hiánya sem törte le lelkesedésünket.

Dr. Juhász Imréné

az EVIG Művelődési Központ
könyvtárának vezetője

Befejeződött a Kell a jó könyv olvasópályázat

A különféle olvasómozgalmakról a *Könyvtárosban* közelmúltban megjelent vitacikk részletesen szóltak a *Kell a jó könyv* elnevezésű pályázat tartalmi és módszerbeli kérdéseiről is (*Kamarás István: Mire pályázunk? Tények és vélemények az olvasómozgalmi pályázatokról. 1984/12. sz., Arató Antal: Az olvasószolgálat rangemeléséért. 1985/2. sz.*). Ezekhez kapcsolódva megállapíthatjuk, hogy a pályázat korábbi formáinak megismétlése nehéz feladat elé állította a könyvtárakat, könyvtárosokat, olykor az olvasókat is. Ráadásul a pályázat és a hozzá kapcsolt országos vetélkedősorozat szervezését hátrányosan befolyásolta az a körülmény is, hogy az évforduló kapcsán (és a pályázat időszakában) különféle társadalmi szervezetek számos hasonló és a könyvtár részvételét feltétlenül megkívánó rendezvénysorozatot szerveztek. A sokféle társadalmi követelménynek való megfelelés s az, hogy a rendező szervek korábban nem egyeztették ezeket a programokat az intézményekkel, általában is nehezítette a tervszerű olvasószolgálati munkát. A korlátozott anyagi lehetőségek miatt a központi propaganda szűk körben érvényesült. (Új szint hozott azonban a propagandában az MSZBT által kiadott két – országosan terjesztett – rejtvényűség, amelyek a pályázatban ajánlott könyveket és szerzőiket népszerűsítették.) Akadózott a központi összehangoló tevékenység és tájékoztatás, a vetélkedőkhöz szükséges könyvek közül néhány késve jelent meg. Mindezeket csak azért említjük meg,

hogy hangsúlyozzuk: az ismert nehézségek ellenére a könyvtárak sokoldalú munkát végeztek. Az intézmények (elsősorban a hálózati központok) a legtöbb helyen jól mozgósították a pályázat szervezéséhez szükséges társadalmi erőforrásokat. Igaz, sok esetben ez csupán különféle anyagi támogatásokra (helyi pályadíjak, jutalmak stb.) korlátozódott, mégis nagy segítséget jelentek. Erősödött, sőt számos helyen új területeket is nyert a tanácsai és a szakszervezeti könyvtárakban, hálózatokban végzett közös munka: vetélkedők, egyéb rendezvények szervezése, közös propagandakiadványok megjelenítése stb. Somogy megyében a megyei könyvtár tájékoztató szolgálata – mivel nem kapta meg a központi anyagot – négy fordulóra elegendő számú kérdést állított össze a pályázatban ajánlott könyvekről, s ezek alapján a szakszervezeti könyvtárakkal közösen szervezett helyi vetélkedőt. E vetélkedő döntője és a résztvevők megjutalmazása a megyeszékhely felszabadulásának 40. évfordulójához kapcsolódó rendezvények egyik fontos eseménye volt. A feldolgozásra, olvasásra ajánlott könyvek körét több megyében kiterjesztették a megyével testvéri kapcsolatban levő szovjet köztársaság irodalmára is.

Bár a pályázat célja egyáltalában nem a számszerű eredmények hajhászása volt, mégis szólnunk kell ezekről is. Az öt és tíz évvel ezelőtt szervezett hasonló pályázatokhoz képest ez alkalommal nőtt – 410 volt – az ajánlott művekről készült olvasói élménybeszámoló

száma. Ez annak köszönhető, hogy a pályázat e tagadhatatlanul legértelmesebb formájának ajánlása a könyvtári munka fontos részét képezte. Az ajánlott könyvek közül legalább hat művet elolvasók és a pályázati füzetekben a könyvekhez kapcsolódó kérdésekre helyes választ adók száma kerekén 35 ezer volt! Kevesebb, mint az elmúlt alkalmakkor, bár a válaszokat lemásolók és azokat szintén beküldők (rokonok, munkatársak stb.) formális részvételével ezúttal is számolhattunk. El kell mondanunk azonban, hogy a pályázati füzetek nem kis munkával járó értékelése során a könyvtárak következetes munkát végeztek. A kérdésekre a kiadói szerkesztőségek által helyesként megadott választ több esetben felül kellett bíráltniuk, és megállapítaniuk a valóban jó válaszokat, amelyeket a füzetek értékelésekor elfogadhattak a pályázók részéről. A beadott pályázati füzetek 29 százaléka azonban semmiképpen sem felelt meg a követelményeknek. A kérdésekre adott feleletek tévesek, hiányosak voltak, vagy a pályázó az előírt hat múnél kevesebb könyvről számolt be írásban. Az a tény, hogy a résztvevők csaknem egyharmada valamilyen ok miatt – még ha elolvasta is a könyveket – nem tudott helyes választ adni, vagy egyéb okok miatt elment a kedve attól, hogy néhány mű elolvasása és megválaszolása után folytassa a pályázatot, mindenképpen az

alkalmazott módszer, pályázati forma ellentmondásairól tanúskodik.

Arató Antal
 az Országos Széchényi Könyvtár,
 Könyvtártudományi és Módszertani Központ
 osztályvezetője

Jutalmazottak

Kitüntetések: MSZBT aranykoszorús plakett: Az Építők Szakszervezetének Központi Könyvtára; Megyei Könyvtár, Szolnok. *Szocialista kultúráért:* Dersi Ottó (a HNF Budapesti Bizottsága). *MSZBT aranykoszorús jelvény:* Fegő Lajos (Megyei Könyvtár, Pécs); Dr. Fekete Györgyné (SZMT Központi Könyvtár, Székesfehérvár); Mészáros Józsefné (SZMT Központi Könyvtár, Győr).

Jutalmazott könyvtárak, könyvtárosok:

Tanácsi könyvtárhálózat: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár: az V. és a XII. ker. főkönyvtár. *Megyei könyvtárak:* Eger, Kaposvár, Nyíregyháza (C. Tóth Jánosné), Szekszárd (Schmidt Antalné és dr. Dán Mihályné), Salgótarján, Szombathely, Tatabánya, Zalaegerszeg. *Városi, nagyközségi, községi könyvtárak:* Csongrád (Szabados Istvánné), Edelény, Jászberény, Körmen, Mezöberény (dr. Valentinny Károlyné), Paks, Pécs (Keszi Erika), Szécsény, Tarnalelesz (Balázs Tiborné), Tiszacséze (Lévai Ibolya), Tiszalök, Várpalota (Vida Szabolcsné).

Szakszervezeti könyvtárhálózat:

Budapest. ÉDOSZ Központi Könyvtár, a Fővárosi Tanács Gyógyszertári Központjának könyvtára, HVDSZ Központi Könyvtár, a Kőbányai Sörgyár könyvtára (Baumanné Horváth Katalin), KPVD SZ Központi Könyvtár (Nagy Istvánné), a Magyar Posztógyár könyvtára (Magyar Júlia), a Taurus Gumipari Vállalat könyvtára (Péva Józsefné), a Vasas Szakszervezet Központi Könyvtára.

Vidék. SZMT központi könyvtár: Békéscsaba, Eger, Kaposvár (Halász Lászlóné, Gosztola Tiborné), Salgótarján, Szeged (Ludvig Jánosné), Szombathely, Tatabánya (Barsiné Sariczki Julianna), Veszprém, Zalaegerszeg. *Üzemi könyvtárak:* a Nagykőrösi Konzervgyár könyvtára, a Debreceni MÁV Járműjavító Üzem József Attila Művelődési Házának könyvtára; Videoton József Attila Művelődési Ház és Könyvtár, Székesfehérvár.

Egyéb szervezetek, hálózatok: a Határőrség Országos Parancsnoksága, BM Központi Könyvtár (Péter Iván Tamásné).

„Pengés évforduló”

Most, a könyv ünnepén, lehetne nekünk, szegedieknek egy saját, évfordulós ünnepünk is: pontosan holnap, 2-án lesz egy éve, hogy a Somogyi Könyvtár az új palotában szolgál bennünket.

Miért beszélék föltételes módban?

Nemcsak azért, mert évforduló-ünnepelő hajlandóságunk dacára egyetlen évecskéről mégsem szoktunk megemlékezni... Nemcsak azért, mert nemrégiben szerepelt ezeken a hasábokon, miféle új beszerzések, olvasókényelem-szolgálatok történtek a beköltözés óta, az immár 101. esztendejét „taposó” Somogyiban. Többek között: annyi másológép üzemel, hogy a kívánt másolatokat szinte azonnal, potom pénzért a tisztelt olvasó kezébe tudják adni.

Miért éppen a másológépekről beszélék?

Mindkét kérdésre itt a válasz: az eltelt egy esztendő alatt örvendetesen megszaporodott a könyvtárlátogatók száma (volt olyan nap, hogy 1200 ember zúdult be, a régi Somogyiban kölcsönzőknél négyezerrel többen vannak a mostaniak!), és *elképesztő méreteket öltött – a könyvrongálás!*

Most is előttem van a szomorú kép, pár napja láttam az üvegpalotában: *nagy halom folyóirat, fecnikké, rongyokká silányított lapokkal*; sok pénzért évtizedek óta előfizetett, gondosan bekötött újságok, melyek lapjairól pengével vágták ki az új autótípusokat, a kereszt-rejtvényeket, a grafikákat, miegymást. *A Világirodalmi Lexikonból kimetélték a Kalevaláról szóló szócikket* (ez ám a kultúrsumj!). A puha borítós könyvek gerince tudvalevőleg hamar kiszakad (lásd az idegen nyelvű könyv-

vek többségét!); *de ha otthagynák a lapokat a kedves olvasók, még meg lehetne javítani őket.* Egyáltalán: ha otthagynák a könyveket a könyvtárban, 15 ezer ember számára továbbra is hozzáférhetőek volnának. Mert ennyiünket szolgál a Dóm téri intézmény, s lehetetlenség kideríteni, ki az az 5–10, akik – mit kerülgessük – *ellopják, amit csak lehet!* És úgyszólván mindent lehet. Az 500 négyzetmétert, a polcok közötti 20 „utcát” képtelenek folyamatosan szemmel tartani a könyvtárosok, akiknek amúgy sem a tolvajok nyakon csipése a valódi feladatuk... Bár most arra kényszerülnek, hogy kamerákat állítsanak föl, több szem többet lát... A törzsközönseget is megkérték, figyeljenek, szóljanak, ha pengét látnak villogni! Nekem megmutatták a tönkrenyírbált, szétcincált könyv- és folyóíráthalmot, mondjak róla valamit az újságban.!

Szívem szerint olyasmit mondanék, amit a nyomdász úgysem szedne ki. De félre indulat! Elég, hogy a könyv mostani ünnepén a főnti tényeket muszáj szóba hozni. És – mi másra – *közös felelősségünkre, az emberi jóérzésre, a könyv iránt – Európában századok óta hagyományos – tiszteletre és szeretetre apellálni.* És idézni a Szegedi Munkáskönyvtár máig megőrzött kötetéből a bélyegzőnyomat szövegét: *„Aki ebbe a könyvbe szerinte szellemes megjegyzéseket firkál: 20 korona kártérítést fizet.”* Vagy egy másikat: *„Kérjük e könyv olvasóját: ne úgy bánjon e könyvvel, mint az ellenségével, hanem mint a jó barátjával...”*

Kérjük!

Sulyok Erzsébet

Délmagyarország

A Könyvtáros egyes számai – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkől kérhetők.

Kinevezés. A Hadtudományi Könyvtár igazgatójává június elsejei hatállyal **Füleki Mihály** alezredes, a Honvédelmi Minisztérium kulturális osztályának főinstrukturát neveztek ki. Előde, **Nádor Tibor** alezredes május 31-én nyugállományba vonult.

Könyvtáratavásra az idei könyvhéten is több megyében került sor: Május 31-én **Mezőkövesden**, a Tanácsköztársaság u. 124. sz. alatti garzonházban átadták rendeltetésének a több mint 81 ezer kötetes állományú, 255 periodikumot járató Mezőkövesdi Városi Könyvtár felnőttreszlegét, amelyet 560 m²-en alakítottak ki. (Amint erről áprilisi számunkban hírt adtunk, a gyermekrészleg a könyvtár régi épületében maradt, annak 312 m² alapterületű helyiségeit vette birtokba.) Ugyanezen a napon avatták fel **Visegrádon** a községi és iskolai könyvtárt, amelynek továbbra is a művelődési ház ad otthont, de nagyobb, 100 m²-re bővített alapterületen. – Június 1-én **Barcson** a hányatott sorsú városi könyvtár jutott – átmeneti megoldásként, az új könyvtár felépítéséig – jobb elhelyezéshez azáltal, hogy az új lakótelep egyik épületének fogadószintjén 150 m², a város régi településrészen, egy volt üzlethelyiségben pedig 160 m² alapterületű helyiséget kapott. – Június 5-én a **Kaposvári Ruhagyárban** író-olvasó találkozóval egybekötött ünnepségen avatták fel a 80 négyzetméter alapterületű, önálló helyiségbe költöztetett szakszervezeti könyvtárt. – A könyvünnepeket megelőzően, máj. 15-én **Győrben**, az Új Kalász Termelőszövetkezet klub-

helyiségében a tsz-szel közösen ezerkötetes letéti könyvtárat nyitott a környék lakói számára a városi könyvtár.

Tovább szépült a Győri Városi Könyvtár központi épületének környezete: A felszabadulási évforduló alkalmából Győr-Sopron megyében tartózkodó Erfurt megyei pártküldöttség és a győri vezetők jelenlétében ápr. 2-án az Adyvárosban levő könyvtár előtti téren egy díszkutat adott át a győrieknek Erfurt város ajándékként *Rosemarie Seibert*, az NDK-beli város főpolgármestere. Az *Arnold Bauer* szobrászművész által alkotott bronzszobor a német várost szimbolizálja. A díszkutat *Zámbó József*, Győr tanácselnöke vette át a testvérváros képviselőitől.

Halálozás. Ifj. Rác Tibor, a Debreceni Városi Könyvtár információs és propagandaosztályának vezetője, a *Debreceni Hívatagó* című havonta megjelenő tájékoztató kiadvány felelős szerkesztője betegség következtében, rövid szenvedés után, jún. 14-én elhunyt. Mindössze 32 éves volt.

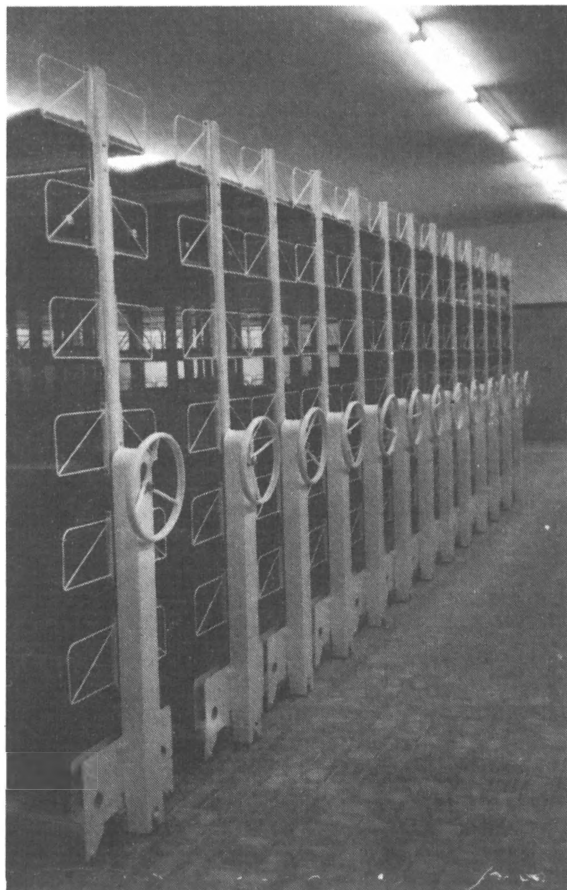
Nagy László Lázár ceglédi grafikusművész kiállítását rendezte meg az ünnepi könyvhéten a Jászberényi Városi Könyvtár. A tárlat anyagát, a 43 táblán bemutatott 256 ex librist a művész a könyvtárnak ajándékozta, s ez a kiállítás bezárása után a kisgrafikákat kölcsönözni fogja. A megnyitó ünnepséget, amelyen *dr. Losonci Miklós* művészettörténész mondott beszédet, a könyvtár videokazettán megörökítette, hogy videotárának megnyitása után, egyéb felvételekkel együtt lejátszhatja.

Robotron 60-II típusú, memóriaegységgel ellátott elektromos írógépet ajándékozott a hozzá való felszereléssel együtt **Balogh Gyula** dunaiújvárosi felhalálói a Munkásművelődési Központban működő könyvtárnak, és vállalta a gépet kezelő két könyvtáros kiképzésének költségeit, továbbá megígérte, hogy háziyomdát és könyvkötészetet is beszeréz és berendez a könyvtár számára. A 44 éves feltaláló 22 évig műszerészként dolgozott a Dunai Vasműben, jelenleg kizárólag gyógynövényitalkeverékek készítésével foglalkozik. Bogumil-F nevű, a fogyást elősegítő italának sikere tette lehetővé régebbi ígéretének beváltását, Balogh Gyula ugyanis harminc évén át tevékenykedett a könyvtárban társadalmi munkásként, első munkahelye a könyvtár volt, gyógyitalainak „kísérleti alanyai” pedig a könyvtárosok.

Dr. Móra Lászlót, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ nyugalmazott osztályvezetőjét, hazánk műszaki múltjának neves kutatóját, a *Könyvtáros* állandó külső munkatársát *A magyar kémiai tudományok nagyjai* című kandidátusi értekezésének jún. 18-án történt sikeres megvédése alapján a kémiai (történeti) tudományok kandidátusává nyilvánította a Magyar Tudományos Akadémia tudományos minősítő bizottsága.

Júniusi értekezleti naptár: 1. *Az Olvasó népert mozgalom* szakmai ankétja Debrecenben, az SZMT Központi Könyvtárban; 2-9. Az IFLA (Könyvtárosegységek és -intézmények Nemzetközi Szövetsége) könyvtárépítési és -berendezési szekciója, valamint a Magyar Könyvtárosok Egyesülete által rendezett nemzetközi szeminárium Budapesten és Békéscsabán. Tárgya: Épületek átalakítása könyvtári célokra; 6. Emlékezés Miskolcon, az SZMT-székházban a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szakszervezeti könyvtárházot fennállásának 25. évfordulója alkalmából.

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

**MERABONA
és
TÉKA
típusú bútorainkat,
melyek
IRINGÓ
alvázra szerelve
tömörraktárak
berendezésére is
alkalmasak**

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:

CAVALLONI GYÖNGYI

Budapest XI., Szakasits Á. u. 32/a. X. 95. 1119

Télfonüzenet: 663-226

Egy lakótelepi fiókkönyvtár és olvasói II.

A könyvválasztást befolyásoló tényezők

Az olvasás indítékai olyan sokrétűek, hogy feltérképezésük során még viszonylagos pontosságra sem törekedhettünk. Célunk ezért a könyvválasztást közvetlenül megelőző indíték feltárása volt – a jobb könyvpropaganda érdekében. A két kérdéscsoport (*Hogyan választja ki könyvtári olvasmányait?* és *Mit vár a könyvtől?*) válaszlehetőségeit többéves olvasószolgálati tapasztalatok alapján állítottuk össze. Néhány olvasóval a kérdőív kitöltése után elbeszélgettünk, hogy a könyvválasztás indítékait alaposabban megismerjük. A *Hogyan választja ki könyvtári olvasmányait?* kérdésre a következő válaszokat kaptuk (a százalékok azt jelölik, hogy az olvasók milyen arányban húzták alá az egyes választípusokat, egy-egy olvasó természetesen többet is megjelölhetett): Tartalma, témája miatt választja a könyvet 75 százalék; hallott, olvasott róla 49; az író személye a kiválasztás oka 41; tanulmányok folytatásához van rá szüksége 37; a címe érdeklődést keltő 29; műfaja az oka a választásnak 23; filmen, színházban látta a könyv változatát ugyancsak 23; a munkavégzéshez szükséges 16; elemző kritikát olvasott róla 15; gyermekének, ismerősének viszi 5 százalék.

Leggyakoribb tehát a téma szerinti választás, amit csak a főiskolai és az egyetemi hallgatóknál előz meg a „tanulmányok folytatásához szükséges” motívum. A szerző személye főleg az egyetemistáknál, az értelmiségieknél és az alkalmazottaknál játszik szerepet, de ez az előbbieknél inkább a tájékozottságot (el tudja helyezni az írókat az irodalmon belül), az utóbbiaknál a megszokott témához (Berkesi–Szilvási „típusú” regények) való ragaszkodást jelenti. Az olvasók többsége előzetes információkkal rendelkezik a kiválasztott műről, a tájékozódás minősége természetesen az iskolai végzettségtől függ. A legáltalánosabb a baráti, munkatársi ajánlás, a népszerű folyóiratok ismertetőinek figyelembevétele. A film, a színház hatása az

alkalmazottak esetében számottevő, míg az elemző kritikák a főiskolai és az egyetemi hallgatók, illetve az értelmiségiek olvasmánykiválasztását befolyásolja. Érdekes, hogy a böngészés, a cím utáni választás a középiskolások és a szakmunkástanulók körében a leggyakoribb. Úgy látszik, és nem is meglepő, hogy a középiskolások nem olvasnak olyan céltudatosan, mint az egyetemisták, és több idejük van „nem kötelező” könyvek kézbevitelére is. Életkori sajátosságaikból adódik, hogy érdeklődésük csapongó, szerteágazó, s szívesen engednek pillanatnyi hangulatuknak. Az irodalmi irányzat, eltérő okokból, az értelmiség, a munkások és a szakmunkástanulók könyvválasztását befolyásolja. Az értelmiség az értékes irodalom irányzatai közül (realista, modern) választ, a munkásoknál és a szakmunkástanulóknál a „műfaj” szerepe legtöbbször a krimi kedvelésében mutatkozik meg. A munkát segítő könyvek kölcsönzése mérsékelte, az iskolai végzettség itt is meghatározó tényező: az értelmiség rendszeresebben használja munkaeszközüket a könyvet, mint a szakmunkások, akik viszont gyakrabban választanak ilyen jellegű művet, mint a segédmunkások stb.

Az indítékok után vizsgáljuk meg a célokat: „Mit vár a könyvtől?” (A százalékok itt is arányszámokat jeleznek.) Szórakozást, kikapcsolódást 84 százalék; ismeretbővítést, új ismereteket 68; élményt, katarzist 45; gyakorlati segítséget 32 százalék.

Az olvasók igen eltérően értékelték az olvasás céljait: Az egyetemi és a főiskolai hallgatókat és az értelmiségieket kivéve minden olvasói csoportban a szórakozás áll az első helyen, ami önmagában is sokat mond, s ahogy lefelé haladunk a társadalmi ranglétrán, ijesztő mértékben csökken az élményt igénylők száma. Ez logikusan összefügg a másik ténnyel: az alacsonyabb iskolai végzettségűek olvasnak ugyan a legnagyobb arányban „szépirodalmat”, ám en-

nek jó része krimi. A krimi feladata bevallottan a szórakoztatás, s ezért ebben az értelemben kevésbé káros, mint a giccs, amely a valóság totális ábrázolásának ígéretével lép fel, ehelyett azonban hamis képet fest az életről.

A könyvválasztás okairól és céljairól folytatott beszélgetések jól tükrözték, hogy mennyi-féle indítékkal lehet ugyanahhoz a témához, sőt azonos műhöz közelíteni, s hogy a könyvek kiválasztását, értékelését az ismeretek, az olvasói tapasztalat és gyakorlat egyaránt befolyásolja. Az olvasó, amikor a cím vagy a szerző nevének sugallatára „kiválasztja a művet”, általában az igényeinek, „elvárásainak” megfelelő információk felvételére nyitott, s ha tudja, ösztönösen ahhoz alakítja a művet. Így lesz a hírszerzőkről szóló ismeretterjesztő könyvből krimi, a cápákat bemutató biológiai jellegű műből kalandos história stb. *Minél magasabb az iskolai végzettség foka, annál kisebb a „melléválasztás” valószínűsége, s tudatosabb a szakkönyvhasználat.* Mindezek ellenére a szabadpolcos könyvtárnak így is nagy szerepe lehet az ismeretterjesztő irodalom népszerűsítésében, felszínre hozhat mélyen lappangó indítókat...

Olvasó, olvasmányszerkezet, ízlés

A városi közművelődési könyvtári tagok olvasmányszerveinek 70 százaléka ma is szépirodalmi mű, ezért az irodalmi érdeklődés és olvasottság minőségi vizsgálata árnyaltabb képet nyújt az

olvasóról. Az értékes vagy kevésbé értékes mű, a különféle stílusjegyeket hordozó irodalom előfordulása az olvasmányszerkezetben jól jellemzi az olvasói ízlésszintet. Az olvasói ízléstípusok megajzolásakor ezért megpróbáltuk egybeolvasztani a kétféle felmérés eredményeit. Az olvasói ízlésszint „minősítésére” az értékszempontokat és az irodalomtörténeti periodizációt figyelembe véve, *Gereben Ferenc* ilyen jellegű kutatásaira támaszkodva, a következő kategóriákat alakítottuk ki: „mai” szint (20. századi értékes irodalom), „klasszikus” szint (19. századi nagyrealizmus, illetve a korábbi idők irodalma), „romantikus” szint (19. századi romantikus irodalom), „bestseller” szint (a „nagy irodalom” látszatát keltő, félművészi, illetve álművészi irodalom), „lektúr” szint (krimi, kalandregény), „ismeretközli” (kizárólagos non fiction érdeklődés). A 700 olvasót először megnevezett emlékezetes olvasmányszerveik együttese (domináns eleme) alapján soroltuk be az említett kategóriákba, majd ugyanígy jártunk el a 140 fős minta kéthónapos kölcsönzései illetően. Végül a jelenlegi ízlésszint meghatározásához a kétféle eredmény középárányát vettük. (Természetesen az egyes típusokba való besorolás nem azt jelenti, hogy az illető kizárólag ilyen műveket olvas, hanem azt, hogy olvasmányszerveinek többségét a kategóriára jellemző művek alkotják.) Az összehasonlíthatóság érdekében közöljük a korábbi felmérések adatait is, ahol módunkban áll. (*Gereben Ferenc*: A „mai magyar irodalom” helye az olvasói érdeklődés alakulásában. = *Kultúra és Közösség*, 1983. 2. sz.)

A legkedveltebbnek mondott szerzők:

1968 (könyvvásárlók)

1. Jókai
2. Berkesi
3. Németh László
4. Mikszáth
5. Passuth
6. Hemingway
7. Móricz Zsigmond
8. Ady
9. Petőfi
10. Szilvási
11. Arany János
12. T. Mann
13. József Attila
14. V. Hugo
15. Tolsztoj

1978 (20 éven felüli országos népesség)

- Jókai
- Berkesi
- Petőfi
- Szilvási
- Mikszáth
- Móricz Zs.
- Gárdonyi
- Passuth
- Moldova
- Ady
- Hemingway
- Rejtő
- Arany János
- Verne
- Dumas

1982–83 (debreceni városi könyvtárhálózati olvasók)

- Merle
- Szilvási
- Berkesi
- Dosztojevszkij
- Németh László
- Tolsztoj
- Jókai
- Hemingway
- V. Hugo
- Segal
- T. Mann
- I. Shaw
- Ajtmatov
- Biblia
- Bulgakov

A táblázatból jól kiolvasható az irodalmi érdeklődés irányának változása. Amíg az 1968-as lista felét klasszikus írók teszik ki, 1982–83-ban az első tizenöt írónak már csak egyharmada klasszikus szerző. Jókai jóval hátrább szorult, a lista elejére a bestseller írók kerültek. A magyar klasszikusok népszerűsége nagyon visszaesett, sőt magyar írókat a bestseller szerzőkön kívül alig találunk a listán (Jókai, Németh László). Dosztojevskij megint kedvelt lett minden rétegben (még a szakmunkástanulók körében is akadt híve), feltehetőleg a most ismét divatos pszichológiai ábrázolásmód miatt, és mert teljes mértékben hozzáférhető. Úgy érezzük, hogy a könyvkiadás lényegesen befolyásolja nemcsak a napi olvasmányokat, hanem a könyvértékelést is. 1982-ben például csaknem félmillió példányban jelentette meg

Szilvási műveit, népszerűségi listánkon azonnal meg is előzte Berkesit. Merle-nek egymás után adják ki a regényeit, de Németh László újbóli „felfedezését” is elősegítette a munkáiból összeállított sorozat megjelenítése.

A divat hatása Segal (Love Story) előkelő helyezése (1978-ban Moldova szerepelt hasonló okokból a legnépszerűbbek között). *Ritkábban szerepelnek a táblázatban a költők, ami egyértelműen igazolja a vers iránti érdeklődés lanyhulását.* A Biblia elsősorban művelődéstörténeti értéke miatt lett olvasott, és azért is, mert hosszú idők után ismét hozzá lehetett jutni. Ajtmatovot és Bulgakovot pedig az egyetemisták egyöntetű lelkesedése juttatta fel a listára.

A legnépszerűbb szerzők számbavétele után vegyük szemügyre a kialakított izléstípusokat!

Irodalmi izléstípusok

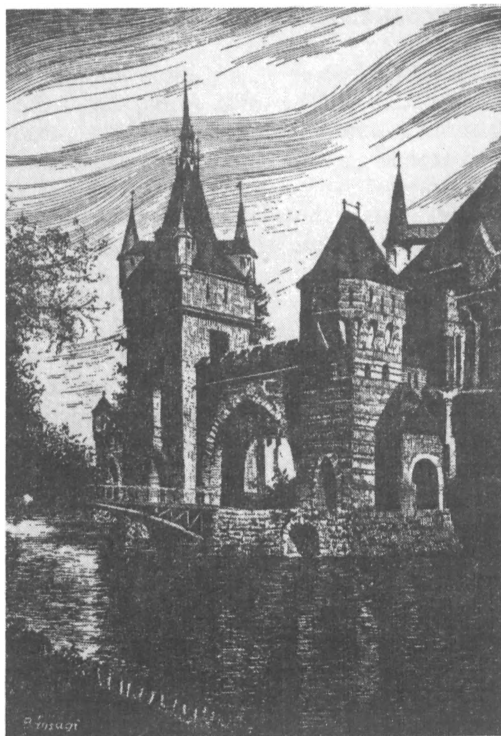
(M = mai, K = klasszikus, R = romantikus, B = bestseller, L = lektűr, I = ismeretterjesztő)

1982–83 (debreceni városi könyvtártagok)			1978 (20 éven felüli országos népesség)
Kedvenc művek	Az olvasmányok alapján	Középarány	
százalékban			
1. B = 37	B = 26	B = 31	B = 28,1
2. M = 23	M = 25	M = 24	L = 23,1
3. R = 15	L = 22	L = 17	K = 19,5
4. L = 12	I = 14	R = 10	R = 12,6
5. K = 11	K = 8	K = 10	M = 7,2
6. I = 2	R = 5	I = 8	I = 6,7

Az adatok tanúsága szerint a leggyakoribb izléstípus a bestsellert kedvelőké. Olvasottságánál nagyobb a hatásfoka, hiszen érzelmes, könnyen befogadható. Híveket sem annyira a mai értékes irodalom olvasóinak köréből szerez, ahol a kölcsönzésnek és a kedveltség-jelölésnek az aránya majdnem azonos, hanem a krimi-kedvelőkéből, akik, bár főleg lektürt olvasnak, nagy élményként bestsellert vagy romantikus művet neveznek meg. A romantikus és a klasszikus műveket kedveltebbnek tartják, mint amennyire olvassák, a romantikus és a klasszikus alkotások keltette élmény tehát sok esetben tartósabb és erősebb, mint a napi olvasmányok hatása. *Jelentékeny a lektűrök izlésszintjén állók száma, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a lektűr olvasottsága már majdnem megközelíti az értékes kortárs irodalomét. A könyvtári tagok csaknem egynegyede túlnyomórészt bűnügyi regényt olvas.* A kizárólag ismeretterjesztő könyvet forgatók aránya

nyilván nagyobb a kölcsönzésben, hiszen vannak olyan könyvtárlátogatók, akik csak tanulmányaik folytatásához visznek olvasmányanyagot, ám a legkedvesebb könyvértékelésük ettől függetlenül lehet szépirodalmi mű is. Az 1978-as országos adatokkal összehasonlítva – amelyekben nemcsak könyvtári olvasók adatai szerepeltek – jól érzékelhető, hogy a könyvtártagok között még most is sokkal több a mai értékes irodalmat kedvelő, s kevesebb a túlnyomórészt krimi, illetve klasszikus és romantikus művet választó olvasó.

Az olvasói csoportokat tekintve feltűnő, hogy a könyvtárba járó szakmunkástanulónak csak 7 százaléka mondható fejlett (mai értékes + klasszikus irodalom) izlésűnek, s sokan egyáltalán nem olvasnak szépirodalmat. A középiskolások között nagyszámú a még kiforratlan (vegyes) izlésű és a csak krimi kölcsönző tanuló. Ebből arra kell következtetnünk, hogy az iskola nem tudta megszerettetni

közöttük is – a lektúrok kölcsönzési forgalma (főleg a műszaki értelmiség révén), s *megjelent a tiszta haszonelvű olvasás.*

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a *könyvtári olvasók egyharmadának irodalmi ízlése fejlett: mintegy kétharmaduk a mai művek iránt érdeklődik.* Majdnem 42 százalék közepesen fejlett ízlésű (bestseller és romantikus), míg az olvasók egynegyedének nincs kapcsolata a szépirodalmi értékekkel (lektúr, ismeretközlő irodalom). Az arányok az egész lakossághoz viszonyítva kedvezőbbek, az olvasás gyakorisága tehát sok esetben maga után vonja az ízlésszint emelkedését, de ezzel sem lehetünk elégedettek! Az egyes társadalmi csoportok és rétegek között az ízlésszintet tekintve – az iskolai végzettségtől függően – nagyok a különbségek, bár a mai értékes irodalomnak minden rétegben vannak rendszeres olvasói. A jó ízlés műveltségünk egyik alapvető értéke, ezért az ízlés fejlesztése egyéni és társadalmi érdek. És mivel az ízlés viszonylag korai életkorban alakul ki, s később pusztán értelmi meggyőzéssel már kevésbé formálható, az ifjúság ízlésének fejlesztésében nagy szerep juthatna az iskolának.

az értékes kortárs irodalmat, a diákok többre értékelik a bestsellert és a sci-fit. Igaz, kevés a kifejezetten nekik szóló értékes alkotás. A bestseller népszerűsége a főiskolások körében is megelőzi a mai értékes irodalomét, s ez azért nyugtalanító, mert az iskolai alapképzés a főiskolai végzettségű pedagógusok dolga. Az egyetemi hallgatók körében még a modern irodalmat kedvelők vannak többségben.

A munkásoknál a korábbi romantika–bestseller–realizmus ízlésképletet a bestseller–lektúr–romantika vonulat váltotta fel, bár szerény méretekben az értékes kortárs és a klasszikus szépirodalomnak is akadnak rendszeres olvasói. Az adminisztratív dolgozók is elsősorban a szórakozást keresik: a kedvenc művek alapján a bestseller–mai értékes irodalom képlet bontakozik ki a bestseller fölényével, de a kölcsönzésben a lektúr megelőzi az értékes kortárs irodalmat. Úgy tűnik, hogy *a humán értelmiség kulturális magatartása, amely régebben példaképpül szolgált ennek a rétegnek, sokat veszített presztízséből.* Sőt, az *értelmiség ízlése felszínesebbé vált egy kissé.* A mai értékes irodalom ugyan még tartja vezető helyét, de sok híve van a bestsellernek, s csökkent a magyar írók népszerűsége. Lassan növekszik –

Rendezvények a Petőfi Emlékkönyvtárban

A korszerű közművelődési könyvtár bizonyos körülmények között nemcsak egyénileg teremthet kapcsolatot olvasóival, hanem megfelelő háttérként a különféle olvasói csoportok közösségi művelődésére is alkalmas fórummá válhat. A közművelődési program összeállításakor az igénykielégítés és az igényteremtés összhangjára törekszünk, ehhez viszont elengedhetetlen az olvasói érdeklődés ismerete, amit két kérdéscsoporttal vizsgáltunk: *Az első: Milyen rendezvényen venne szívesen részt a könyvtárban?* Zárójelben azt tüntettük fel, hogy a megkérdezettek hány százaléka jelölte meg a kérdéses rendezvényfajta. Egy olvasó több válaszlehetőséget is aláhúzhatott: 1. író-olvasó találkozón (38 százalék), 2. előadóesten (37), 3. úti élménybeszámolón (36), 4. politikai fórumon (26), 5. ismeretterjesztő előadáson (24), 6. képzőművészeti kiállításon (19), 7. fényképkiallításon (18), 8. kézimunkabemutatóon (8 százalék) venne részt. A könyvtári rendezvények iránt tehát *mérsékelt érdeklődés mutatkozik,* és elsősorban a hagyományos irodalmi formák népszerűek.

A könyvtári rendezvények látogatóinak zöme a diákság és a nyugdíjasok soraiból kerül ki. Az egyetemisták és a főiskolások mindegyik rendezvénytípus iránt élénk érdeklődést tanúsítanak, a középiskolásokat azonban a képzőművészeti kiállítás és a politikai fórum alig vonzza. A szakmunkástanulókat a felsorolt kínálatból csak az úti élménybeszámoló és – kis mértékben – az ismeretterjesztő előadás érdekli, elenyésző az író-olvasó találkozókra szavazók száma. Mindez azért is figyelemre méltó, mert a könyvtárba a középiskolásoknak a kulturális értékekre fogékonyabb rétege iratkozik be. A nyugdíjasok általában vegyes érdeklődésűek, s elsősorban az ismert nevek mozgósítják őket. *A diákokon és a nyugdíjasokon kívül a könyvtári rendezvények legszorgalmasabb látogatói az alkalmazottak.* Ennek az az oka, hogy a közművelődési könyvtár leginkább az adminisztratív dolgozók (középbeosztású szakemberek) művelődési igényeinek felel meg. A munkások olvasásszeretete többnyire „otthonülő” kulturálódási formákkal társul (tv-nézés), s csak nagyon nagy név tudja őket kimozdítani, az értelmiség pedig sokszor rangon alulinak érzi a könyvtári esteken való részvételt („úgysem lesz elég magas színvonalú”). A rendezvények népszerűsége az alkalmazottak körében is az olvasásnál tapasztalt érdeklődésnek felel meg (irodalmi est, úti élménybeszámoló).

A szakmunkások a politikai fórumot, a betanított és a segédmunkások pedig az úti élménybeszámolót részesítik előnyben, de a szakmunkások közül többen vennének részt az író-olvasó találkozókön kívül ismeretterjesztő előadásokon és képzőművészeti kiállítási megnyitókön is. Ez összefügg azzal a ténnyel, hogy a közművelődési könyvtárat a szakmunkások elitje látogatja.

Az értelmiség nagy része az irodalmi és a politikai rendezvényekre szavazott, de erős az érdeklődése az ismeretterjesztő előadások és a képzőművészeti kiállítások iránt is. A magasabb iskolai végzettség mind a művelődési szokások minőségében, mind a művelődési eszközök igénybevételének gyakoriságában érezteti hatását, bár az értelmiség esetében ennek helyszíne nem mindig a közművelődési könyvtár.

A rendezvénytípusokra vonatkozó kérdésen kívül azt is megkérdeztük, *kivel találkoznának olvasóink szívesen valamilyen foglalkozás keretében a Petőfi Emlékkönyvtárban.* Íme a válaszok sorrendje: 1–2. Moldova György–Szabó Magda, 3. Szilvási Lajos, 4. Berkesi András, 5. Galgóczi Erzsébet, 6–7. Chrudinák Alajos-

–Ipper Pál, 8. Sütő András, 9. Fehér Klára, 10. Pálffy József.

A felsorolásban megtaláljuk még Czeizel Endre, Veress Pál, Jókai Anna, Eröss Pál és nagyon sok színész nevét. Tudósokat, irodalmárokat, képzőművészeket csak a felsőoktatási intézmények hallgatói és az értelmiségiek említettek, az ő egyöntetű szavazatainak köszönhető Galgóczi Erzsébet és Sütő András előkelő helyezése. *A lista végeredményben a könyvtárlásztással kapcsolatban megfigyelt érdeklődési kört tükrözi, s elég szűk területen mozog.* Neheztíti a szervezést, hogy a televízióból ismert politikusok mellett tömeges igény, egy-két kivételtől (Szabó Magda, Moldova György) eltekintve csak olyan bestseller szerzők (Berkesi, Szilvási) iránt mutatkozik, akiknek népszerűsítése nem célja a könyvtárnak. Különösen sajnálatos, hogy a könyvtári tagság gerincét alkotó középiskolások az említett bestseller szerzőkön kívül szinte csak színészeket neveztek meg.

Az utóbbi öt évben, 1979 és 1983 között a következő felnőttrendezvényekre került sor a Petőfi Emlékkönyvtárban (zárójelben a résztvevők száma): A Délibáb Együttes népzenei műsora (80); *N. Molnár Éva* Radnóti-estje (40); Plakátkiállítás a Tanácsköztársaságról; *Gulyás Pál*-emléket a költő özvegyének részvételével (32); *Kun János* előadójestje a mai magyar költészetéről (68); a Bocskai Általános Iskola batik-szakkörének kiállítása; Író-olvasó találkozó *Bényei Józseffel* (45); 19. és 20. századi magyar festők (reprodukció-kiállítás); Lakberendezés, lakáskultúra, *Tömöry Tamás* előadása (25); A reformkori Debrecen, kiállítás levéltári dokumentumokból; Dokumentumok Debrecen felszabadulásáról, kiállítás levéltári anyagokból; József Attila-emléket *Tilles Ágnes* előadóművész és *Görömbei András* irodalomtörténész közreműködésével (100); Fórum a könyvtárban. Vendégünk: *Pálffy József* (180); *Szilágyi Imre* ex librisei, kiállítás; *Menyhárt József* ex librisei, kiállítás; Tanácsadás és makramébemutató a helyi szakkör munkáiból; *Cseke Péter* Csehov előadójestje (60); Törzsolvasók találkozója a könyvtár öt éves fennállása alkalmából (90); „Lábunk nem lép tűzhely hamujába”, *N. Molnár Éva* Bartók-emlékműsora (80); Vendégünk Ipper Pál (200); Áruellátási fórum a környező boltok vezetőinek részvételével (52); Mindenki megéregszik, *Dr. Kovács Lajos* körzeti orvos előadása (62); *Szabó László* grafikus kiállítása; *József Attila* élete képekben, kiállítás; Író-olvasó találkozó *Jókai*

Annával (82); Konzervbemutató és tanácsadás a Debreceni Konzervgyár közreműködésével (80); *Bíró Lajos* festőművész kiállítása; A szívinfarktus megelőzése, *Dr. Kovács Lajos* körzeti orvos előadása (70); Régi híres portrék, kiállítás a Déri Múzeum anyagából; *Arany János* emlékkiállítás; *Madarászné Kathy Margit*, *Kántor Gyula* és *Török Anikó* képző-, illetve iparművészek kiállítása; *Kodály Zoltán* emlékkiállítás; Gyertyavásár; Vendégünk *Czeizel Endre* (180); Író-olvasó találkozó *Szabó Magdával* (140); *Bíró Eszter* és *Lukács Gábor* képzőművészek kiállítása; *Holb Margit* textilművész és *Fátyol Zoltán* festőművész kiállítása; Kiállítás a helyi kézimunkakör munkáiból.

A legnagyobb visszhangot a törzsolvasók találkozója váltotta ki, ez volt az egyik legsikeresebb rendezvény. A belépésre jogosultak 80 százaléka megjelent, különösen az idősebb „alapító tagokat” hatotta meg nagyon a szép kivitelű emléklap (egy fiatal olvasó tervezte), s többen írásban mondtak köszönetet a meghívásért. A statisztikák is azt bizonyítják, hogy

a törzsolvasók körében a legáltalánosabb a lemorzsolódás. A látogatók számát tekintve a terem befogadóképességét meghaladó érdeklődés kísérte *Ipper Pál*, *Czeizel Endre*, *Pálfy József* és *Szabó Magda* előadásait. A tv-ből ismert személyiségekre voltak a legtöbben kíváncsiak, e rendezvények népszerűségét elősegítette, hogy az ismert nevek nagy számú, a könyvtárat egyébként nem látogató nézőt is becsalogattak. *Szabó Magdát* sok szál köti Debrecenhez, az írók közül talán ezért is ő vonzotta a legtöbb érdeklődőt.

Az irodalmi estek tisztességes sikert értek el, de az igazsághoz tartozik, hogy ezeket a könyvtár a környező iskolákkal közösen szervezte. Csúpan az érdeklődésre számítva manapság nem lehet ilyen rendezvényeket (különösen helyi előadókkal) tartani, sokszor még a városi szervezőknek sem akad elfogadható számú közönségük, s ez a helyi írókra is vonatkozik.

Az ismeretterjesztő előadások esetében a résztvevők eltérő iskolázottsági foka miatt többnyire általános érdeklődésre számot tartó (áruellátási fórum, genetikai előadás, politikai fórum), illetve egy-egy korosztály érdeklődésére számító (*Dr. Kovács Lajos* sorozata nyugdíjasoknak) rendezvények megtartása a cél. Szakmai jellegű foglalkozásokat ajánlatos kis-közösségekben, illetve klubokban tartani. A kézimunkakör például az évek folyamán igazi közösséggé kovácsolódott: a tagok megbeszélnek olvasmányaikat, s rendszeresen látogatják a képzőművészeti kiállításokat. A képzőművészeti kiállítások egyébként is a legalkalmasabbak a folyamatos izlésnevelésre, hiszen a könyvtárat látogatók akarva-akaratlanul találkoznak a kiállított tárgyakkal. A kiállítási terv összeállításakor ezért kettős cél vezeti a könyvtár dolgozóit: egyrészt olvasóik vizuális kultúráját szeretnék fejleszteni, a műfaji változatosságot is szem előtt tartva (festmény, grafika, karikatúra, fotó, kézimunka stb.); másrészt megpróbálnak bemutatkozási fórumot teremteni a városban élő és alkotó fiatal képzőművészeknek. Ez utóbbi rendezvények „üttörő” jellegűknél fogva nemegyszer az egész városban mozgósítják az érdeklődőket. Az évfordulókra készített könyvkiállítások valós igényeket elégítenek ki, s az ily módon felkeltett érdeklődés igen gyakran meghatározott könyvek kiválasztásában is megnyilvánul. Amennyire lehetséges, a könyvtárosok igyekeznek az olvasót ért egyéb kulturális hatásokat is hasznosítani (böngészde tv- és rádióműsorokhoz stb.). Néha a közvetett nevelés eszközeivel is élnek.

1982-ben, az „idősek évében” például gyermekrajzpályázatot hirdettek *Nagyszüleim és én* címmel, hogy a fiatalabb nemzedékben tudatossátságot az öregekről való gondoskodás fontosságát. Ez a kiállítás szülőket, nagyszülőket, családtagokat hozta be a könyvtárba, s a kiállított művek színvonalát tekintve nagy elismerést aratott a rajztanárok, de a kívülállók körében is. A kiállítások népszerűségéről a vendégkönyv is tanúskodik. A legtöbb bejegyzés (mintegy 300) a könyvtár szervezésében működő kézimunka-kör kiállításán történt. Érdekes, hogy ez a rendezvény főként a könyvtárba be nem iratkozottakat vonzotta (az olvasóknak 8 százalékát érdekelte ez a kiállítás típus). *A rendezvények tervezésekor tehát a könyvtár körzetének egész lakosságával számolni kell*, hiszen a „kívülállók” aktivitása olykor meghaladhatja a tagokét. A kézimunka-kiállításra vonatkozó bejegyzések között a teljes megelégedettséget és elragadtatottságot kifejezők is megtalálhatók: „Igazság szerint az Iparművészeti Múzeumba illene ez a kiállítás”. Néhány nézőt a látottak cselekvésre is ösztönöztek: „Szeretnék belépni a kézimunkázók körébe”, „Kedvet kaptunk ehhez a szép munkához a gyönyörű darabok láttán”.

A bejegyzők nagy része tisztában van a kiállítások izlésformáló hatásával is: „Még több hasonló rendezvény fejlesztene az esztétikai érzéket”, „A szabad idő hasznos és szépérzékét fejlesztő kihasználásának példája ez a bemutatott”. A képzőművészeti alkotások visszhangja szerényebb: húsz-harminc bejegyzés, de érdekes módon az érdeklődők és a szakemberek véleménye sok esetben megegyezik. Az egyik festőművész képeit például így értékelte egy látogató, illetve egy másik festőművész: „A téma nem elég változatos, de a színek szépek”, „Így együtt egy kicsit monoton, keveset játszik a fényvel, ami a vízen érdekes lehetne. A barnás tónusú képek tetszettek inkább”. Persze nincs mindig ilyen összhang a vélemények között. Úgy tapasztaltuk, hogy az ifjúság és a középiskolát végzettek általában fogékonyabbak a mai művészet iránt. Az idősebbek többször berzenkednek a modern alkotásoktól, egyikük ezeket a sorokat jegyezte be: „Én olyan konzervatív vagyok, hogy maradok a *Hét műtárgya* tv-műsor igen csodálatos, esztétikailag gyönyörű élményt nyújtó képei, illetve festményei mellett”. Habár jóval ritkábban, de találkoznunk ilyen véleménnyel az ifjúság körében is: „A képek egyáltalán nem szépek. Szerintünk nem lehet kivenni a mondanivalót, az

alakok alig felismerhetők. Művészi értékei nincsenek. Lehet, hogy ezek a modern festészet remekei, de szerintünk csak firkák.” Az is előfordul, hogy épp a legnagyobb fantáziával rendelkező kisiskolások utasítják el a nem természetelvű képzőművészeti alkotásokat. Igaza van *Andrássy Máriának és Vitányi Ivánnak*, amikor azt írják: „a gyermek ítélete ingatag – miközben maga esetleg gyönyörű rajzokat készít, legnagyobb tetszéssel képes fogadni a giccset. Ha nem éri olyan hatás, amely tudatossá tesz egy magasabb értékorientációt, ebből az ellentmondásból óhatatlanul a giccset kerül ki győztesen” (*Andrássy Mária–Vitányi Iván: Ifjúság és kultúra. 1979. 47. l.*). Nagyon sok múlik tehát a rajztanáron, de valamit talán a könyvtár is tehet a mai művészet alkotásainak rendszeres bemutatásával. A rendezvények végeredményben beváltották a hozzájuk fűzött reményeket, eredményesen szolgálták az irodalom és a könyvtár népszerűsítését, segítettek az esztétikai izlés formálásában. Az előadók általában jól felkészültek, s színvonalas teljesítményükkel hozzájárultak ahhoz, hogy a hallgatóban felbredjen a további tájékozódás és olvasás vágya.

Nehézségek

1984-ben már gondok voltak a választékkal és a minőséggel, ejtsünk tehát szót a rendezvények szervezésének néhány általános nehézségéről is. Az első mindjárt az, hogy nincs központi nyilvántartás arról, ki milyen engedélyezett műsorral járhatja az országot. A szervező könyvtáros saját szemfülességére, illetve élelmes menedzserek tájékoztatóira van utalva e téren, s így sokszor az igazán jó összeállítások nem jutnak el a közönséghez. A reklám persze még nem jelent értéket, *kritika viszont csak elvértve jelenik meg az ilyen jellegű műsorookról*. Az illetékes szervek ajánló jegyzékek összeállításával, s bizonyos esetekben anyagi támogatással segíthetnék az iskolák és a könyvtárak munkáját, de a neves előadókat is ösztönözhetnék a tananyaghoz kapcsolódó, tartalmas műsorok készítésére és előadására. Különösen a kis településen élők és az irodalommal kapcsolatban alig álló diákok (szakmunkástanulók) körében van nagy jelentőségük a rendhagyó irodalomórának, hiszen a vers vagy a próza az érzelmi hatás révén a tananyag kategóriájából átkerülhet a műalkotásába. A jó foglalkozás nyújtotta élmény kedvet csinálhat az olvasás-

hoz. 1984-ben például a közeli általános iskola kétszáz tanulója hallgatta lélegzetviszafojtva Nagy Attila Toldi-előadóját. Egészen bizonyos, hogy ezeknek a gyerekeknek ezentúl a Toldi több lesz kötelező olvasmányál. Az utóbbi időben mind több alkalmi rendezőszerv foglalkozik műsoros estek közvetítésével. *A többnyire fővárosi gazdasági munkaközösségek tevékenységét viszont nem a kulturális értékek terjesztésének igénye, hanem az üzlet, a nyereség irányítja.* A szenzációt ígérő, nagy nevetek felvonultató, sportcsarnokba való műsorokkal szemben újabbban a művelődési központok is tehetetlenek. Nem beszélve arról, hogy ezek a rendezvények a szolidabb, de kulturális szempontból értékeőbb kezdeményezések esélyeit rontják. Talán *nem ártana jobban ellenőrizni e munkaközösségek „kulturaközvetítő” tevékenységét.* Sajnos, a „művészek” anyagiassága, illetve a műsorok szedett-vedett hahni

jellege egyre gyakoribb, országosan ismert személyiségek esetében is. Neves előadók felkészületlenül, a közönséget látatlanban is lebecsülve lépnek föl, vagy egy nap négy-öt szereplést vállalnak, s elcsigázva, kimerülten lépnek a pódiumra. 1984-ben a könyvtár közönségét is érte egy-két ilyen meglepetés, s előfordult, hogy az olvasás népszerűsítésére hivatott gyermekirodalmi alkotó csak pénzszerzési lehetőségnek tekintette a találkozót. A minőség többnyire, sajnos, lassan megfigzethetetlen lesz.

E gondok ellenére azonban a könyvtár nemcsak olvasnivalóval láthatja el a környékén lakókat a lehető legjobb körülmények között, hanem egyéb kulturális igényeiket is kielégítheti, s jelen lehet mint közösséget szervező és formáló erő.

**Molnár Orsolya
Sz. Szabó László**

Visszhang

Fények is láthatók Komárom megye iskolai könyvtárügyében!

Kérdőjelek az iskolai könyvtárügyben címmel közölte a *Könyvtáros* (1985/4. sz.) *Kadosa Árpád* szakközépiskolai könyvtáros írását, amelyben a szerző szavá teszi, hogy minden – korábban megjelent – írása közérdeklődésre számottartó problémákat tartalmazott, mégis visszhang nélkül maradt. „Úgy tűnik, idehaza majd mindenki ír – még én is –, de nem olvas. Az illetékesek legkevesbé” – így a szerző, aki elpanaszolja, hogy az iskolai könyvtárakról egymásnak ellentmondó utasítások, rendeletek sokasága szól, ezek azonban nem elég gyakorlatiasak, nem nyújtanak világos, egyértelmű eligazítást. Külön szóváteszi a csak az iskolai könyvtárak részére készült rendeletek, utasítások hiányát.

Az iskolai könyvtárak működésével kapcsolatban az elmúlt évtizedekben sok volt a gond, a megoldatlan kérdés, ezek többsége – sajnos – napjainkig megmaradt. Több évtizedes lemaradásokat máról holnapra nem lehet behozni, ezek csak az iskolák megújodási folyamatának

eredményeként küszöbölhetők ki. Pontosabban: az iskola, a nevelő-oktató munka megújulása sem mehet végbe jól szervezett, fejlett iskolai könyvtár (információs központ), kiterjedt könyv-, információ- és könyvtárhasználat, az egész iskolai életet jellemző szellemi műhelymunka nélkül. Ehhez azonban az kell, hogy az iskolai könyvtárak fejlesztése ne csupán szemléleti kérdés legyen, hanem az iskola munkájának *tartalmát befolyásoló feladattá* válják.

A gondokkal, megoldatlan kérdésekkel nem szándékozom foglalkozni (Lásd erről *Balázs Mihály*: *Néma oktatók. Gondolatok az iskolai könyvtárról* című írását a *Köznevelés* 1985. évi 17. számában), inkább a cikkíró által szóvá tett általánosabb, illetve helyi érvényű észrevételekre próbálok választ adni.

Az iskolai könyvtári hálózat nem önálló intézményrendszer. Az iskola és az iskolarendszer szerves része, működésére az iskolai jogszabályok érvényesek, de mint gyűjteményre

a könyvtárakra hozott jogszabályok is vonatkoznak rá. Ezért az iskolai könyvtárosnak a múltban is és a jövőben is ismernie kell az említett két terület – egyébként távolról sem sok – jogszabályának (irányelvének, útmutatójának) az iskolai könyvtárakra vonatkozó részeit.

Kétségtelen azonban, hogy az iskolai könyvtáraknak, említett sajátos helyzetük miatt is, szükségük van az iskolatípusonkénti egységes követelményekre, fejlesztési irányelvekre és -számokra. Ezek elkészültek, a művelődési tárca illetékes vezetői is elfogadták. A hivatalos közzététel – a más tárcaikkal is szükséges egyeztetések miatt – eddig még nem történt meg, a szöveg azonban mint tervtanulmány megjelent a *Könyv és Nevelés* 1984. évi 3. számában, tehát minden bizonnyal Kadosa Árpád is megismerte már. Bízunk benne, hogy a tervtanulmány megjelenése óta az iskolai könyvtárügy érdekeltjei iránymutatóként felhasználják fejlesztési terveik készítésekor (így történik a Művelődési Minisztérium illetékes főosztályain), az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum módszertani munkatársai pedig a megyéket járva mindenütt szorgalmazzák a fejlesztési tervekben való figyelembe vételüket. Bizakodva várjuk, hogy – útmutató formájában – minisztériumi állásfoglalásként is mihamarabb megjelenjen a tervtanulmány.

A szerző által emlegetett néhány év előtti városi tanácsi felmérés, amelynek összesítését az iskoláknak megküldték, feltehetőleg általános felügyeleti vizsgálati eredmény volt, de a városi tanács a lehető legilletékesebbeknek, az iskolák egyszemélyi felelős vezetőinek, az igazgatóknak küldte el a dokumentumot, változtatást és fejlesztési döntést tehát az igazgatóktól kellett volna várni és számonkérni (többek között a városi tanácsoknak is). A szóbanforgó iskolának minden bizonnyal van igazgatója, aki tapasztalatcserére küldheti könyvtárosát, és van egy három évtizedes szakmai tapasztalattal rendelkező könyvtárosa, akivel az igazgató bizvást megállapodhat a tennivalókban, és nem kell mindezt egy államigazgatási szervtől várnia!

De tekintsük át röviden az 1982-től kezdve végbement Komárom megyei iskolai könyvtárügyi változásokat! A Művelődési Minisztérium hozzájárulásával 1982 januárjában a Komárom Megyei Tanács művelődésügyi osztálya a József Attila Megyei Könyvtárat jelölte ki az iskolai könyvtárak megyei hálózati központjának. A megyei könyvtár (a Pedagógus

Továbbképző Intézet által 1977-ben készített részletes felmérés színvonalas összesítésének felhasználásával) elkészítette az iskolai könyvtárak fejlesztésének és hálózatba szervezésének tervét, amelyet a városi és a járási osztályvezetők a megyei tanács által összehívott értekezleten vitattak meg, és az elhangzott módosító javaslatokat is figyelembe véve elfogadták. Ezt követően a városi és a járási szakosztályok osztály-, majd intézményigazgatói értekezleten ismertették a tervet a tennivalókkal együtt. A dokumentumot a középfokú tanintézetek írásban is megkapták, a megyei könyvtár munkatársai pedig személyesen is felkeresték az iskolákat. (Ez az a bizonyos 1982. május 21-i keltezésű megyei „leirat”, melyet Kadosa Árpád említ. A szerző minderről sokkal bővebben is olvashatott volna a *Könyv és Nevelés* 1982. évi 2. számában Kovács Emilnek *Az iskolai könyvtárhálózat kiépítésének folyamata Komárom megyében* címmel megjelent írásában).

A Komárom Megyei Tanács az iskolai könyvtárak módszertani gondozására 9 állás-helyet szervezett: ezek közül a megyei könyvtár és két járási székhely kettőt-kettőt, három város pedig egyet-egyet kapott. A nehéz gazdasági helyzet ellenére a megyei tanács évente külön központi keretből is folyamatosan támogatja az iskolai könyvtárak könyvbeszerzését (például 1981-ben 200 ezer forinttal és 1982-ben is körülbelül ugyanennyivel).

Megindult az iskolai könyvtárosok alap- és

továbbképzése. (1984-ben például 14 iskolai könyvtáros tett sikeres alapfokú vizsgát.) Kijelölték az általános iskolai báziskönyvtárakat, s állománygyarapításukhoz 10–10 ezer forint támogatást adtak, továbbá rendszeres szakmai tanácsadással is segítették munkájukat. A középiskolai báziskönyvtárak számára is juttattak külön anyagi támogatást. A járások megszűnésével módosított közigazgatási körzethatárok a szakmai segítő tevékenységben gondokat okoztak, ezekkel – áthidaló megoldások alkalmazásával – sikeresen birkóztak meg. És most idézünk a József Attila Megyei Könyvtár 1984. évi beszámolójából:

„Amiben nem sikerült teljes áttörést elérnünk, az a speciális könyvtári szemléletformáló programok beiktatása volt a vezetői, illetve a szaktárgyi pedagógus továbbképzésbe. Tematikai ajánlásainkat kidolgoztuk (a szakfelügyelővel egyeztetve), és a Pedagógiai Intézetnek átadtuk. A tanévindító igazgatói értekezleten fő napirendi pontként szerepelt az iskolai könyvtárügy, de az egyes továbbképzési formákba témánk még nem került be. Kezdeményezésünkre viszont valamennyi körzetközpont hasonló igazgatói értekezletén szaktájékoztatóinknak [Komárom megyében így nevezik az iskolai könyvtárak módszertani gondozóit. – V. S.] módjuk volt a tanév ez irányú legfontosabb feladatainak ismertetésére.”

S folytathatnánk még a sort a Komárom megyei eredményekkel és a gondokkal is... Kétségtelen, hogy a Komárom Megyei Tanács és a hálózati központnak kijelölt József Attila Megyei Könyvtár az elmúlt két évben és napjainkban is példásan mindent megtesz azért, hogy a megye iskolai könyvtárai fejlődjenek, Kadosa Árpád írásában tehát nem méltányos a sommás elmarasztalás. Nem lehet minden iskolai könyvtáros mellé odarendelni egy módszertanost, aki mindig rendelkezésére áll, s megmagyarázza a legapróbb részletkérdéseket is. Az iskolai könyvtáros viszont felkeresheti a hálózati központot, vagy felhívhatja telefonon, ha valamit nem ért; kérhet továbbá helyszíni segítséget, s javaslatot adhat a munkaközösségi foglalkozások témáira vonatkozólag is stb. Az iskolák és a közművelődési könyvtárak együttműködésében pedig lehetséges például gyűjtőköri és könyvbeszerzési munkamegosztás, rendhagyó tanórák szervezése, a közművelődési könyvtárban a folyóirat-állomány felhasználásával világnézeti, történelem-, magyar-

stb. óra tartása, nyári olvasótábor közös szervezése, honismereti vagy más kör, klub, szakör működtetése és így tovább. Számos lehetőség adódhat tehát bármelyik iskola számára, hogy fejleszthesse együttműködését a helyi közművelődési könyvtárral.

Az iskolában bevezetett ötnapos munkahét-ről, a szabad idő ilyen-olyan eltöltéséről, a szabad időben történő olvasásról stb. köteteket lehetne írni. Annyi azonban bizonyos, hogy az ötnapos tanítási hét oly összetett társadalompolitikai ügy, hogy nem lehet döntő: a hétvégeken többet vagy kevesebbet olvasnak-e és kölcsönöznek-e a tanulók. De abban, hogy a tanulók mennyire töltik el hasznosan, értelmesen szabad idejüket most és majd felnőtt korukban is, van némi szerepe – bár nyilvánvalóan nem egyedül és nem kizárólagosan – az iskolai nevelésnek (sőt még a könyvtárosnak is).

Fontos kérdés az iskolákban elterjedt számítógépek könyvtári célokra történő felhasználása. Ehhez nem értünk, ezért magunk is csak érdeklődhettünk a dologról. Amit megtudtunk, közreadjuk.

Az iskolai számítógépek kis kapacitásúak, a könyvtári állomány több szempontú nyilvántartására nem alkalmasak. Erre az úgynevezett professzionális számítógépek használhatók. Kisebb állományegységek, bibliográfiák (törlések) nyilvántartása azonban az iskolai számítógépekkel is lehetséges. Ehhez azonban megfelelő könyvtári programok kidolgozása és hozzáértő programozó is szükséges. A dolog lényege persze az, hogy meg kell tanulnunk a számítógép használatát, programozását, hogy élhessünk lehetőségeivel.

Írásunknak nem célja, hogy Kadosa Árpád észrevételeit mindenáron megcáfoljuk, megjegyzéseit visszautasítsuk, csupán nem akarjuk, hogy írása most is válasz nélkül maradjon. Ám azt is kötelességünknek tartottuk, hogy a *Könyvtáros* olvasói megismerkedjenek a Komárom Megyei Tanács iskolai könyvtárakat gondozó, tiszteletre méltó erőfeszítéseinek néhány – már eddig is látható – eredményével, mert az éremnek még ugyanaz az oldala is más mutat, ha más szemszögből nézzük.

Kadosa Árpádnak elismeréssel tartozunk három és fél évtizedes iskolai könyvtárosi munkájáért, szakmazeretetéért és aktivitásáért. Aki nyugdíjasként, 71 évesen is olyan hivatástudattal végzi ezt a munkát, mint ő, példát mutat mindannyiunk számára.

Dr. Varga Sándor

A magyar zenei bibliográfia kialakulása

Történeti vázlat

A magyar szakbibliográfiai termésben meglehetősen szerény hely jut a zenei bibliográfiáknak. Ez érthető is, mivel a legutóbbi időkig megoldatlan volt a kurrens zenei szakirodalom számbavétele; egyedül a zeneművek és a zenei hanglemezek regisztrálása történt meg a kellő, megnyugtató formában.

E lemaradásnak több oka van. Az egyik ok a zene sajátosságából adódik. A zenei bibliográfiának különféle dokumentumtípusokban testet öltő műveket kell feltárnia. A zenei szakirodalom regisztrálása hagyományos bibliográfiai tevékenység, formai szempontból semmi eltérés sincs közte és az egyéb szakbibliográfikák között. A zeneművek azonban formailag igencsak különböznek a könyvektől, a folyóiratokban megjelenő tanulmányoktól, és ezekre a különbségekre a bibliográfiai leírás során is tekintettel kell lenni. Még inkább így van ez a zenei dokumentumok legfiatalabb fajtái, a hangzó anyagok esetében.

A lemaradás másik oka szervezeti, intézményi jellegű. A zenetudomány viszonylag fiatal tudományág – csak a múlt században dolgozták ki kutatási módszertanát, tudományelméletét –, ennek következtében a zenei szakirodalmi termés jó ideig csekély volt, különösebb bibliográfiai segédesszközök nélkül is számon lehetett tartani. És végül hiányoztak azok az intézmények: a kutatóhelyek és főleg a zenei könyvtárak, amelyek igényt tartottak volna a zenei tájékoztatás ezen eszközeire, illetve előállíthatták volna őket.

Bár kevés magyar zenei bibliográfia segíti a zenei könyvtárosok munkáját, az elmúlt időszakokban többen is megkísérelték valamilyen formában zenei múltunk emlékeinek össze-

gyűjtését és könyvészeti feltárását. E cikkben a magyar zenei bibliográfia kialakulását kívánjuk áttekinteni.

A kezdetek

Sajátságos firtora a sorsnak, hogy a legelső magyar bibliográfia zenei vonatkozású. 1602-ben jelentette meg Debrecenben Újfalvi Imre *Keresztyéni énekek* című gyűjteményét (Régi Magyarországi Nyomtatványok 886). Újfalvi a kötet előszavában megemlékezett *Catalogus scriptorum Ungaricorum...* címet viselő kéziratot bibliográfiájáról, amelyben 16. századi magyar művek adatait gyűjtötte össze. A kézirat elveszett, csupán töredékét ismerjük. Újfalvi ugyanis a kötet előszavában közreadta bibliográfiájának kivonatát: az általa ismert énekeskönyvek jegyzékét. A jegyzékben tíz mű adatát találjuk, időrendben felsorolva. E jegyzékről egyébként régóta tudott az irodalom- és zenetörténet: például *Huszár Gál* 1560-as *Énekeskönyvét* is csak Újfalvi közléséből ismerték a kutatók 1975-ig, amikor *Borsa Gedeon* Nyugat-Németországban megtalálta a régóta keresett mű egy példányát.

Ez a rövid jegyzék tekinthető a magyar zenei bibliográfia – és általában a magyar bibliográfia – ősenek. Egyébként a 18. század magyar bibliográfusai – *Czvittinger Dávid*, *Bod Péter* – összeállításukba szintén felvették az általuk ismert kevés zenei kiadványt. Kevés nyomtatásban megjelent műről – zeneműről vagy elméleti könyvről – számolhattak csak be, mivel Magyarországon alig-alig készült hangjegyes kiadvány ezekben az években. Csak néhány

magyar zeneszerző, *Bakfark Bálint*, *Rauch András*, *Esterházy Pál* vagy az elméleti munkákat író *Bulyovszky Mihály* műve jelent meg nyomtatásban, és ezek is külföldön láttak napvilágot. Ami a 16–17. században Magyarországon megjelent, az énekeskönyv volt, és ezek többségét is hangjegyek nélkül adták ki.

Csak a 18. század végén kezdődött Magyarországon a modern értelemben vett zeneműkiadás és -kereskedelem, ám még akkor sem vált teljesen külön a könyvkereskedelemtől. Mindenesetre a könyvkereskedők ebben az időben már árusítottak zeneműveket is, sőt Pesten a Weingand és Köpf cég már magyar zeneszerzők műveit is kiadta. Egyébként e cég jelentette meg tudomásunk szerint az első zenei kereskedelmi jegyzéket, amely, sajnos, nem maradt ránk. 1774-ben kiadott jegyzékében ugyanis utal arra, hogy egy külön zenei jegyzéket már korábban megjelentetett.

A századvég többi kiadója által közreadott jegyzékekben is találhatunk zenei vonatkozású leírásokat, a kereskedők tehát igyekeztek a közönség figyelmét felhívni a náluk kapható zeneművekre. Ezek a zeneművek egyébként részben külföldi – főleg bécsi – kották voltak, a magyar kereskedők ugyanis szoros kapcsolatban álltak a bécsi cégekkel, és gyorsan megszerezték a legújabb kiadványokat. A korai kereskedelmi jegyzékek közül egyet érdeme-
sebb közelebből szemügyre venni.

A hányatott sorsú *Grimm Vince* – a szabadságharc alatt a pénzjegynyomda egyik vezetője volt, Világos után Szemerével együtt elrejtője a magyar koronának, majd hosszú évekig emigráns – 1831-ben nyitotta meg zeneműkereskedését Pesten. Jó üzleti érzékkel felismerte, hogy a magyar közönség a zeneműveket nemcsak vásárolni, hanem kölcsönözni is szeretné, ezért 1832-ben bővítette üzletét, s bejelentette, hogy előnyös feltételekkel megnyitja zenei kölcsönzőjét, ahol naponta lehet cserélni a friss zenei kiadványokat. A kölcsönzési díjakat a terjedelem alapján állapította meg: 10 ívig 36 krajcár ellenében, 20 ívig pedig 1 forintért lehetett kölcsönözni. Nagyobb, értékesebb művek esetében a kotta árát biztosítékként le kellett tenni. Grimm megjelentette a kölcsönző katalógusát is: ebben 4651 tételben ismertette a boltjában kapható, illetve a kölcsönözhető műveket. A pesti zeneszerzők – *Hubovszky*, *Spech*, *Tost*, *Fáy*, *Mohaupt*, *Podmaniczky* – mellett a népszerű külföldiek műveit is raktáron tartotta. Nagy kár, hogy ez az értékes forrás a második világhábo-

rú után eltűnt, ma csupán *Isoz Kálmán* tanulmányából (Zeneműkereskedelem és kiadás a régi Pest-Budán. = Magyar Zenei Szemle, 1941) ismerjük.

A 19. század első felében tehát már léteztek a zeneműkiadók által kibocsátott kereskedelmi célú zenei jegyzékek. A kereskedelmi bibliográfia mellett azonban ebben az időben megszületett a kor tudományos követelményeinek megfelelő magyar zenei bibliográfia is.

Mátray Gábor, a reformkor magyar közéletének egyik rokonszenves alakja, aki 1846-tól a Széchényi Könyvtár öre volt, 1828 és 1832 között a *Tudományos Gyűjtemény* hasábjain folytatásokban megjelentette *A muzsikának közönséges története* című nagy, több mint 200 oldalas tanulmányát. (1984-ben a *Magyar Hirmondó* sorozat egyik köteteként újra megjelent.)

Mátray tanulmányában az egyetemes és a magyar zene történetének megírására vállalkozott. Bennünket ezúttal elsősorban a magyar zene történetével foglalkozó rész érdekel. Mátray munkája úttörő volt. Korábban alig-alig jelent meg néhány írás a magyar zene múltjáról, ezért – megfelelő előtanulmányok, kiforrott koncepció hiányában – nem tehetett mást, mint hogy összegyűjtötte az innen-onnan felkutatott adatokat. Történeti feldolgozása ma már „csak” tudománytörténeti jelentőségű; napjainkban is fontos forrás azonban tanulmányának több függeléke, kiegészítése, így a *Hazai írók a muzsika ügyében* és a *Honunkban és a rokon tartományokban élt vagy született írók a muzsika ügyében* című felsorolása a magyar zenei szakirodalom addig megjelent műveiről. A mai álláspont szerint a néhány tucat címből álló bibliográfia nincs messze a teljességtől. Mátray magyarságuk vagy magyarországi származásuk alapján vette fel bibliográfiájába az írókat, függetlenül attól, hogy munkájuk a magyar vagy az egyetemes zenével foglalkozik-e.

A tanulmány következő részében Mátray a zeneművek bibliográfiáját állította össze. Mintegy 260 tételben csaknem ezer zeneművet ismertetett. Összeállítás – mai szóhasználatlaltal – egyszerre volt retrospektív és kurrens, vagyis a régebben megjelent zeneművek mellett az újdonságok adatait is közölte. A „Kótában eddig megjelent magyar muzsikai daraboknak szerzői vagy kiadói” elnevezésű részben négy csoportba sorolva közölte a zeneművek adatait. Az 1. csoport: *Magyar énekek* – lényegében a műdalok tartoztak ide –, 2: *Nemzeti nóták* – a hangszeres és a tánczenei darabok –, 3: *Kü-*

lőmbféle magyar tárgyú muzsika darabok – a pedagógiai darabok mellett külföldi szerzők magyaros stílusú darabjainak csoportja –, 4: *Magyaroktól szerzett külőmbfélék* – magyar szerzők által komponált, de nem „magyaros” zeneművek. Mátray – mint látható – felismerte a hungarikagyűjtés fontosságát: a 3. csoport hungarika-zeneműbibliográfiának tekinthető. A három folytatásban megjelent bibliográfia a csoportokon belül betűrendben tartalmazza a leírásokat.

Mátray Gábor tekinthető a zenei biográfia hazai megeremtőjének is: A tanulmányban három részben századonkénti csoportosításban adta közre a *Magyar s erdélyi hangművészek*, a *Magyar s erdélyi hangások* és a *Hangások* életrajzát. Több mint 200 zenészre vonatkozó adattára sok esetben még ma is forrásértékű.

Mátray a zeneművek gyűjtésére szintén gondolt, ezért művében felhívással fordult a nagyközönséghez, hogy támogassák a Múzeumi Könyvtár, a Széchényi Könyvtár gyűjtő munkáját: „...örök hálával tartoznék a Haza azoknak, kik a régi vagy mostani Magyaroktól írott, vagy nyomtatásban kiadott muzsikai munkákat, ha mindjárt eggyenként is beadnák a Magyar Muzeumba, melly mindedig azok nélkül annyira szűkölködik, hogy három darabnál többet 1826-ban ott létekmor nem mutathatott.” Bibliográfiai összeállításával épp a gyűjtést és a rendszerezést kívánta szolgálni.

A 19. század második felétől a 20. század elejéig

A 19. század első felében a magyar zenei bibliográfia helyzete nem mutatott lényeges lemaradást Európa országaihoz képest. Mátray Gábor megeremtette a kor színvonalán álló magyar zenei bibliográfiát, nagyjából azzal egyidőben, hogy Franciaországban a zeneműveket a nemzeti bibliográfiában számba vették (1811), illetve Németországban 1817-ben megindult a mai napig folyamatos, mintaszerű kurrens zenei bibliográfia. A lemaradás azért következett be, hogy a 19. században – éppen akkor, amikor a magyar zene és a zeneműkiadás első nagy fellendülése volt – nem sikerült megeremteni a kurrens bibliográfiát. Természetesen ez az egész magyar bibliográfiai rendszerre is vonatkozik; a zenei bibliográfia ennek képezte volna részét. A század végére egyéni erőfeszítésekből megszülettek a könyvek nagy

retrospektív bibliográfiai ciklusai – a zeneművek esetében ez nem történt meg.

Kísérletek természetesen előfordultak. A 19. század közepén indult kurrens könyvészeti vállalkozások egy része a zeneművek adatait is felvette, ám ezek a próbálkozások csak rövid életűek voltak. Ilyen kísérlet például 1855-től a *Magyar Mihály* által szerkesztett *Magyar Könyvészet*. A kurrens füzetekben a *Művészetek* csoporton belül közölte az újonnan megjelenő zeneművek és zenei szakkönyvek leírásait, sőt a második évfolyamtól kezdve a zeneműveket külön csoportban szerepeltette. A zeneművek leírása mai szemmel nézve is meglepően alapos. A szerző és a cím közlésén kívül megadta a zenemű opusz-számát, a zenekari letétet, a kiadói lemezszámot (azonosítószám), a kiadási adatokat, valamint a terjedelmet és az árat. Az ígéretes vállalkozást Magyar Mihály korai halála szakította félbe.

1869–1871 között *Abafi Lajos* indította meg – ugyancsak *Magyar Könyvészet* címmel – kiadványát, amelyben az új zeneművek leírásait is közölte; ugyanúgy, mint az *Irodalmi Értesítő*, melyet a fiatal *Márki Sándor* szerkesztett 1874–1875-ben.

Ezek a próbálkozások csak rövid ideig éltek, és gyakorlati hasznuk alig volt – leszámítva természetesen a történeti kutatás számára kínált lehetőséget. Ma is használható azonban a *Magyar Könyvkereskedők Egyesülete Évkönyveiben* megjelent zenemű-bibliográfia.

Mint ismeretes, ez az évkönyv-sorozat 1890-ben indult. Legfontosabb feladata az éves könyvészet közreadása volt, mégpedig kereskedelmi szempontból. 1893-tól, tehát a 4. kötettől bővült a könyvészet tartalma, immár számba vette – *Vevér Oszkár* összeállításában – a zeneműveket is. A zeneművek bibliográfiája két részből állt: betűrendes és szakrészről. A betűrendes részben volt a teljes, részletes címléírás; a szakrendi rész rövidített leírásokkal megismételte az egyes tételeket. A szakrend felépítése a következő: I. Zenekarra: a) vonós b) népzeneikarra. II. Vonós- és verőhangszerekre: hegedű, zongora, két hegedű, hegedűiskolák, cimbalom. III. Zongorára írt művek. IV. Orgonára írt művek. V. Vokál-művek. 1896-tól a rovat szerkesztését *Magyar Gábor* vette át, majd 1902-ben bekövetkezett halála után *Altstädter Győző*. Ebben az évben némileg változott a szakrend: I. Zongora- és táncdarabok. II. Vonós- és verőhangszerek. III. Kamarazene. IV. Vokál-zene. V. Zenekari művek. Ez volt az utolsó év, amikor a zenemű-

vek bibliográfiája megjelent. A zenei szakirodalom egyébként az évkönyv egész fennállása alatt szerepelt a kötetben; igaz, eléggé eldugva, a VII. főosztályban, amely a *Tanügy. Tornászat. Gyorsírászat. Ének. Zene* címet viselte.

Az 1910-ben megjelent évkönyvben kísérlet történt a bibliográfia feltámasztására. A kimaradt esztendő – pontosabban az 1903 és 1907 közötti évek – anyagát közreadták, ezúttal azonban nem szakrendben, hanem a zeneműkiadók szerinti csoportosításban. Egyúttal felszólították a zeneműkiadókat, hogy a jövőben rendszeresen küldjék meg az egyesületnek új zeneműveiket, hogy az éves bibliográfia a következő esztendőben ismét megjelenhessen. Erre azonban nem került sor, ami azért nagy kár, mert az éves könyvészet tartós fennmaradása esetén – ahogyan a könyvek esetében is történt – alapja lehetett volna egy nagyobb ciklust átfogó bibliográfiának.

A retrospektív zenemű-bibliográfia összeállítását Magyar Gábor kísérte meg. A *Zenevilág* című lap 1902. évfolyamában jelent meg *A Magyar Korona országaiiban 1840–1901-ig megjelent zeneművek jegyzéke* című bibliográfiájából 12 lap. A betűrendes bibliográfia utolsó címszava *Amadée K.* Nem volt tökéletes összeállítás, évszámot például nem közölt, és elmaradt a kiadói lemezszám megadása – mégis fontos kezdeményezés volt. Mivel Magyar Gábor 1902-ben meghalt, a bibliográfia sorsa is megpecsételődött. Azt sem lehet már megállapítani, hogy a kézirattal mi történt; egyáltalán elkészült-e a bibliográfia többi része – a betűrendes közlés mindenestre erre utal.

Ez a bibliográfia éppen akkor szakadt félbe, amikor mind többen sürgették a zenei bibliográfia megteremtését. Kereszty István *Kell! Kell! Kell!* című, szenvedélyes hangú írásában követelte a zenei bibliográfiát (*Zenevilág*, 1902. 10–11. szám), *Isoz Kálmán* pedig *A zenei bibliográfia fontosságáról* címmel írt kétrészes cikket a *Zeneközlönybe* (1909. 22. és 23. szám).

A retrospektív zenemű-bibliográfia megteremtésére a század elején még egy kísérlet történt. *Csiky János* zenetanár a *Magyar Könyvszemle* 1905-ös évfolyamában közzétette *Régi magyar művészi zene. Könyvészeti tanulmány* című, illetve alcímű bibliográfiáját. *Csiky Szabó Károly* Régi Magyar Könyvtárjának mintájára kísérlete meg összegyűjteni a magyar zenének nyomtatásban legrégebben megjelent emlékeit. Bibliográfiája eléggé felemásra sikerült. Elsősorban – mint erre *Kropf Lajos*

a *Századok* 1906-os évfolyamában rámutatott – több külföldi zenészt is magyarnak tartott, így őket indokolatlanul vette fel, másrészt mert következetlen volt: a 22 tételt tartalmazó bibliográfia két utolsó tétele kéziratos mű a 18., illetve a 19. századból. Mindenestre *Csiky* érdeme, hogy egyáltalán foglalkozott a gondolattal, és megpróbálta elkezdni a munkát. Követői nem akadtak, az egy *Major Ervint* kivéve, aki ugyancsak a *Magyar Könyvszemle*ben 1925-ben *Adatok egy magyar zenei bibliográfiához* címmel 8 tételes pótlást adott ki *Csiky* összeállításához.

A zenemű-bibliográfia mellett ezekben az években kísérlet történt a kurrens zenei szakirodalom összegyűjtésére is. Az *Egyetemes Philologiai Közlöny* hasábjain *Hellebrant Árpád* közreadta ugyan a zenei szakirodalom legfontosabb írásainak adatait is, de ez nem pótolhatta a teljes zenei irodalomról beszámoló rendszeres zenei bibliográfiát. Ennek megteremtésére *Kereszty István* vállalkozott. A *Zeneközlöny* 1913. évi 18. számában közreadta *Mai sajtónk zenei repertórium*a elnevezésű összeállítását. A bibliográfia az 1911. évben Budapesten megjelent hírlapok és folyóiratok zenei cikkeit tárta fel hónaponkénti csoportosításban. Sorsa ennek a bibliográfiának is kitáltható: megszűnt, mielőtt gyökeret ereszthetett volna, tehát ez is csak ígéretes kezdeményezés maradt.

A két világháború közötti időszak

A magyar zenei bibliográfia eddigi története kudarcba fulladt kezdeményezések krónikája. Egyik dokumentumtípus tekintetében sem sikerült megteremteni sem a kurrens, sem a retrospektív zenei bibliográfiát. Ennek legfőbb oka minden bizonnyal az, hogy Magyarországon a zenei könyvtárak, gyűjtemények ebben az időben meglehetősen kezdetlegések voltak, s a könyvtárosok elzárkóztak a zenének a könyvtárakba történő bebocsátásától. Ezért volt rendkívül nagy jelentősége annak, hogy 1924-ben létrejött a Széchenyi Könyvtár zeneműtára, a magyar zenemű-bibliográfia egyik feltétele. A Széchenyi Könyvtár zeneműtára önmagában persze nem lett volna elég, ha *Fitz József* főigazgató a 30-as években nem támogatja a magyar nemzeti bibliográfia ügyét. Ekkor ismerte fel az OSZK, hogy alapfeladatai közé tartozik a magyar nemzeti bibliográfia

gondozása. Létrejött a *Magyar Könyvészet* elnevezésű éves kurrens bibliográfia, s közreadták az 1911 és 1920 közötti évek anyagát. Ebbe a sorba tartozik *Dedinszky Izabella* bibliográfiája is, a *Zeneművek 1936–1940*. Öt év anyaga található a kötetben, szakrendben. A fél évtized anyagát átfogó bibliográfiához kapcsolódik – ugyancsak *Dedinszky Izabella* összeállításában, de nem önálló kötetben – az 1941-ben megjelent zeneművek bibliográfiája is. Ez a *Magyar Könyvészet* 1941. évi kötetében jelent meg, s ellentétben az önálló kötettel, a zeneműveket betűrendben sorolja fel.

Nem a Széchényi Könyvtár adta ki, de fontos bibliográfia volt *Prahács Margit* 1943-ban megjelent *Magyar témák a külföldi zenében* című kötete. Említettük, hogy már Mátray Gábor megkísérelte összegyűjteni a magyar vonatkozású zeneművek adatait. *Prahács Margit* összeállítása az ő kezdeményezését folytatta. Több mint kétezer olyan, külföldi zeneszerzők által komponált zenemű adatait adta közre, melyeknek címében vagy dallamában magyar vonatkozás volt. A kötet függeléke azoknak a daraboknak adatait tartalmazza, amelyek ugyan nem jelentek meg nyomtatásban, de a külföldi rádióadók sugározták a művet. Ez a függelék természetesen csak vázlat lehetett.

A két világháború között tehát a magyar zenei bibliográfia ügye elmozdult a holtpont-ról: A zeneművek kurrens számbavétele megkezdődött, és *Prahács Margit* a hungarikanyag összegyűjtését is megkísérelte. Ugyancsak ő adta közre *A magyar zeneirodalom válogatott bibliográfiáját*, amely a *Molnár Imre* szerkesztette *A magyar muzsika könyve* című összeállításban jelent meg 1936-ban. *Prahács Margit* bibliográfiája – erősen válogatva – *Mátray Gábortól* kezdődően tárta fel a zenei szakirodalmat, ám a magyar zene irodalma ennél sokkal gazdagabb volt. Mivel azonban a folyóiratanyagot illetően ma sem rendelkezünk jobb és teljesebb összeállítással, a régebbi szakirodalom megközelítésének még mindig hasznos eszköze.

A retrospektív válogató bibliográfia mellett egy újabb kísérlet is történt a kurrens szakirodalom feltárására. *Kozocsa Sándor* a *Muzsika* című lapban 1929-ben közzétette *Zeneirodalmi repertórium* elnevezésű kurrens bibliográfiáját. Ebben az akkortájt megindult irodalomtörténeti bibliográfiájának mintájára próbálta rendezni az anyagot. Elgondolása szerint negyedévenként adta volna közre az önállóan, vala-

mint a folyóiratokban megjelent közlemények, félévenként pedig a napilapokban megjelent írások adatait. A repertóriumról azonban csak két rész jelent meg, az 1929. év első negyedében kiadott önálló munkák és tanulmányok címanyaga a *Muzsika* 1929. évi 6–7. számában; az 1929 első félévében megjelent hírlapi írások, valamint az 1929 második negyedében megjelent tanulmányok, könyvek adatai pedig együtt a folyóirat 1930. évi 1–2. számában. A kitűnő összeállítás, pontosabban a *Muzsika* 1930-ban megszűnt.

Szerepét szerényebb terjedelemben és célkitűzéssel *Koch Lajos* összeállításai igyekeztek átvenni a negyvenes években, az akkor indult *Magyar Zenei Szemle*ben. *Koch* rendszeresen közreadta a magyar zenei lapok repertóriumát, illetve az önálló kiadványok bibliográfiáját. A *Magyar Zenei Szemle* hasábjain jelent meg egyébként – 1942-ben – egy fontos összeállítás is a két világháború között működött magyar zeneszerzők munkásságáról, *Magyar zeneművek jegyzéke* címmel. Ez műfajonkénti bontásban tartalmazta – a könnyűzene és a kórusművek kivételével – a nyomtatásban megjelent, illetve a kéziratos zeneművek adatait.

A két világháború közötti időszak krónikájához tartozik a Fővárosi Könyvtár bekapcsolódása a zenei tájékoztatás fontos munkájába. E könyvtár – részben az évfordulók alkalmával – több zenei vonatkozású bibliográfiát jelentett meg zeneszerzőkről, így *Goldmark Károlyról*, *Liszt Ferencről*, *Joseph Haydnról*, *Beethovenről*, *Schubertről*.

A magyar zenei bibliográfia 1945 után

Az 1945 utáni időszak legfontosabb fejleménye a magyar nemzeti bibliográfia megvalósulása és ezen belül a zeneművek és a hanglemek feltárása volt. Mint ismeretes, az 1946-ban indult *Magyar Nemzeti Bibliográfiában* a zeneművek adatai is helyet kaptak. Később az összefoglaló, az 1945 és 1960 közötti évek termését feltáró kötet is megjelent. 1961-től a *Magyar Könyvészet* éves kötetjeiben, illetve 1970 óta a kurrens zeneművek bibliográfiájában lehet áttekinteni a korszak zenei kiadványait.

1945 utáni új fejlemény a hangzó anyagok tömeges megjelenése. Nagy kár, hogy a könyvtárak a magyar hanglezgyártás kezdetétől nem törekedtek e kulturális értékek megőrzé-

sére, számbavételére, emiatt nem lesz könnyű feladat az esetleges – és reméljük, minél előbb megvalósuló – zenei diszkográfia összeállítása. A hangzó dokumentumok 1962 óta szerepelnek a magyar nemzeti bibliográfiában; az 1962–1969-es időszakban kiadott hanglemek leírásai a *Magyar Könyvészet* éves kötetében, illetve 1970 óta a zenemű-bibliográfiában találhatók.

Az 1945 utáni kurrens zenei tájékoztatás tehát a zeneművek és a hangzó zenei anyag tekintetében megoldódott, a zenei szakirodalom maradéktalan számbavétele azonban a legutóbbi időkig nem történt meg. A nemzeti bibliográfia rendszerében szerepeltek ugyan a zenei könyvek, illetve a *Folyóirat-repertórium*-ban a cikkek és a tanulmányok, tehát nem vagyunk teljesen bibliográfia nélkül, de a zenei szakbibliográfia hiányát mindenki érezte – és részben érzi még ma is.

A retrospektív zenei szakbibliográfia égető hiányán *Gyimes Ferenc* összeállítása, a *Magyar nyelvű zenei könyvek a közművelődési könyvtárakban* (1976) segít. Ez a kiadvány többet tartalmaz, mint amennyit a címe ígér, ugyanis az önálló kiadványok közé sorolta a különnyomatban is megjelent zenei tanulmányokat, így némi betekintést nyújthatott a zenei szakfolyóiratok cikkanyagába is.

A kurrens zenei szakbibliográfia megteremtésére egyszerre két irányból is kísérlet történt. Az MTA Zenetudományi Intézete 1978-ban megjelentette *Zenetudományi dolgozatok* című kiadványát, benne az előző év zenetudományi bibliográfiájával. Az évente megjelenő bibliog-

ráfia a magyar zenetudományi irodalom regisztrálását tűzte ki célul, ezért a zenei élet, a zenepedagógia címanyagát csak erősen válogatva tartalmazza, a hangversenyélet kritikai visszhangjának feltárását pedig teljesen mellőzi. A bibliográfia a magyar zenére vonatkozó, külföldön megjelent szakirodalom regisztrálását is megkísérli.

A *Zenetudományi dolgozatok* megindulásával egyidőben a szombathelyi *Krutzler Ferenc* vetette fel a *Könyvtáros* hasábjain (1977/9. sz.) egy analitikus zenei katalógus megjelentetésének szükségességét, az irodalmi elemző kártyák mintájára. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár részéről *Pesti Ernő* válaszolt a felhívásra, és megjelentette a *Zenei Tájékoztató* című kiadvány próbaszámát. *Pesti Ernő* kifejtette, hogy a zenei kurrens bibliográfia cédula formában nem valósítható meg, mivel az előadóművészekről külön mutatót kell készíteni, s ez cédulán nehezen oldható meg.

A próbaszám megjelenése után az MTA Zenetudományi Intézete és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kapcsolatot teremtett a közös zenei szakbibliográfia kiadása ügyében. Eddig két kötetük jelent meg, amelyek az 1980-as és az 1981-es év anyagát tárják fel.

1980-tól kezdve tehát a magyar zenei szakirodalom számbavétele is megnyugtatónak látszik. A kurrens bibliográfiák léte immár arra is okot ad, hogy reménykedjünk: a nem távoli jövőben a retrospektív zenei szakbibliográfia is megvalósul.

Pogány György

Bánsági András

Rajzművészetünk egyik mindenese. Mindenhol ott van, vonzó szorgalommal és hajlékonysággal minden olyan területen, ahová hite szerint még nem ért el a képi gondolat értelmező energiája.

1914-ben született Temesváron, nyomdász-családból. (A Bánsági-nyomda a két világháború között híres volt kiadványairól Budapesten.) Első mestere *Szini Zoltán* festőművész volt; 1934-ben végezte el a budapesti Iparrajziskolát, kitüntetéssel. A továbbiakban *Veszt-róczy Manó* főiskolai tanár alakrajz-óráit látogatta. Tanulmányait külföldön is folytatta, három mesterlevelet szerzett a sokszorosító grafikában. Nyomdász, tipográfus, önálló grafikus lett, munkásságát Milánóban kétszer is nagydíjjal ismerték el. A műfaj minden ágát ismeri, számtalan illusztrációt, könyvtervet, címlapot készített. Az ország egyik legismertebb reklámgrafikusa, aki húsz évig volt a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Vállalat szerződéses munkatársa. Színedzőként külföldi képtárak, így a Tretyakov és az Ermitázs remekműveit reprodukálta. Kiváló piktográfus és retusőr, sok száz kiadvány, plakát megálmodója. Több mint tízezer grafikai lapja jelent meg könyvekben, több mint hatvan kiállításon szerepeltek művei itthon és külföldön. Önálló kiállítása nyílt Budapesten többször is, legutóbb pedig Kiskunmajsán. Itt festményeivel is megismerkedhetett a közönség: portréival és a Hortobágyról, a Balatonról, a Dunakanyarról, Nógrádról, Óbudáról festett tájképeivel. Jártas nemcsak az olaj, a tempera, az akvarell, pasztell, rézkarc, fa- és linómetszet műfajában, hanem időnként szobrászkodik is, továbbá kitűnő ex libriseket készít és jeles restaurátor. Érdeklődési köre rendkívül tág, ismeri a vizuális szakma minden ágát, szorgalma végtelen. Több ezer lapja tematikailag bejárta a magyar történelmet, a magyar tájat, az egész kontinenszt, megörökíti a mohácsi busójárást, táro-

gatkozó kuruc harcost, Goethe, Schiller és Liszt Ferenc alakját. Alkalmi rajzai, újévi üdvözlőkártyái szellemesek, közérthetően fogalmazza meg képi ábráit, így ösztönöz mindenkit elmélyülésre. Termékeny, mindig rajzra kész, minden apróságot fontosnak ítél, népszerűsíti a hagyományokat, haza- és emberszeretetre buzdít lapjaival, patrióta szolgálatot, humanista küldetést teljesít. Nem csoda, hogy népszerű is, képzőművészetünk nélkülözhetetlen közkatona. 1984-ben külön mappával vett részt a weimari nemzetközi exlibris-sorozatban. E kiadványában 18 ex libris található Bartókról, Körösi Csoma Sándorról, és különösen szép béke-lapja, a népek békeóhaját kifejező Béke, Frieden, Peace, Mir, Pace, Paix, Paz szavakkal, valamint a sok keringő szimbolikus galambbal.

Bánsági András (Budapest, Sobiesky János u. 40. 1096) művészete rajzi enciklopédia, vizuális szótár, mely a társadalmi, természeti és történelmi kategóriákat, alapegységeket értelmezi. Szellemi örhelyén egy-egy jellel, gesztussal, vonaltöredékekkel égt a látványkincset tárja fel, öt évtized termő folyamatával.

Pontosan, fáradhatatlanul rója papírra csöndes látomásait a magyar művelődéstörténet grafikai műfordítójaként, nem lankadó lendülettel és helytállással. **Losonci Miklós**

[A] Tudományos-műszaki információ szakkönyvtára

A sorozat minden kiadó számára vonzó műfaj. A szerkesztők és a kiadók valószínűleg azzal a szándékkal kezdeményezik egy-egy hosszabb szakmai vállalkozás megindítását, hogy az egyes művek értékét a sorozatba való beiktatásukkal, különböző, szűkebb-tágabb területet feldolgozó munkák összekapcsolásával növeljék. Ehhez természetesen megbízható és folyamatosan „termelő” szerzőgárdát kell maguk mögött tudniuk. A valóban jó sorozatok ugyanis éppen azért öregbitik a kiadók hírnevét, mert azt bizonyítják, hogy tekintélyes szakembercsoport tömörül köréjük, ami magas szakmai színvonalra, tervezői előrelátásra és az ügyek megbízható intézésére enged következtetni. Ráadásul a sorozatok (álljanak bár drága, imponáló terjedelmű darabokból vagy mindenki számára elérhető árú, mindennapi használatra készült puhafedelű füzetekből) többnyire üzleti vállalkozásnak sem utolsók, mert az egyik darab általában „eladja” a másikat is. Különösen akkor van remény arra, hogy a vásárlók a teljesség kedvéért válogatás nélkül megveszik a sorozat minden kiadványát, ha a vevőkör könyvtárakból, könyvtárosokból áll, mert ők nem szívesen gyűjtenek töredéksorozatokat.

Az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (több sikeres sorozat gondozóját) inkább az utóbbi szempont vezethette, amikor az Építésügyi Tájékoztatási Központtal közösen megindította [A] *Tudományos-műszaki információ szakkönyvtárát*. Az igazság kedvéért meg kell említeni egy földhözragadtabb okot is: hiányzott az akkoriban meginduló könyvtárkezelői tanfolyamok végleges tankönyve, és az OMIKK az igényeihez jobban igazodó tananyagot kívánt összeállítani, részben az ideiglenes tankönyv szerzőgárdájára támaszkodva.

A sorozat első tiz füzete (egy-két kivétellel)

a könyvtárkezelői tanfolyamok tananyagának egy-egy fejezete, s mint ilyen: alapismereteket tartalmaz. Megvallom, amikor ezeket a füzeteket kezembe vettem, a sorozat címét – elnézést a kifejezésért – kissé nagyképűnek éreztem és érzem máig. S azt is kétlem, amit a „fülszöveg” ír: hogy tudniillik ezek a darabok hozzájárulnak „az információs, a dokumentációs és a könyvtári szakemberek ismereteinek, tapasztalatainak és gyakorlatának intenzív fejlesztéséhez”. Kételyeim azonban korántsem jelentik azt, hogy az egyes kötetek feleslegesek vagy gyengék volnának. Ellenkezőleg! *Ónody Miklós* összefoglalója a reprográfiai technikákról és berendezésekről (*Információs technikák és berendezések I.* 1981) éppen tömörsége miatt alkalmas lehet arra, hogy az e kérdéstről alaptájékozottságot igénylő szakemberek kitöltésük ismereteik hézagait; *Poprády Géza* megtévesztő című osztályozási bevezetése (*A szakkatalógus szerkesztése.* 1982) világos szerkezetével, a szakszerűség és az érthetőség, a tömörség és a szemléletesség remek ötvözetével igazi, jó tankönyv; *Kovács Ilona Dokumentumleírás* című füzete (1982) az első nekirugaszkodás az új katalogizálási szabványok tananyaggá formálásának. *Jánszky Lajos* sikeresen „mérte be”, milyen alapozásra van a hallgatóknak szükségük (*A könyvtárak és az információs intézmények feladatai és szervezete.* 1982); *Szepesváry Tamás* az olvasószolgálat és a tájékoztatás gyakorlati tudnivalóit magas szakmai igénnyel közvetíti, és a folyamatábrák tankönyvben újszerű alkalmazásával jobban megvilágítja az adminisztratív munkafolyamatokat, mintha a hagyományoknak megfelelően hosszadalmas leírásokba bonyolódna (*Az olvasószolgálat. Referenz munka a szakkönyvtárakban.* 1982). *Bobokné Belányi Beáta* ismét hálátlan feladatra vállalkozott, nemcsak azért, mert a dokumentumtipológia örök vitatéma, hanem azért is,

mert a dokumentumfajtaikat jellemző fogalmak szabványos megnevezései többségükben hiányoznak (*Dokumentumismeret*. 1982). Rády Ferenc ügyviteli útmutatója (*Ügyviteli, iratkezelési és gazdálkodási alapismeretek*. 1982) korrekt és a könyvtárkezelők számára minimálisan szükséges ismereteket tartalmaz, bár néhány tágabban értelmezett ügyvitelszervezési mozzanat felvázolása, a témához kapcsolódó alapfogalmak (például illetékességi kör) és dokumentumok (például szervezeti és működési szabályzat, ügyrend) bemutatása nagymértékben növelte volna a kötet értékét. Simon Zoltán világos szerkezetű munkájába (*Állománygyarapítás és -apasztás. Az állomány tárolása*. 1982) is jól illettek volna a folyamatábrák, bár a mellékelt nyomtatványok önmagukban is beszédes segítséget nyújtanak. Sajnálatos, hogy a kötetbe belekerült néhány zavaró hiba: az *Állományapasztás* fejezetcím került például a *Vétel, Ajándék* stb. részek fölé a tartalomjegyzékben.

A tanfolyami segédletnek szánt piros feliratos kötetek mindenképpen fontos szerepet játszottak megjelenésük idején (1981–1982-ben), és ha hozzáférhetőek, most, a végleges tankönyv megjelenése után is használhatók „alternatív tananyagként”. Néhány kötet, továbbfejlesztve, része is lett a végleges tankönyveknek.

A további kötetek, fekete borító-felirattal, immár a sorozat címével és meghirdetett elvével összhangban valóban az információs munka legújabb fejleményeinek magas szintű közvetítésére vállalkoznak, a legkülönfélébb műfajokban.

Az első tíz közül a 4. füzet, a *Hazai szakirodalmi számítógépes információkereső szolgáltatások* (szerk. Duzs János. 1981) jól használható címtár és útmutató, amely feltétlenül befér a sorozatba. Meggondolandó azonban, vajon nem érdemelne-e ez a „minidirectory” – esetleg kibővítve – új, külön sorozatot. Korábbi, 1979-es változata 1981-ben hiánycikk volt, és azóta talán már az új kiadás is az. Noha a hazai szolgáltatásrendszer nem ugrásszerűen bővül, fejlődése szükségessé teheti a 3–5 évenkénti újabb, bővített kiadást. Ez szerény testvérkéje lenne a monumentális *Encyclopaedia of information systems and services*nek, hogy csak egyet említsünk a hasonló tartalmú jelentősebb vállalkozások közül, de korántsem haszontalan, különösen a nem „beavatott” használók számára.

A *Számítógépes szakirodalmi szolgáltatások*

című tanulmánygyűjtemény (1981) volt a következő, az ötödik darab, amely a profilszerkesztés alapjait tartalmazza, és bemutatja az INSPEC (Information Service in Physics, Elektrotechnology, Computers and Control: Fizikai, Elektrotechnikai, Számítástechnikai és Automatizálási Információs Szolgálat) és az INIS (International Nuclear Information System: Nemzetközi Nukleáris Információs Rendszer) adatbázisokkal kapcsolatos műveletek némelyikét. Bár mindkét füzet a tanfolyami segédletek között szerepel, egyik sem könyvtárkezelői alapismereti munka, még műszaki könyvtárkezelők számára sem, inkább szakembereknek szóló bevezetés új területekre.

A sorozat jellege 1983-ban gyökeresen megváltozott. A 11. számú kiadvány, az UNESCO-tól átvett *A szerzői jog ABC-je* (1983) című füzet fő érdeme, hogy igen elhanyagolt, „kényes” kérdéssel foglalkozik, és megjelenése egybeesett a könyvtárak szerzői jogi problémái iránti érdeklődés megélénkülésével, amelyet az új információhordozók elterjedése váltott ki. A következő két kiadvány közös vonása, hogy egy-egy technikai megoldásra összpontosítanak. *Cellár Zsuzsa* munkája (*Audiovizuális technika a könyvtárban*. 1983) bevezető jellegű, az audiovizuális eszközök és információhordozók bemutatására, a könyvtári alapteendők tárgyalására vállalkozik, míg a *Korszerű mikrofilmalkalmazások a tudományos-műszaki információban* című füzet (szerk. Duzs János. 1983) „haladóknak” készült.

A 14. füzet egy konferencia anyagát tartalmazza, a *Database '83-on* elhangzott magyar előadásokat (Adatbázis '83. 1983). Az informáciopolitikai kérdésektől a technológiai problémákon át a rendszerismertetésekig a nemzetközileg hozzáférhető adatbázisok szinte valamennyi vetületét érinti, így az olvasók szé-

les körének érdeklődésére tarthat számot, még akkor is, ha a külföldi előadások fordításai sajnálatos módon nem kerültek a hazai szakemberek kezébe a sorozat révén.

Végül a 15. kiadvány egy cikkekből már többé-kevésbé ismert témakör összefoglalása: *Intelligens terminál alkalmazása a Magyar Nemzeti Bibliográfia számítógépes rendszerében* (1984). *Vajda Gábor* tanulmánya két szempontból is érdekes, egyrészt, mert a nemzeti bibliográfia szakmánk egyik legfontosabb közügye, másrészt, mert mind több könyvtárban alkalmaznak intelligens terminálokat vagy az intelligens terminálok lehetőségeit magukban hordozó mikroszámítógépeket.

A *Tudományos-műszaki információ szakkönyvtára* eklektikus sorozat. Tematikájába az ügyviteltől az adatbázisok időszerű kérdéseiiig minden belefér; műfaji szempontból változatos – monográfiát, tanulmánykötetet, útnutatót, konferencia anyagot egyaránt találhatunk a sorozat darabjai között; a kiadványok szakmai színvonala az alapfokútól a kutató-fejlesztő szintűig terjed, s az árak is ennek megfelelően változnak: a tanfolyami segédletek tíz forint körül mozog, a konferenciai kiadványé a könyvek átlagárának felel meg. Ez a sokszínűség valóban inkább jellemzi a „szakkönyvtára-

kat”, mint a kiforrott elvek szerint felépített, egységes tematikájú, színvonalú vagy műfajú szakkönyvsorozatokat. A válogatás feladata tehát az olvasóra hárul, akinek le kell mondania a teljességről, hiszen ki van zárva, hogy a mikrofilmlapok rejtelméi és a dokumentumleírás alapjai egyaránt érdekelnek. A kiadó joga, hogy közös cím alá tömörítsen különféle műveket, az pedig az olvasóé, hogy csak a neki megfelelő darabokat vásárolja meg. Mindaddig nincs gond, amíg a kötetek önmagukban értékesek, és ez [A] *Tudományos-műszaki információ szakkönyvtára* legtöbb darabjáról elmondható. Aggodalomra ad azonban okot – és talán a szakmánkat jellemző örökös szerzőhiányra is utal –, hogy a közvetlen kényszer elmúltával, a könyvtárkezelői tanfolyam igényeinek kielégítésével, egyre kevesebb füzet jelenik meg: az 1982-es nyolcas csúccsal szemben 1984-ben mindössze egyetlen füzet látott napvilágot. Ha nem is beszélhetünk igazán átgondolt sorozati koncepcióról a (címében a határozott névelőt, sajnós, elspóroló) *Tudományos-műszaki információ szakkönyvtára* esetében, a „hosszú távú megjelenés ígérete” további jó dolgozatok kiérlelését segítheti, amelyekről kár volna lemondani.

Orbán Éva

Szerkesztői üzenet

**Somogyi Lajosné könyvtárigazgató,
Arany János Városi Könyvtár, Dorog.**

Hozzánk intézett leveléből idézzük a legfontosabb részeket: „Örömmel olvastuk a *Könyvtáros* márciusi számában *Halász Béla* cikkét könyvtárunkról. Gondjaink valóban már embert és emberséget erősen próbára tevőkké nőttek, kölcsönzési időnk mégsem olyan kevés, mint az a cikkben olvasható. Kérem, szíveskedjék helyesbíteni, ha lehet, hogy keddtől péntekig csak délután tartunk nyitva, mert délelőtt is nyitva van a könyvtár, minden nap 9-től 12 óráig. A hétfői zárvatartás az egész megyében általános, a dorogi könyvtár sem kivétel. Rendhagyó kölcsönzések azonban ekkor is vannak, mert ha valakinek sürgősen kell a könyv, vizsgára készül vagy jegyzetelni szeretne, természetesen, hogy nem küldjük el az olvasót. Még egy tévedést szeretnék kijavítani:

a Zsigmondy lakótelepet Zsigmondy Vilmos bányamérnökről nevezték el.

A könyvtárunk és a József Attila Művelődési Központ Bányász Körzeti Könyvtára között hiányolt együttműködési szerződés azóta elkészült, szövegét másolatban mellékelem. A két könyvtár nem két szomszédvár, de közös fenntartásról egyelőre még beszélni sem időszerű. Az általános iskolákkal – jelenleg három működik, a negyedik most épül –, a gimnáziummal és a zeneiskolával jó az együttműködésünk, ezt szerződésben is rögzítettük. Rendezvényeink egy részét a helyszűke miatt a zeneiskolában tartjuk.

Az új könyvtár építéséről most két változatot is mondanak a vezetők. Az 1981–1984-es időszak könyvtári munkájáról a városi tanács végrehajtó bizottsága előtt júliusban számolok be. Akkor, remélem, végleges döntés születik az új könyvtár elhelyezéséről.”

A **Könyvtári Figyelő** idei második számából az olvasó alapos és részletes információkat szerezhet arról, hogy milyen széles körben és milyen ütemben folyik a könyvek katalogizálására vonatkozó új szabványok bevezetése a magyar könyvtárakban. Az első cikkben ugyanis *Kondor Imréné* elmondja, hogy az Országos Széchényi Könyvtár által gondozott *könyvek központi katalógusa* keretében új katalógust fognak felállítani az 1985-től megjelenő könyvek központi nyilvántartására, s mivel a katalógus szerkesztési szabályainak kidolgozása elképzelhetetlen az új bibliográfiai leírási szabványok könyvtári bevezetésével kapcsolatos tervek ismerete nélkül, 1983 végén kérdőívet küldtek a központi katalógusnak bejelentéseket tevő 62 könyvtárnak (43 nagyobb intézménynek és 19 megyei könyvtárnak). A feltett kérdésekre 5 könyvtár nem válaszolt, 6 nem tervezi az új szabványok bevezetését – köztük van 4 egyetemi könyvtár és az MTA Központi Könyvtára is –, az az 5 intézmény pedig, amelyik valamennyi szabvány megjelenése után szándékozik az üggyel foglalkozni, a feltett kérdésekben még nem döntött. A választ adó könyvtárak közül 1980 és 1983 között 26, 1984-ben 2, 1985-ben pedig 15 vezette, illetve vezeti be az új szabványokat, 1986-ban 3 intézmény fogja alkalmazni az előírásokat. Új katalógust szerkeszt vagy fog szerkeszteni 23, s ugyanannyi a régi katalógusban tartja, illetve fogja nyilvántartani az új szabványok szerint készült tételeket. A *Könyvek Központi Katalógusába* rendszeresen bejelentést tevő 179 könyvtár közül 1983-ban 86 alkalmazta az új szabványokat vagy ezek egy részét. Mivel az új rendszer létalapját képezi a szabványok helyes és egységes alkalmazása, s ennek ellenkezőjével túl gyakran találkozunk a központi katalógus munkatársai, a cikkíró gazdag példatáron mutatja be a leggyakoribb bibliográfiai leírási hibákat, s mindjárt közli a helyes megoldásokat is.

Ennek következtében a példatár tanulmányozása minden feldolgozó könyvtáros számára igen hasznos lehet. – A cikk befejező része, az *Utóhang* vitáit: a Futala–Horváth–Papp szerzői hármasnak a folyóirat 1983/5-ös számában megjelent, *Együttműködés vagy rendszerszervezés* című cikkével folytat polemikát, meglehetősen kemény szavakkal: „Szerzőink vágyálmái nem tekinthetők sem látomásoknak, sem álmoknak. Kinyilatkoztatásaik illúziókat kergető, káros álmódosításoknak minősíthetők csak.” – A *Figyelő* második cikke, *Büky Bélánénak Külföldi nyelvtudományi folyóiratok a magyar könyvtárakban* c. írása egyebek között fontos állománygyarapítási és tájékoztatási segédletről tudósít: *az Akadémiai Könyvtárban elkészült a nyugati (devizás) beszerzésű nyelvészeti és határterületi folyóiratok 1271 tétel katalógusa*. A szerző elemzéséből az is kiderül, hogy az országban levő legfontosabb ilyen periodikumok 98,5 százaléka Budapesten megtalálható, vidéken viszont csupán 39 százaléka érhető el. A példányszámok szerinti megoszlás még kedvezőtlenebb a vidéki kutatóhelyek szempontjából, mivel az országban fellelhető példányok 73 százaléka Budapesten van. – A megyei könyvtárak tárgyi katalógusainak állapotát 16 intézményben folytatott vizsgálódása alapján *Rónai Tamás* rajzolja meg. A helyismereti gyűjteményekre és a zenei részlegekre is kiterjedt felmérés néhány alapvető fogyatékosra hívja fel a figyelmet: az osztályozási segédletek és a katalógusszerkesztési szabályzatok hiányára, az ETO változásainak következtelen átvezetésére, a szakkatalógus fogalmi között eligazított betűrendes mutató hiányára, illetve színvonalatlanságára, a tárgyszóalkotások következtelenségeire a hazai szabályzatok hiánya miatt. A szerző a megyei könyvtárak viszonyainak ismeretében, a helyismereti feltárás megjavítása végett javasolja olyan, minden megyében használható helyis-

mereti tárgyszójegyzék *központi* összeállítását, amelynek segítségével az intézmények továbbfejleszhetnék tárgyszókatalógusaikat. Megállapítja azt is, hogy azokban a könyvtárakban a legrendszertartóbbak a szakkatalógusok, amelyekben ezeket maguk az osztályozással foglalkozó munkatársak szerkesztik.

A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás kétszemes megjelent áprilisi száma (1985/4.) olyan összefoglalást közöl a negyvenedik évforduló alkalmából, amelyre bizonyára még gyakran fognak hivatkozni a felszabadulás utáni könyvtárügyi fejlődést vizsgáló-kutató szakemberek: *Futala Tibornak Kompendium könyvtár- és tájékoztatásügyünk negyven évéből* című áttekintése sokkal érdekesebb és fontosabb, jó olvasmány, mint kissé riasztó címe alapján gondolnánk. Fő törekvése a társadalmi-gazdasági, illetve a könyvtárügyi (szakirodalmi tájékoztatásügyi) fejlődési folyamatok összefüggéseinek felismerése és érzékeltetése – erre jó példa, hogy mindjárt írásának elején kapcsolatba hozza a vidéki városi könyvtárügy felvirágzását a regionális fejlesztéssel, az értelmiség „decentralizálódásával”, a másik oldalon viszont az iskolai könyvtárügy tartós fejletlenségét az oktatás korszerűtlen szemléletével és gyakorlatával magyarázza –, majd az elmúlt négy évtized történetének elemzése során azon az úton közeledik a jelenhez, amelyen mérföldkövekként az országos könyvtárügyi konferenciák, illetve a velük feltétlenül kapcsolatba hozható könyvtárügyi alapjogszabályok állnak. Ezek szándékainak és a törekvések megvalósulásának összevetése a kellő történeti távlat hiányában is segítheti az elmúlt eseménydús négy évtized fő fejlődési vonalának felismerését, amelyről összegezőként megállapítja a szerző, hogy korántsem volt egyenes, hanem időnként törések, visszaesések mutatkoztak rajta, végeredményben azonban ezek a törések-visszaesések évről évre és évtizedről évtizedre mind nagyobb magasságban, az előzőnél fejlettebb fokon következtek be. Mintha csak Futala Tibornak a fejlődés ellentmondásairól, a könyvtári-információs tevékenység háttér-szágában jelentkező, a fejlesztést gátló igényhiányról, érdektelenségről tett megállapításait folytatná a következő cikk: ebben *Kincses István* a szabadalmi információk iránti lehetséges és valóságos igények viszonyáról egy 1983-as felmérés alapján elmondja, hogy a vállalatok, üzemek és felsőoktatási intézetek nagy része

nem él a szabadalmakról való tájékozódás lehetőségével, jelentőségét nem ismeri fel, sőt egy részük még a szabadalmi információ fogalmát is összekeveri a saját találmányok szabadalmaztatásával. – A TMT-ben megjelent közlemények között még egy van, amely az első cikkhez kapcsolódik, ez a könyvtár- és információügy belső gyengeségeinek oldalán mutat rá az ellentmondásos fejlődés egyik lehetséges szakmai okára: a vitarovatban *Vértési Péterné* a Szombathelyi Megyei Könyvtár könyvtárközi kölcsönzési tapasztalatait ismertetve a szolgálat olyan működési zavaraira hoz fel példákat, amelyeknek végleges kiküszöbölése vagy legalábbis gyökeres javítása nélkül továbbra is igen-igen gyenge marad a szakma hitelképessége, tovább mélyül a szakadék fennhangon meghirdetett szolgáltatási szándékai és valóságos teljesítményei között.

A Könyvtári Híradó, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár dolgozóinak tájékoztatója májusi (1985/5.) számában ismerteti a felszabadulás 40. évfordulójára rendezett központi kiállítást, beszámol a Fehérhajó utcai zenei gyűjteményben az elmúlt évadban rendezett hangversenyekről és bemutatja a központi könyvtár kéziratok könyvjegyzékeit. A *Ritkaságaink* sorozatban a könyvtár kéziratának számbavétele során fellelt négy könyvjegyzék közül két XVIII. század végi és egy, a múlt század közepén keletkezett könyvtárkatalógusra hívja fel a figyelmet *Klinda Mária*. A legrégebbi lajstrom a hatezer tételt leíró Gánóczy-katalógus, az egykori pozsonyi és nagyváradi kanonok, *Gánóczy Antal* három ösnyomtatványt és több mint ötven XVI. századbeli kiadványt leíró jegyzéke, amely valószínűleg 1784-ben keletkezett. (A tulajdonos, aki élete végén a budai papnevelő intézet igazgatója volt, 1790-ben Pozsonyban halt meg.) Az 1790-es években készült másik könyvjegyzék jóval szerényebb könyvállományt vesz számba, *Noszlopy A.* 83 tételes könyvtárát. A harmadik katalógus *Hinka József* 1849-ben összeállított könyv-lajstroma, amely azonban az 1860-as években megjelent könyvekről is számot ad. A mintegy kétezer művet leíró jegyzék összeállítójáról, e magánkönyvtár tulajdonosának személyéről semmit sem tud a szakirodalom, noha gyűjteményében két ösnyomtatvány is volt.

A Baranyai Könyvtáros idei első száma

(1985/1.) Vörösmarty szavaival – „múltat tiszteld a jelenben, s tartsd a jövőnek!” – és szellemében ünnepli a felszabadulási évfordulót: először közli a megyei könyvtár igazgatójának a baranyai könyvtárhálózatok tevékenységéről és a területi ellátásban testet öltő együttműködéséről szóló beszámolóját (ez előterjesztésként a megyei tanács márc. 18-i ülésére készült), majd rövid összefoglalások, emlékezések formájában tekinti át a különféle hálózatok (megyei, városi), ellátandó területek, illetve csoportok (bányamunkásság) és intézmények (Komarov Gimnázium) könyvtártörténetét. A visszapillantás érdekes módja az egykorú sajtóközlemények felidézése: a Dunántúli Napló 1949–1951-es és a megyei könyvtári híradó 1958 utáni számaiból vett szemelvények közlése hitelesen idézi fel a körülményeket és érzékelteti a társadalmi hátteret, amelyek között, illetve amelyekben a megye mai könyvtárügye megszületett és felcseperedett. E derűs-borús emlékezések talán nemcsak a még élő szemanúkat fakasztják mosolyra, hanem az elért mai helyzetet, a múlthoz képest hasonlíthatatlanul nagyobb „szakmai komfortot” magától értetődő természetességgel birtokló utódok tiszteletét is kivívja az „ősök” romlatlan hite és pionír mindentvállalása... Az egészen friss jelent a megyei könyvtár tájékoztató munkájáról és a *Kell a jó könyv* olvasómozgalom 1983–85-ös tapasztalatairól szóló elemzések képviselik – szerencsére a kellő kritikai szemlélettel. A hagyományfeltáró rovat Kosztolányival foglalkozik két cikkben is: közülük az egyik Kosztolányi és Pécs kapcsolatát tárgyalja.

E rövid szemle után térjünk vissza egy pillanatra a baranyai könyvtárügy helyzetét taglaló előterjesztésre, annak néhány fontos tételére, illetve megállapítására. Az elemzés külön és több helyen is foglalkozik például a néhány éve újjászervezett és azóta sikeresen tevékenykedő Baranyai Könyvtárközi Bizottsággal, amely országosan egyedülálló szervezeti formában: *a megyei tanács művelődési osztályának szakbizottságaként működik*. Fontos és jellemző megállapítása a helyzetelemzésnek az is, hogy a működési feltételek elégtelensége az utóbbi időkben fokozatosan az intézményi központosítás és az állomány összpontosulása irányába hatott a tanácsai könyvtárakban: 1977 és 1983 között a városokban levő könyvállomány 104 százalékkal, a községekben levő viszont csak 11

százalékkal nőtt, a megyében állománygyarapításra fordított összeg 84 százalékos emelkedése mellett. Még jellemzőbbek az elmúlt öt év adatai: 1980 óta a városok könyvállománya 74 százalékos költségnövekedés mellett 35 százalékkal nőtt, a községek ráfordításainak 14 százalékos növekedése viszont csupán arra volt elegendő, hogy az állományok csökkenését 4 százalékon „minimalizálja”. A tartalmas elemzés arra is felhívja a figyelmet, hogy a gazdag állományú és sokszínű könyvtárügy Baranyában nem mutathat fel ennek megfelelő könyvtárhasználati mutatókat. Az ok: a rendszer szétaprózottsága és a rossz működési feltételek.

A Könyvtári Jegyzések 1985/1-es jelzésű száma a Békés megyei híradó korábbi érényeit csillogtatja: a helyhez kötődő – helyismereti, illetve helyi tapasztalatokat közreadó – írások túlsúlya és a megjelenés rendszeressége, frissége. A mezőkovácsházi *Balogh György*nek például elhiszük, hogy a kiállítások özőnében a könyvtár a legjobban azzal vétetheti észre magát, hogy az ország nagy ünnepein vagy bizonyos kampányok idején a helyi – helyi vonatkozású – dokumentumok bemutatásával kelti fel a lakosság természetes érdeklődését környezetére és annak múltjára. Ehhez per se előfeltétel a sokévi munkával kialakított, jó gyűjtemény is. A mezőkovácsházi – volt járási, ma nagyközségi – könyvtár ennek alapján rendezhetett a mezőgazdasági könyvhónap alkalmából kiállítást a településnek és környékének jeles mezőgazdasági tudósairól, gazdálkodási úttörőiről szóló dokumentumokból, a költészet napjának alkalmából a községről és környékéről szóló versekből, a tanácsköztársasági évforduló kapcsán pedig 1918/1919 helyi történetéről, eseményeiről tanuskodó munkákból. Tapasztalatokat közvetít, helyi módszereket kínál általánosabb felhasználásra a mezőberényi könyvtár és az iskolák együttműködéséről szóló írás, illetve a vésztoi könyvtár tájékoztatósi naplójában szereplő kérdéseket-feleleteket összefoglaló és értékelő cikk. (Közülük az elsőnek megpróbálunk nagyobb nyilvánosságot teremteni a *Könyvtáros* hasábjain.) Jó téma, egyben a nagyobb haszon elszalasztásának példája is az a rövid összegezés, illetve statisztika, amely a *Békés Megyei Népújságban* 1984 folyamán megjelent 85 közleményt veszi számba településenként. Cikk, tudósítások, hírek a megye 34 településére vonatkozóan

láttak napvilágot a lapban, s az olvasó a néhány mondatos summázat, valamint a számok mellett szívesen vette volna, ha olyan fontos kérdésekre is választ kap, mint például: indokolt volt-e a kimaradt községek említetlenül hagyása a lapban; tükrözi-e a sajtó az elmúlt év könyvtári eseményeit; milyen örömök – sikerek – érték a könyvtárakat 1984-ben, és milyen gondok nyomasztották őket; elfogadható-e a tárgyalt kérdések, témák egymáshoz viszonyított aránya; egyenletesen oszlott-e meg az újságírók figyelme a különféle hálózatok között stb. Mivel az érdekeltek – újságírók, fenntartók – nagyobb része minden bizonnyal elolvassa a rá vonatkozó megjegyzéseket, talán újból és alaposabban is elemezhetné a híradó, illetve a szerző a megyei napilap tavalyi könyvtári érdeklődésének tényeit.

A Könyvtári Jegyzések e száma is nagy figyelmet fordít a hagyományok ápolására, irodalmi-irodalomtörténeti kérdésekre. Békésre gondolva azonban a megyén kívüli könyvtárosnak elsősorban az ottani, országosan kiemelkedő könyvtárápítási-könyvtárkorszerűsítési teljesítmények jutnak az eszébe: mivel tudja, hogy avatás előtt áll a megyei könyvtár, folyik a gyulai városi könyvtár és más, kisebb-nagyobb intézmények építése, illetve átépítése, szívesen olvasna a munka közben szerzett tapasztalatokról is – mint ahogy annak idején a szegedi Somogyi Könyvtár építésének fontos részleteiről értesülhetett az intézmény alkalmi röplapjai segítségével. A Könyvtári Jegyzéseket nagyobb távlatból szemlélve, minden bizonnyal éppen az ilyen értesülések, tanulságok, a jó és rossz tapasztalatok közlésének hiányát fogja szövé tenni az eljövendő korok könyvtárosa, krónikása.

A Csongrád Megyei Könyvtáros 1984. évi 3–4., összevont számában megjelent írások nagy része beszámoló – ez a szegedi Somogyi Könyvtár, illetve Csongrád megye tavalyi két jeles eseményével: a százéves könyvtár új épületbe költözésével és a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Szegeden rendezett, 16. vándorgyűlésével függ össze. A beszámolók közül érdekessége miatt elsőként a könyvtáralapító, *Somogyi Károly* tiszteletére az új épületben kialakított emlékkönyvtár bemutatását, *Csúri Károlyné* írását kell említeni, amely arról szól, hogy a régi könyvtáráépületből a galériás állványrendszert – Juhász Gyula nagybátyja, Ju-

hász György asztalosmester munkáját – átvittek a Dóm téri új épületbe az egykori könyvtár hangulatának átmentése végett. Az emlékkönyvtár nemcsak az alapítványi gyűjtemény legjelesebb darabjait – Somogyi Károly adományának válogatott anyagát – tartalmazza, hanem a könyvtár ősnymtatványait, 16. századi nyomdatermékeit, Régi Magyar Könyvtár-i köteteit és *Dugonics András* könyvtárának maradványait is, összesen körülbelül 20 ezer kötetet. *Hajdú Géza* a könyvtárosegyesületi vándorgyűlés előkészítésének és lebonyolításának történetét és tanulságait foglalja össze, s a szervezés tennivalóit igen alaposan, részletekbe menően ismerteti. Bár ezek a tapasztalatok egy monstre rendezvényre vonatkoznak – 1200 résztvevőt fogadtak és láttak vendégül a szegediek! –, a kisebb összejövetelek, tanácskozások szervezői is tanulhatnak a lebonyolítás módszereiből és a helyi könyvtárak közötti összefogás szegedi példáiból.

A Csongrád Megyei Könyvtáros egyik közleménye arról ad hírt, hogy az ismert olvasáskutató, *Szentirmai László* irányításával megalakult a Könyvtárosegyesület megyei szervezetének olvasáskutatói munkacsoportja. Ennek tervei között szerepel a Somogyi Könyvtárban és a Szentesi Városi Könyvtárban végzendő vizsgálatok a pedagógusok könyvtárlátogatási és olvasási szokásairól; a hódmezővásárhelyi városi könyvtárban tervezett felmérés a 14–18 éves korosztály könyvválasztási szokásairól; továbbá a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárának olvasáskutatói műhelye által készítendő összegezés az egyetemi hallgatók könyvtárlátogatási és olvasási szokásairól, párhuzamos könyvtárhasználatáról.

A híradó közli *Köszegfalvi Ferenc* összeállítását, a *Csongrád Megyei Könyvtáros tíz éve 1973–1982 c.* repertóriumot, amely folytatása a híradó 1969–1972-es, első cikkbibliográfiájának, *Kardos Józsefné* munkájának. Végül egy pótlás zárja a tartalmas számot: *Magyar Istvánné* az előző híradóból kimaradt két statisztikai táblázata a – feltehetőleg tanácsai – könyvtárosok létszám- és bérhelyzetének 1976 és 1983 közötti alakulásáról. Az adatok szerint ez idő alatt a főhivatású könyvtárosok száma 142-ről 200-ra nőtt, havi átlagkeresetük (átlagbérük?) pedig 2201 Ft-ról 3711 Ft-ra. Az átlagértékek mögött a következő bérezési különbségek húzódnak meg: a városok átlaga 3825 Ft, a községeké 3285 Ft, Szegedé 3887, a megyéé Szeged nélkül 3555 Ft.

**Széchenyi István Könyv-,
Katalógus- és Árjegyzékbolt**

MÁR MOST FELHÍVJUK FIGYELMÜKET,

hogy ez év októberében megjelenik *A társadalomtudományok magyar klasszikusai* című sorozat két újabb kötete

Széchenyi István: Hunnia (Heckenast Gusztáv 1858-as kiadása alapján) kb. 150 Ft.

Széchenyi István: A' kelet népe (Heckenast Gusztáv 1862-es kiadása alapján) kb. 150 Ft.

A Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó által kiadott két új – és az 1984-ben megjelent *Széchenyi István: Hitel* (93 Ft), *Világ* (124 Ft), *Stádium* (79 Ft) – kötet segítséget nyújthat mindazoknak, akik érdeklődnek Széchenyi István munkássága iránt, vagy szakanyagot keresnek tudományos munkájukhoz, egyetemi, főiskolai tanulmányaikhoz.

A kötetek megrendelhetők vagy megvásárolhatók a Széchenyi István Könyv-, Katalógus- és Árjegyzékboltban.

Könyvesboltunkban egyedi, másutt nem forgalmazott vállalati katalógusok, árjegyzékek, gyártmányismertető mellett megtalálják a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó régebben megjelent szakkönyveit (korlátozott példányszámban, a teljesség igénye nélkül) és szépirodalmi, művészeti, ismeretterjesztő könyvek sajátos választékát is.

**Budapest V., Szt. István tér 4.
Telefon: 174-133**

**Széchenyi István Könyv-,
Katalógus- és Árjegyzékbolt**

Fejezetek Budapest múltjából címmel új sorozatot indított a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, hogy különgyűjteményének, a *Budapest Gyűjteménynek* nagyon értékes várostörténeti dokumentumait, a 17–19. századból származó latin, német és más nyelvű forrás-kiadványait különféle formában, hasonló kiadásokban, betűhív átirásokban közreadja, mégpedig a megjelenési formától (kézirát, plakát, térkép, metszet, fénykép) függetlenül. A sorozat első kiadványaként **Bél Mátyás** 1737-ben Bécsben nyomtatott híres munkájának, a *Notitia Hungariae novae historico geographica...* (*Az újkori Magyarország történelmi-földrajzi ismertetése...*) című, négy részből álló műnek 3. kötetét, pontosabban a kötet Pest város történetével foglalkozó fejezetét, a **Pest város leírását** jelentette meg a könyvtár. A Bél Mátyás születésének és Buda visszafoglalásának háromszázadik évfordulójára (az utóbbi 1986-ban lesz) ezer példányban kiadott kötet kétnyelvű: az egyik oldalon, sárga alapszínű papíron az eredeti latin szövegű oldalak hasonmásra látható, a szemben levőn pedig a magyar fordítás, dr. Szálka Irma munkája olvasható. Az értékes és érdekes kötetet *Csomor Tibor* szerkesztette, a bevezetőt a sorozatszerkesztő, *Berza László* írta. (1985. 161 l. 150 Ft)

Munkásmozgalmi életrajzok Pest megyéből címmel 285 helyi kötődésű személy rövid, lexikoncikk terjedelmű és jellegű életrajzi vázlatait közli a Pest Megyei

Művelődési Központ és Könyvtár kétezer példányban nyomtatott kiadványa, amely a felszabadulási évforduló alkalmából jelent meg. A 30 szerző által írt, *Kende János* és *Szerényi Imre* által szerkesztett összeállítás a munka megkezdéséig, 1979. január 1-ig elhunyt munkásmozgalmi, illetve a munkáshatalomért mártírhalt halt személyek adatait közli nevük betűrendjében. A kötet végén, 14 oldalon fényképek és különféle dokumentumok reprodukcióit találja az olvasó, a szerkesztői bevezetőben említett rövidítésjegyzéket, bibliográfiát és földrajzi mutatót azonban hiába keresi. Helyettük a kiadvány névmutató zárja: ez a személyeken kívül a földrajzi helyekre is utal az oldalszámok feltüntetésével. (Szentendre 1985. 113. l. 14 sztl. lev.)

Bibliofil kiadványainak grafikai sorozatában Feledy Gyuláról adott ki 56 rajzot tartalmazó albumot a Békéscsabai Megyei Könyvtár. A Miskolcon élő, Kosuth-díjas grafikust az életrajzi adatok után közölt egyoldalas méltatás mutatja be a 250 számozott példányban megjelent kiadványban. (1985. Sztl.) – Szintén bibliofil igényű a *Fejér megyei irodalmi füzetek* sorozatban az ünnepi könyvhétre megjelentetett versesfüzet, amely **Bokros János** 47 költeményét tartalmazza **Imádság örömeért** címmel. A sárkeresztúri születésű költőt az ugyanonnan származó *Bella István* mutatja be a fülszövegen közölt levél formájában. Az 500 példányban kiadott

füzetet *Franciscs József* rajzai illusztrálják. (1985. 78 l. 22 Ft)

Magyar szociológiatörténeti füzetek címmel a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár sorozatot indított, amelynek első füzeté **Szende Pál (1879–1934)** polgári radikális politikus, közgazdasági író, 1918. nov. 25. és 1919. márc. 21. közötti pénzügyminiszter, majd bécsi emigráns életrajzát és munkásságának bibliográfiáját tartalmazza. Az 500 példányban sokszorosított munkát *Gyurgyák János* állította össze, és ő írta a kiadvány terjedelmének több mint egyharmadát alkotó részletes élet- és pályarajzot is. Az 1030 tételes bibliográfiában 830 tétel jutott Szende Pál könyveinek, tanulmányainak, cikkeinek és recenzióinak évek szerinti, ezeken belül időrendi felsorolására; a 830–841. sz. tételek posztumusz és második kiadásban megjelent műveit veszik számba; Szende Pál munkáinak recenzióit és a személyéről szóló írások adatait a 842–1011. sz. tételek regisztrálják (ugyancsak időrendben); az utolsó 19 tétel pedig a pótlásoké. A kiadványt német nyelvű összefoglalás zárja, mutatók nem készültek a bibliográfiához. (1985. 168 l. 46 Ft)

Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Miskolc szakszervezeti könyvtárainak története 1955–1965 címmel *Magyar András* visszaemlékezéseit adta közre 400 példányban a Szakszervezetek Borsod Megyei Tanácsának Köz-

ponti Könyvtára a felszabadulási évfordulónak és a Miskolci SZMT Központi Könyvtár fennállásának negyedszázados jubileuma tiszteletére a *Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Miskolc munkáskönyvtárainak története* elnevezésű sorozat 9. füzeteként. (A kiadvány borítóján a munka címe eltér a belső címlapon közöltől, ott ugyanis *A szakszervezeti könyvtárak története Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 1955–1965* cím olvasható.) A szerző, *Magyar András*, aki a közelmúltig, megbetegedéseig az SZMT Központi Könyvtár igazgatója volt, a hetvenes években több, forrás értékű kiadványt publikált az 1945 előtti borsodi és miskolci munkáskönyvtárak, -olvasókörök, szakszervezeti könyvtárak történetéről. A megye szakszervezeti könyvtárhálózatának első évtizedét tárgyaló mostani munkája vázlatossága ellenére szintén fontos könyvtártörténeti dokumentum: szervezeti, állományépítési, képzési és tartalmi kérdésekkel egyaránt foglalkozik, áttekintésének első részében főként a történeti fejlődés tényeire, második részében pedig a személyesebb tárgyalásmódra, megfigyeléseire és vélemény-nyilvánításaira helyezvén a hangsúlyt. A füzet végén, 16 oldalon dokumentumok (fényképek, iratok, plakát) reprodukciói kaptak helyet. (1985. 23 l., 8 sztl. t.)

A Veszprém megyei könyvtári Minerva (*Hasznos adatok a megye könyvtárainról*) valóban fontos információkat közöl a megye valamennyi, könyvtárnak nevezhető intézményéről. A Könyvtárosegyesület megyei szervezete és az Eötvös Károly Megyei Könyvtár által 800 példányban megjelenített kiadvány 456 könyvtár léteiről, helyzetéről és legfontosabb működési adatairól nyújt tájékoztatást, olyanokról, mint például az intézmény neve, címe, telefonszáma, igazgatójának, vezetőjének neve, a gyűjtemény profilja, szolgáltatásai, nyitvatartási ideje, munkatársainak száma, helyiségeinek alapterülete, olvasótermi befogadóképessége, technikai felszerelése, fiókkönyvtárainak adatai.

A szerkesztő, *Balogh Ferencné* a könyvtárakat az 1965-ben megjelent *Minervához* hasonlóan (de – sajnos – a felszabadulás előtti, „klasszikus” minervakiadások területi beosztásával ellentétben) hálózatok szerint csoportosította (tanácsai, szakszervezeti, iskolai, műszaki, orvosi-egészségügyi, akadémiai intézeti, közgyűjteményi, egyházi és műemlék-könyvtárak, egyéb könyvtárak), s adataikat az

1984. jan. 1-i állapot szerint rögzítette. A nagy hálózati kategóriákon belül a hálózat belső felépítése, könyvtár típusai, majd a települések betűrendje, végül az intézmények nevének betűrendje szerint tagolódik az adattár. A kötet használatát helységnév- és külön intézménynév-mutató könnyíti meg a tételszámokra való hivatkozással. Mivel az olvasót nem a könyvtárak hálózati hovatartozása érdekli, hanem sokkal inkább az adott település olvasási, szakirodalom-használati lehetőségeire kíváncsi, talán nem ártana e gondosan összeállít-

tott könyvtári kataszter újabb kiadásában fő rendezési elvként vizszoztatni a települések szerinti intézményi csoportosításra, a hálózatok belső tagolódásának, összetartozásának érzékeltetését pedig a mutatóra bízni. (1984. [1985.] 114 l.)

Levellek id. Szilágyi Ferenc-hez (1794–1826) címmel 23 levél szövegét teszi közzé *Izsépy Edit* az Egyetemi Könyvtár *Bibliotheca Universitatis Budapestiensis. Fontes et Studia* nevű sorozatának 2. füzetében. A levélegyűttes az Egyetemi Könyvtár egykori igazgatójának, Szilágyi Sándornak hagyatékából került a könyvtár kéziratárába, a címzett az idősebb Szilágyi Ferenc (1762–1828), a kolozsvári református kollégium filológia-professzora, a főiskola igazgatója és könyvtárőre, az első, aki erdélyi főiskolán magyar nyelven tanította a történelmet. A 400 sokszorosított példányban közzétett levelezés jelentőségét az adja meg, hogy a korszak hiányzó folyóiratait abban az időben a professzorok és a csekély számú értelmiségi réteg tagjainak levélváltásai pótolták. Bár ez esetben az íráskor feladói nem ismert személyek, soraikból mégis felidéződik a kor hangulata, kivülálganak a „mögöttes” politika törekvései, s értékes művelődéstörténeti és gazdasági adalékokhoz, információkhoz juthat általuk a jelen érdeklődő olvasója, valamint a kutató is. A kiadványhoz jó előszó, lexikonszerű névmutató, idegen-szó-jegyzék és német nyelvű összefoglalás készült. (1985. 71 l.)

Javaslatok a tanár- és tanítóképző főiskolák, óvónőképző intézetek könyvtárainak fejlesztésére címmel az Országos Könyvtárügyi Tanács elnöksége által megvitatott előterjesztés – *Tóth Gyula* munkája – megjelent abban a sorozatban, amelyben az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ közléseket a tanács dokumentumait. A sokszorosítás készült füzet példányszáma 250. (1985. 16 l.)

Miskolcz' múltja, jelenje tekintettel jövőjére címmel a Miskolci Városi Könyvtár és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár közösen megjelentette *Kun Miklós* 1842-ben kiadott munkájának reprintjét abban a sorozatban, amely a város muzeális könyvgyűjteményének legértékesebb darabjait kívánja hozzáférhetővé tenni az érdeklődők számára. *A Lévy József Könyvtár kincsei* elnevezésű sorozat 1. sz. kiadványához *Veres László* írt alapos előszót a szerzőről, Kun Miklósról és koráról. A város 1841 és 1845 közötti főbirájának munkája Miskolc várostörténeti monográfiái közül időben a második, jelentőségében azonban az első, mert magyar nyelven jelent meg, és oly időtálló fejlődési szakaszokat állapított meg a város történetére vonatkozóan, hogy korszakbeosztása az 1930-as évek végéig hatott a miskolci helytörténetírók szemléletére. ([1985.] X, 50 l. 25 Ft)

Latinovits Zoltán Hangarchívum címmel annak a gyűjteménynek állományáról adott ki katalógust a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, amely az FSZEK és a Magyar Színházművészeti Szövetség keretében működő Latinovits Zoltán Baráti Kör között 1984 szeptemberében kötött megállapodás alapján alakult ki az FSZEK VII. kerületi főkönyvtárának

hangtárában. Az állandóan gyarapodó archívum anyagáról a hangtár évenként egy-egy füzet kiadását tervezi. Az első katalógus összeállítója, *Kelemen Tamás* a kiadvány első részében a műsorokat tárja fel, külön véve a hangfelvételeket és a videofelvételeket, az 1–79., illetve a 80–81. sz. tételekben, majd a szerzői mutató következik, végül – mintegy függelékként – a Latinovitsról szóló művek, előadások felsorolása zárja az ezer példányban sokszorosított kiadványt. ([1985.] 83 l. 15 Ft)

A Magyar Szocialista Munkáspárt XIII. kongresszusa 1985 címmel ajánló bibliográfiát adott ki 500, sokszorosított példányban a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár. A szerény terjedelmű, 41 leírást tartalmazó jegyzék első része az előkészületekkel, második része a kongresszus lefolyásával foglalkozik – főként a Népszabadság és a központi párt-sajtó, illetve a megyei lap cikkei alapján –, annotációkat azonban nem tartalmaznak a *Gecse Zsuzsanna* által összeállított bibliográfia leírásai. (1985. 8 l.)

A Címjegyzék a központi, körzeti és önálló szakszervezeti könyvtárakról 1985 c. összeállítás minden eddiginél részletesebb címlistája a különböző típusú

szakszervezeti könyvtáraknak. Az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ által kiadott füzet a fővárosi szakmai központi könyvtárak – ezek hiányában a szakmai központok –, a megyei SZMT központi könyvtárak és mindezen központi intézmények hálózatainak legfontosabb egységeiről (körzeti könyvtárak, főhivatású könyvtárosok által működtetett önálló szakszervezeti könyvtárak) közli a cím-adatakat, valamint ezeken kívül a könyvtárvezető nevét és a könyvtár telefonszámát is. (Kár, hogy a könyvtárak neve előtt hiányzik a határozott névelő.) Mivel a hálózatokon belül az intézmények nevük betűrendjében következnek egymás után, a jegyzék tartalomjegyzéke a budapesti és a vidéki könyvtárhálózatok és egységeik betűrendes mutatójának is tekinthető, amely külön-külön sorolja fel a fővárosban, illetve a vidéken működő intézményeket. (1985. 61 l.)

A Kiskunhalasi Városi Könyvtár kiadványai: Mai magyar írók című sorozatban két újabb válogató bibliográfia jelent meg abból az alkalomból, hogy az ünnepi könyvhéten íróvendégeket fogadott a könyvtár. **A Mátyás Iván írói munkássága** másodikban jelent meg, a sorozat 5. füzetének bővített kiadásaként; a **Gyurkovics Tibor költő, prózaíró, drámaíró munkássága** pedig a sorozat 36. darabjaként készült el. Mindkét, 200–200 példányban sokszorosított jegyzék azonos felépítésű: az életrajzi adatok rövid közlése után előbb az önálló munkákat, majd az alkotók folyóirat-publikációit sorolja fel, végül a rólu-k szóló legfontosabb írásokat veszi számba. Az összeállítás *Balassi Anna* és *Komáromi Szilárd* közös munkája (a Mátyás-bibliográfia első kiadásának szerkesztője *Fekete Dezső* volt). (1985. 4, illetve 2 sztl. lev.)

Az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtárának szolgáltatásai című kalauz a soproni könyvtár legfontosabb és

legújabb cím-, állomány- és szolgáltatási adatait sorolja fel röviden, öt nyomtatott oldalon.

A Dunakanyari Kurír, a Dunakanyar művelődési intézményeinek, egyleteinek és baráti köreinek tájékoztatója különkiadásban jelent meg az 1985. évi ünnepi könyvhét alkalmából. A Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár által kibocsátott, C. Tóth Jánosné által szerkesztett kiadvány könyvtári és irodalmi vonatkozású közleményeket tartalmaz összesen hat oldalon.

A Tájékoztató Szolgálat címmel a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár által megjelentetett sorozat júniusi kiadványa **A fiatal értelmiség helyzetéről** összeállított ajánló bibliográfia. A röplap jellegű, részben annotált jegyzék *iff. Horváth Géza* szaktájékoztató munkája, amely egy statisztikai kiadványra, két gyűjteményes kötetre és 25 újság-, illetve folyóirat-cikkre hívja fel az olvasók figyelmét.

Július 1-ig a szerkesztőségbe érkezett periodikus kiadványok; munkatervek, -beszámolók, statisztikai adattárak: *Debreceni Hívatató. Nyári előzetes. 1985. június* (Debreceni Városi Könyvtár); *ECSSID Bulletin. Vol. 7. Nr. 1-2. (22-23.) 1985.* (Library of the Hungarian Academy of Sciences – European Coordination Centre for Research and Documentation in Social Sciences [Bécs]); *Eseménynaptár. Módszertani útmutató, bibliográfia és kiállítási segédanyag a negyedév fontosabb évfordulóihoz. 1985/3. sz.* (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); *Gazdaságpolitikai Tájékoztató. 1985/4. sz., április* (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); *Irodalomkutatások. Az általános és a szakkönyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke. 1985. június* (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Könyvtári kiadványok a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtárba beérkezett kö-*

telepeldényok alapján. 1985. I. negyedév. (Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár, Debrecen); Könyvtári Tájékoztató. 1985/6. sz., június. Melléklete: *Könyvtári gyermekrendezvények. Nyári szünet. (Nagyközségi Könyvtár, Edelény); Könyvtári Tájékoztató. 1985/6. sz.* (ÉTI, ÉTINFORM [Építéstudományi Intézet]); *Külföldi Közgazdasági Irodalmi Szemle. „A”-sorozat. Referátumok. 1985/1. sz., „B”-sorozat. Bibliográfiák. 1985/1. sz.* (A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára) [A kiadvány előző címe: *Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról*]; *Magyar folyóiratok jegyzéke. 1985.* (Központi

Statisztikai Hivatal, Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat); *A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája. 1984/3. sz. M 31 934 – M 32 355.* (Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ); *Műfordítás-bibliográfia. Magyar nyelvű folyóiratokban és napilapokban megjelenő szépirodalmi művek analitikus karterjai. 1984/2. sz.* (Állami Gorkij Könyvtár); *A műszaki könyv- és dokumentumtár állománygyarapodási jegyzéke. 1984/4. sz.* (Anyagmozgatási és Csomagolási Intézet); *OMIKK Híradó.*

1985/5. sz. (Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár); *Szakirodalmi Gyorstájékoztató. 1985/4. sz.* (Testnevelési Főiskola, Könyvtár); *A Szakszervezeti Szemle analitikus feltárása. 1984.* (A Szakszervezetek Vas Megyei Tanácsának Központi Könyvtára, Szombathely); *Szociológiai Információ. A magyar nyelvű és magyar vonatkozású szakirodalom válogatott bibliográfiája. 1983/3. sz., IV. negyedév (FSZEK); Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról. „A”-sorozat. Referátumok. Mutató 1984.* (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, Központi Könyvtár) [A kiadvány 1985-től kezdve *Külföldi Közgazdasági Irodalmi Szemle* címmel jelenik meg. A jövőben 1. ott.]; *Tájékoztató jegyzék vezetők számára. 1985/4. sz., ápr.* (Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár, Debrecen); *Tájékoztató külföldi szociológiai folyóiratokról. 1985/2., 1985/3. sz.* (FSZEK); *Tudományos filmek és videofelvételek. 1985/1. sz., tavasz.* (OMIKK); *Újabb külföldi szerzemények. 1985/3-4. sz., március-április, 1985/5-6. sz., május-június* (FSZEK); *Új kutatási és műszaki fejlesztési jelentések az Országos Műszaki Könyvtárban. Kumulált indexek. 1984.* (OMIKK); *Új külföldi könyvek a debreceni könyvtárakban. 1985/1. sz.* (A Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára, Debrecen); *Új szakkönyvek az Országos Műszaki Könyvtárban. 1985/2. sz.* Melléklete: *Egyetemi és főiskolai jegyzetek. 1985/2. sz.* (OMIKK); *Új szerzemények tájékoztatója. 1984/1985. 5. sz.* ([A] SZOT Központi Iskola Könyvtára); *Vas megye irodalma. 1984. jan. 1.-márc. 31.* Kny. a *Vasi Szemle* 1985/1. számából. (A Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár [Szombathely] bibliográfiai füzetei 81.); *Világ-szerte. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum információs szolgálata. 1985/6. sz.* (OPKM). – *Jelentés 1984.* (FSZEK); *Munkaterv az 1985. évre* (FSZEK); *A Pest megyei könyvtárak 1984. évi főbb statisztikai mutatói* (Pest Megyei Könyvtár); *A Körmenői Városi Könyvtár és a tanácsai közművelődési könyvtári hálózat eredményei számokban. 1984.*

**Képek
az MSZMP Politikai Főiskola
1983. július 18-án felavatott,
4300 négyzetméter alapterületű
könyvtáráról**

